MIRABILIA ROME. OPUSCULUM DE MIRABILIBUS NOUE ET VETERIS VRBIS ROME EDITUM A...

Francesco Albertini

COLLEZ. ROM.
5 E
29
BIBL. V.E

COLLEZ. ROM.
4 A
23
BIBL. V.E.

Mirabilia Rome.

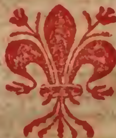

Opusculū de Mirabilibus Noue et Ueteris Urbis Rome editū a Francisco Albertino Florentino.

Cum Priuilegio.

EPISTOLA

CORNELIVS CYMBALVS FRANCISCO ALBERTINO FLOREN. PONTIFICII DOCTORI. S.P.D.

MIraris varias esse authorū qui de vrbis antiquitate scripserunt/opiniones: inter quos Io. Tortelium & Blondum/Pomponiumq̧ læt. qui cum de huiusmodi re scripserint inuicem dissentiunt: quam rem minime mirari debemus. Cum diuersa diuersis scripserint temporibus: nā nihil certi post illam Totilæ diruptionē haberi potest: nisi id quod vel per epytaphia: vel per aliquas in marmoribus inscriptiones. Quod hoc nostro/& ita felici tempore Iulio secundo Ponti. Maximo in solio Petri sedente/contigit. Vnde tu inter alios: qui de antiquitate scripserint/hilarius gratiosiusq̧ progredi poteris: cū multa illis incognita: quæ tibi & aliis amicis cognita sunt addidisti: quibus (vt spero) eruditiores gaudebūt. Itaq̧ egredere: egredere (vti compluries efflagitaui) vt imprimatur hoc: ad quod vt imprimentur persuadeo illa alia opuscula de Vrbis scilicet stationibus: de confessione: de modo recte viuendi: de sacramento: & quod ita eruditius scripseris: vbi ecclesiæ illis quatuor doctoribꝰ merito compararimeres: de expositione scilicet super orationem Dominicā & salutationem Angelicam. Hoc cum primum feceris: tuas credo lucubrationes gratas fore omnibus: itaq̧ mi Francisce aliud tibi persuadere nequirē nisi quod tibi/& amicis vtile foret. Vale Romæ. iii. nouas Nouembris.

TABVLA

CORNELII DISTICHON.

Si priscam quis siue nouam vult cernere Romam
Is duce Francisco mœnia cuncta videt.

In Primo Libro.

De mœnibus & ambitu Vrbis & pomerio.		
De portis Vrbis.	char.	5
De Viis & plateis.	char.	6
De pontibus Vrbis.	char.	7
De montibus & collibus.	char.	9
De aquæductibus.	char.	11
De Thermis.	char.	13
De Naumachiis & Cloacis.	char.	14
De Circis eius.	char.	15
De Theatris & amphiteatris.	char.	15
De ærario & pecunia pub.	char.	16
De Foris & curiis.	char.	17
De Campo Martio & aliis campis.	char.	18
De Palatiis & loco palladii.	char.	19
De domibus & insulis.	char.	20
De Nympheis & Horreis.	char.	21
De Tribubus & Regionibus Vrbis.	char.	22
In Secundo Libro.		
De sacerdotibus & magistratibus.	char.	26
De templis Vrbis.	char.	27
De Bibliotecis & Basilicis.	char.	31
De Capitoliis.	char.	31
De asyllo & nonnullis Turribus.	char.	32
De porticibus & labris porphireis.	char.	32
De Tropheis & columnis memorandis.	char.	33
De Arcubus triumphalibus.	char.	34
De Colossis Vrbis.	char.	35
De statuis ac picturis.	char.	36
De cœmiteriis sacris.	char.	38
De sepulchro Augustorum & mole Hadriana.	char.	38
De septizonio & nonnullis epythaphiis.	char.	39
De Obeliscis & methis.	char.	40
De carcere pub.	char.	41

De Legibus & tabulis Aeneis.	char.	41
De laudibus nonnullorum Ro.	char.	42
De diuitiis Ro.	char.	43
De Triumpho nonnullorum.	char.	44
De Magnitudine imperii.	char.	45
De Laude Vrbis.	char.	46
In Tertio Libro.		
De Noua Vrbe Ro.	char.	47
De nonnullis ecclesiis & capellis.	char.	48
De palatiis pontificum.	char.	50
De domibus Cardinalium.	char.	51
De Hospitalibus.	char.	52
De bibliothecis.	char.	53
De Castro sancti Angeli.	char.	53
De Beluidere.	char.	54
De Porticibus.	char.	54
De Viis & Plateis.	char.	54
De Sepulchris memorandis.	char.	55
De Valuis & Columnis Aeneis.	char.	55
De Officina pecuniæ.	char.	56
De Fontibus & Pontibus.	char.	56
De cloacis & purgat. Aniensis.	char.	56
De Aedificiis ab Iulio. ii. constructis.	char.	56
De laudibus Ciuit. Flor. & Saoñ.	char.	57

FINIS

EPISTOLA

HVMILIS AC DEVOTVS FRANCISCVS ALBERtinus florẽtinus/vnus e capellanis Reuerẽ. Car. tit. sanctæ Sabinæ ad Iulium. ii. Pontificem. Maximum.

COnsuetudo mea in amicos Beatissime pater/ & amor felicissimæ bonæ memoriæ Galeotti Card. defuncti/ac plurima eius erga me officia vehemẽter cogunt: vt tuæ Sanctitati meum studium/omnem operã pollicear. Idq; nepoti Sixto Car. eius fratri polliceor. Quotiencumq; illum video Galeotti semper iussa mihi imposita cum imagine in mentem subeũt. Sed ea tempora inciderunt: vt gratiam & auctoritatem meam nõ audeam polliceri: nisi hac exceptione/quantum possim/ quantũq; valeam. In cæteris vero rebus absq; vlla expectatione temporis aut laboris occupatiõis ve opa mea sanctitas tua vtat. Quod pollicear præter me ipsum/nihil est. Cum enim opusculum de stationibus & Reliquiis Vrbis ad Imperatorem diuino auxilio a me compositum vidisset præfatus Reueren. Galeottus/dixit. Frãcisce: Bonum opus operatus es. Quare & mirabilia Romæ imperfecta fabularũq; nugis plena nõ corrigis? Non enim datur corona incipientibus/sed perseuerantibus vsq; in finem. Præcor te vt in hoc mihi complaceas. Bonæ intentioni cuius annuens promisi. Ea diligentia qua potui: opusculum de mirabilibus Romæ veteris emendaui: ac nouæ Vrbis aliud in lucem produxi: quod quidem Reuerẽ. Galeotto Vicecãcellario/ac sancte Rom. Ecclesiæ

presbytero Card.titu.S.P.ad vin.dedicare destinaueram. Sed improba & acerba mors Pōtifex summe in tanta rerum expectatione fecilitati eius & labori meo inuidit in medio itineris cursu. Tamen sicut domino placuit ita factum est: sit nomen domini benedictum: & anima eius cum sanctis omnibus in pace Christi requiescit. Humiliter precor sanctitatē tuam: vt ipsa pro eius amore paruulum munusculū in loco virtute prædicti Nepotis a seruulo Frācisco de Alberti.florēn.simul cum eius recta intentione/sinceraq; fide accipere velit. Quod quidem opusculum tuæ sanctitati iamdiu tanq̄ numini dicatū est: quam amo/obseruo/veneror atq; colo/rectam valitudinem perpetuamq; opto. Quod si impetrauero/nihil est quod timeam. Tua igitur sanctitas cōgaudeat ac semper lætetur de felicitate ac victoria ciuitatis Bono.recuperatæ & aliarum ciuitatum a Venetis occupatarū.s. Fauentia: Ariminū: Ceruia: & antiqua Rauenna: quæ omnes ad pristinam libertatem ecclesiæ deuenere tempore tuæ sanctitatis. Quid nunc restat nisi ipsos infideles ac perfidos maumethanos persequi: vt ad veram fidem conuertantur? Lætetur inquam tua Beatitudo/ tēpore cuius Portugall.Rex nouas insulas & barbaras natiōes ad fidem Christi conuertit. Nouissime vero Hyspaniarum Rex cum Car.Tolletano ciuitates & portus infideliū debellauit ad fidemq; veri dei conuerti fecit. Si mēbra hoc faciūt: quid caput cum brachiis cæterisq; corporis membris totius christianitatis vnitæ faciet. Dn̄s noster Iesus Christus per viscera misericordiæ suæ faciat principes ipsos concordes: vt populus Christianus merito & numero augeatur. Pater Beatissime quomodo patitur sanctitas tua ciuitatem Sanctam Hierusalem/ac loca sancta a spurcissimis fidei hostibus conculcari: ac sepulchrū Christi a perfidis maumethanis coinquinari: sanctāq; Ecclesiā Catholicam ab inimicis Christi persequi? Vrbanus.n.ii.Pōtifex cum tricentis Mill.hominum signo salutiferæ Crucis affixis: quid nam fecit? Nōne & Anthiochiam & Asiam fere vniuersam ad fidem Christi conuertit? Relinquo expeditionem Lucii.ii.& Clementis & Innocētii.iii.Honoriiq; eiusdem nominis aliorumq; Pontificum: qui ad ipsam expeditionem Principes & Reges Christianos conuocarunt: ac victoria tandem potiti sunt. Vtilis est hæc sancta expeditio animæ.s.& corpori pugnantes pro fide sancta perueniamus ad gloriam sempiternam. Cæterum quanta & qualia bona temporalia & regna ac dominia ex hac expeditione assequi possum⁹: res ipsa per se patet: &

præſertim terram fluentem lacte & melle/quam deus promiſit po
pulo ſuo colēdam. Heu nephas: heu dedecus totius populi Chri-
ſtiani: ſi rempublicam chriſtianam ſaluam cupitis. Chriſtum dili-
gite: qua mente/quo vultu/quibus ve oculis intueri poteſtis tot
inſignes prouincias ac nobiles ciuitates cum imperio Conſtanti
nopolitano quibus in locis populus Chriſtianus Euangeliū ſan-
ctum prædicare conſueuerat/ab hoſtibus fidei chriſtianæ nūc oc
cupari? Cauēdum eſt a vero iudice dicente. Omnis arbor quæ nō
facit fructum excidetur & in ignem mittetur. Et iterum. Aufere-
tur a vobis regnum: & dabitur genti facienti fructum eius. Exp-
giſcimini puſillanimes & nolite timere. domin⁹.n. pugnat pro fi-
delibus. Si Saul percuſſit mille & Dauid decē millia in figura prio
ris teſtamenti. Nonne & dominus noſter Ieſus Chriſtus in vero
teſtamento percutiet & confringet capita omnium inimicorū ec
cleſiæ ſuæ ſanctæ? Ceſſent iam ciuilia bella: ceſſent iam bella chri-
ſtianorum principum in chriſtianos. Iam ſunt principes vndiq;
armati ad prelium in ipſa Italia. Iam tempus meſſis aduenit. Ecce
inquam parata ſunt omnia: periculum eſt in mora. O inuicti ger-
mani vbi ſunt victoriæ antiquæ? O Chriſtianiſſimi galli: qui iam
Chriſti ſepulchrum recuperaſtis? O fideliſſimi Hyſpani qui toties
cum infidelibus pugnaſtis? O fortiſſimi pānonii qui quotidie cō
tra maumethanos tanq̄ ſcutum fidei pugnatis? O inclyti & potē-
tes Itali vbi ſunt vires & ingenia ac ipſæ diuitiæ? vbi inquam mi
rabilia geſta antiquorum veſtrorum memoria digna: qui totum
orbem ſub ſuo imperio congregarūt? Quid dicā de regibus vni
uerſis/ac aliis principibus chriſtianis: qui quidē omnes concur-
rent ad tam ſanctam & dignam expeditionem. Qua propter Bea
tiſſime pater Iuli deprecor/vt alter iulius inuictiſſim⁹ in tertio triū
pho cuius ſcriptum erat. Veni. Vidi. Vici. Eadem verba in trium
pho Crucis chriſti decantare valeat Sanctitas tua. Quantum ve
ro meritū quantaq; laus & æternitas gloriæ apud deum & homi
nes ex hoc opere paretur tuæ ſanctitati: ipſamet pro ſua ſingula-
ri ſapiētia exiſtimare facilius poteſt/q̄ vllis verbis explicari. Ergo
dum tempus habemus operemur bonum pro ſalute animarū ad
laudē & gloriā omnipotentis Dei qui viuit & regnat in ſæculū.

Procmium huius operis.

Rbs Roma: quæ caput est aliarum ciuitatum cōdita fuit Olympiade. vii. teste Dionysio. Mundi vero. iiii. M. cccc l. Ante salutem vero domini fere septingentos. & a Rhomo comite Aeneæ vel a Rhoma Ascanii neptæ vel a Roma Itali filia vt clare dicam in noua Vrbe nominatam esse dicūt quis nōnulli a Romo fratre Remi: qui fuit primus rex Romanorum/ Romam esse velint: quæ quidem a barbaris exterisq; gentibus sæpe incensa fuit ac diruta. Quapropter beatissime pater in primo libro scribam de mœnibus & portis ac pontibus & regionibus veteris Romæ. In secundo vero de templis & magistratibus & Capitolio & aliis ædificiis & mirabilibus eius. In tertio & vltimo concludam libro/ in quo scribam de palatiis pontificum & Cardinalium ædibus & aliis ædificiis nouæ Vrbis: ea breuitate qua potero/ nōnulla cōnectens de pulchris rebus Florētinæ ciuitatis nacta occasione propositi: ne a patria ipsa ingratitudinis vitio reprenhendar/ cum sit quod ipsi florentini in initio ciuitatatis prædictæ/ Romani per multū tempus appellati sint. Tamen in hoc parcat mihi Sanctitas tua/ quod simpliciter stiloq; infimo potiusq̄ mediocri vel supremo (vt deceret) scripserim. Sum enim doctis atq; indoctis debitor/ quos quidem omnes deprecor/ & errores ipsos charitatis gratia castigent: ac deum ipsum pro me orent immortalem.

De Mœnibus & ambitu Vrbis Ro.

OENIA Magnæ Vrbis Romæ habue-runt.dcxxxiiii. Turres cum pinnis/& pro-pugnaculis atq; deambulatoriis vigiliũq; receptaculis: nunc vero Turres numero sunt.ccclxv.

Ambitũ vero Vrbis.xx. mil.passuum cõti nuisse dicitur/teste Plinio & Vopisco: Fla uius vero historicus scribit. Aurelium im-peratorem ambitum Vrbis ad.l.Mil.pas-suum ampliasse ripasq; Tyberis extruxisse. Nostro vero tempo-re cum ianiculo & Vaticano vix passuum milia quindecim esse iu dicio: quæ quidem mœnia pluries diruta fuere a barbaris: post-ea vero a diuersis pontificibus multis in locis instaurata. Pog-gius noster Flor. ad Nicolaum.v.Pont.de varietate fortunæ Lib.primo scribit. Quid iam querat: quod etiam stuporem recen senti mihi affert Vrbis mœnia ita multiplici clade afflicta/ita a fun damentis eruta: vt nedum locus eorum pristinus/sed nedum ve stigium quidem vllum aspiciatur / omnium veterum murorum sublata memoria. Nam ea quæ cernis lateritia noua sunt: & post octingentesimum annum deletis prioribus. Primum ab Hadria-no incohata collato ab Hæthruriæ populis centum auri pondo/ tum a Gregorio vno & item ab altero pontificibus perfecta: vn-de & diuersorum Pontificum opus variam reddit murorum for mam. Antiqua mœnia ex quadrato lapide post incensam a gal-lis Vrbem consumata Liuius tradit: vt in portis ipsius vrbis ad-huc vestigia denotant. Apud mœnia erat pomerium: id est spa-cium quoddam post murum / quid neq; arari nec habilitari fas erat: vt nũc est in nostra Ciuitate Florentina intus & extra cum mætharum signis: adeo quod facile solatii gratia/ quisq; deambu lare potest: tamen Romæ nostro tempore non seruatur: vbi & vi neæ & priuatæ ædes Vrbis mœnibus coniũctæ sunt a pluribus namq; Imperatoribus ampliata sunt / vt apparet super portam Portuensem in lapide cum his literis.

IMPP. CAE SS. D D. HH. INVICTISSIMIS PRIN CIPIBVS HARCADIO ET HONORIO Victoribus ac Triumphatoribus semper Augg. ob instauratos Vrbis Aeternæ Muros/Portas ac Turres ægestis immensis ruderibus ex sugge

stionibus. V.C.& illustris militis & magistri vtriusq; militiæ ad perpetuitatem nominis eorum simulachra constituit.
Similiter & de pomerio hoc anno. M.D.ix. in lapide Tyburtino nuper offosso non longe a Cancellaria litere indicant.
POMERIVM.
TI.CLAVDIVS DRVSII.F.CAISAR. AVG. Germanicus Pon.Max. Trib. por. VIIII. imp.xvi. Cos.IIII. Censor P.P. auctis populi Romani finibus Pomerium. AMPLIAVIT TEMINAVIT Q.
Nonnulla in stationum opusculo de ipsa vrbe scripsi/ quæ quidem replicare superfluum videtur.
De portis vrbis.
Romulus primus romanorum rex tribus portis tantum cinxerat Vrbem: quamuis nonnulli quatuor affirment.
Prima porta Mugonia dicebatur a mugitu animalium quæ & trigonia postea dicta fuit.
Secunda porta Carmentalis a Carmenta matre Aeuandri: quæ & Scelerata postea vocata est non longe posita erat a Iano.
Tertia vero Pandana seu Romanula vocabatur: quæ & libera dicta est: quam Pompilius instituit clausam stare pacis tempore/ vt ait Piso in Annal. Liuius dicit suo tempore.xxxvii. portas fuisse in Vrbe. Plinius vero dicit.xxx. quamuis septem clausas fuisse confirmet. Nostra vero etate sunt.xx.cum illis: quæ in ciuitate Leonina comprehenduntur.
Prima porta pricipalis triumphalis dicebatur/ quæ omnium erat celeberrima non longe ab ecclesia Sancti Spiritus posita.
Secunda porta Flumentana postea vero Flaminia a Via nunc vero porta populi appellatur.
Tertia porta Collatina: quæ Collatiam Sabinorum opidum ducebat: postea vero Pinciano a Pincio senatore/ quæ quidem nomen retinet.
Quarta porta Quirinalis a Quirinali sacello seu collina a Quirinali Colle: eadem Aegonensis dicta ab Aegono monte: postea vero Salaria: vt nunc a Sale dicam.
Quinta porta Numētana a Numēto opido postea Viminalis a viminū multitudine: nūc aūt appellatur porta sanctæ Agnetis.
Sexta porta Exquilina postea Tyburtina deinde Thaurina a capite tauri: nunc vero porta sancti Laurentii extra muros dicitur.
Pomponius lætus Exquilinam dicit esse nunc clausam cum por-

ta inter a ggeres.
Septima porta Labicana seu Neuia a Neuio nemore nunc vero porta maior appellatur: super quam literæ multæ cubitales apparent: vt dicam in aqueductibus.
Octaua porta Asinaria/ q̄uis nōnulli dicāt Cælimōtanam & Septimiam appellatam fuisse: tamen antiquitus porta Cælimōtana erat inter Asinariam & metrodii / sed in mœnium instauratione clausa remāsit: nūc vero porta sancti Ioānis appellatur.
Nona porta Gabiusa dicebatur quæ nunc est clausa muro nōnulli Metrodii portam appellant.
Decima porta Latina sicut & nūc appellatur non longe ab ecclesia sancti Ioannis Euāgelistæ ab ipsa Via.
Vndecima porta Capena postea vero Appia. nunc autem porta sancti Sebastiani appellatur.
Duodecima porta Trigemina seu Hostiensis dicebatur vt frontino placet: nunc vero porta sancti Pauli appellatur.
Decimatertia porta Portuēsis a portu Claudii Imp. dicta: nūc vero porta ripæ dicitur in qua sunt literæ Harcadii & Honorii impp. de instauratione vt superius dixi.
Decimaquarta porta Aurelia: nunc autem porta sancti Pancratii dicitur.
Decimaquinta porta Fontinalis non longe a prædicta in vaticano adhuc extāt vestigia a fontibus dicta: vt Liuio placet.
Decimasexta porta Septimiana a Septimio imperatore: quæ nomen adhuc retinet.
Decimaseptima porta Turrionis dicitur a Nicolao quinto fundata non longe a Campo sancto: quæ & Posterula dicitur.
Decimaoctaua porta Pertusa in monte Vaticano non longe a stabulis palatinis.
Est & porta Iulia apud viridarium: quam nuper tua Beatitudo sumptuoso ædificio & Tiburtino lapide fundauit exornauitq̧ apud noua Mœnia Beluidere nūcupata: quæ quidem duæ portæ: non semper (vt aliæ) ostendūt introitum patefactum: sed potius ad cōmoditatem Pontificis & curialium aperiūtur.
Vigesima porta Aenæa vocatur: nunc vero porta castelli sancti Angeli dicitur: non longe a mole Hadriana: quæ vltimæ quinq̧ portæ positæ sunt in ciuitate Leonina.
Erant & aliæ porte: vt Querquetulana a quercu. Lauernalis a Lauerna dea, Rudusculana: quod ærata esset vel quasi rudis sit

tini in montibus.

Via alta a Thermis Constantini vsq; ad viminalem portam tendebat.

Via Traiana & Aurelia a nominibus propriis dictæ. Erat & via Valeria & Tyburtina. Amnia & Aemilia.

Via Claudia & Campana. Hostiensis & Laurentina.

Via Setina & Ardeatina. Tyberina & Quintia. Via Cassia & Cornelia. Gallicana & Patinaria. Via asinaria & Cimina: quæ quidē omnes retinent nomen vsq; in hodiernam diem.

Erat præterea in vrbe Via sacra: in qua ictum fuit fœdus inter Romulum & Tacium: quam Cæsar dum esset Dictator velis intexit a domo sua ad Cliuium vsq; in Capitolium & tendebat a Regia seu a curia veteri ad arcem vsq;: per quam triumphantes ibāt ad Capitolium. & in qua augures sedem habentes inaugurari consueuerant non lōge a carinis.

Via noua / quam instaurauit anto. Caracalla. imper. erat apud Thermas ipsius / quæ incipit a porta pallatii per radices ipsius mōtis supra Circū max. vsq; ad infima piscinæ. piscina pub. erat vbi nunc ecclesia sancti Sixti.

Via lata erat apud Iseum: quæ adhuc cum ecclesia sanctæ Mariæ in via lata nomen retinet

Erant & aliæ viæ: vt ianuclensis & Gallia: vestigia quarū haud facile cognoscuntur. Vespasianus vero impe. multas vias destructas instaurauit: vt in vetustissimo lapide marmoreo ante ædes Conseruatorū posito literæ incisę indicant. S.

IMP. CAESARI VESPASIANO AVGV. PONT. MAX. Trib. Pot. III. IMP. XII. PP. Cos. III. Des. IIII.
S.C.

Quod Vias vrbi negligentia superior. tempor. corruptas impensa sua restituit.

Erāt deniq; in vrbe plateæ pluribus in locis variis lapidibus stratis & statuis & collosis exornatis.

Platea vero pallatii saxo lacedemonico ac porphiretico Ant. Heliogabalus imperator strauerat.

Erant in ipsa Vrbe multæ Areæ: vt area Capitolina in qua erant cellulæ subterraneæ teste Gellio lib. ii. vbi reponi solerent signa vetera: quæ ex eo templo collapsa essent et alia quædam religiose donariis consecrata & adhuc visuntur vestigia vulgo Sala Cæsaris. Erat & Area pinaria & Apollinis vt dicetur in regionibus.

Erat præterea Vmbilicus ipsius Vrbis in Regione. viii. vt appa-
ret in marmore antiquo translato ad ecclesiam sancti Ioannis de
pinea.
Tamen pater Beatissime. non omnes omnia possumus. Quæ au-
tem feci/domino adiuuante/cito feci: vt infrascripta carmina de
cantare valeam.
Si bene quid facias: facias cito: nam cito factum.
Gratum erit: ingratum gratia tarda facit.

De Pontibus Vrbis.

Pontes Vrbis septem fuere principales/q̃uis vibius æquester &.
P. victo. octo fuisse confirmant. Videlicet.
Aelius. Aemilius. Aurelius. Tarpeius. Palatinus. Exquilinus.
Vaticanus & Ianuclẽsis. Ioan. Annius Viterb. super Fabium pi-
ctorem scribit Carmentalis porta erat vbi pons carmentalis: quo
trecenti Fabii contra veientes transeuntes Tyberim in se linque
bant ianiculum a dextra vt patet in Liuio.
Primus pons sublitius dicebatur: qui fuit ligneus ab Anco Mar-
tio rege Ro. structus. postea vero ab Horatio coclite pro liberta-
te patriæ intercisus: quem deinde Aemilius lapideũ fecit: a quo
Aemilii nomẽ accepit: vestigia cuius ad radices Auentini diruta
cernuntur. vulgo dicitur marmorata.
Secundus pons erat senatorum: qui & Palatinus dicebatur: nũc
vero pons sancte Mariæ vocatur.
Tertius pons est insula Iouis lycaonia vetustissimus qui & Tar-
peius antea dictus fuit seu Fabritius quem. l. Fabritium. C. D. cu
ratorem viarum faciundum curasse epygramma testatur: &. M.
Lepidum. &. M. F. Cos. approbasse. In arcu pontis supra profluẽ
tem est inscriptio corrosa cum his literis.
L. FABRITIVS. C. F. CVR. VIAR. faciundum coerauit. Q.
Lepi. M. F. M. Lollius. M. F. Cos. probauerunt. nunc vero pons
iiii. capita nominatur. in quo loco est Quartus pons coniunctus
prædicto ponti: qui vocabatur pons Cestius siue Exquilinus (vt
placet Pub. vic.) in quo marmoreæ tabulæ vetustate consumptæ
cum his literis visuntur.
Domini. Nostri IMPERATORES Cæsares. FL. VALEN
TIANVS PIVS FELIX Maxim⁹ victor ac triumf. semp Aug.
põ. Maxim⁹ Germanic. Max. Alamann. Max. Franc. Max. Trib.
pot. vii. imp. vi. Cos. ii. P. p̃p.
ET FL. VALENS Pius Fœlix Maxim⁹ victor ac triumf. semp

Aug.pon.max. Franc.Max.Ghotthic max.trib.pot.vii.imp.vi. Cos.ii.P.p̄p̄.
ET GRATIANVS Pius Fœlix max.victor ac triumf. Semper Aug.pontifex maxi.Franci.Maxi.Ghotthic.max.trib.pot.iii.ĩp.ii.Cons.primum.P.p̄p̄.pōtem fœlicis nominis Gratiani in vsum senatus ac populi constitui dedicariq́ȝ iusserunt.Nostro vero tē-pore pons sancti Bart.vocatur.
Quintus pons aurelius dicebatur postea Ianuclensis:quem Antonius pius imp.marmoreum fecit a Nerone dirutus fuit: quem Sixtus.iiii.Ponti.maxi.in vsum populi Ro.& curialium sumptuoso opere tyburtinis lapidibus refecit:longitudo cuius ped.ccxv. & pons Sixti dicitur:antea vero a curialibus pons ruptus appellatus est.
Sextus pons triumphalis dicebatur apud ecclesiam & Hospitale sancti Spiritus in Saxia/vt adhuc vestigia ipsius antiquitatis apparent/qui & Vaticanus antea dictus fuit:quem quidem tua beatitudo vult restituere:& iam a populo Ro.pons iulii vocatur.
Septimus pons Vrbis Aelius seu Hadrianus vocabatur ab ipso Aelio Hadriano imp.constructo apud molem ipsius nostro tempore pons sancti Angeli nominatur:subter quos pontes prædictos regalis Tyber rapido cursu illabitur:iuxta ripā cuius lapis marmoreus nuper effossus est cum his literis sculptis.
EX Auctoritate imp.Cæsa.Vespasiani aug.p.M. Trib.pot.iiii. imp.x.pp.Cos.iiii.V.Cēsor. Caius calpetan⁹.Ranti⁹ Quirinalis Valerius cestus curator riparum & aluei tyberis terminauit.R. R.Prox.
Erat & pons in campo Martio apud montem citatorium de quo Suetonius mentionem facit:vbi de cōciliis coniuratorum in Cæsarem disserebat:primum cunctati vtrum ne in campo Martio p̄ comitia tribus ad suffragia vocantem partibus diuisis e pōte deiicerent:atq́ȝ exceptum trucidarent:an in sacra via/ vel in aditum theatri adorirentur.
Erat p̄terea pōs marmoreus in foro Ro.a palatio ad capitoliū vsq́ȝ:nil tota vrbe p̄clari⁹ fuit ponte p̄dicto:quē.C.callicula fecit & capitoliū cōiūxit/quē q̄dē.lxxx.ingētes collūnæ marmoreæ celatæ substētabāt:at ex eo nūc sex tm̄ colūnæ:tris.n.ad radices palatini mōtis aliæ tres ad capitolii visunt/nō lōge a quib⁹ hoc anno multa marmora effossa fuere cum ingēti base marmorea/in q̄ erat hæc inscriptio forma circulari cum literis incisa:videlicet.

VICENNALIA IMPERATORVM.

Ab alia vero parte visebantur sacerdotes sculpti Thaurum sacrificantes.

Extra vrbem est pons Moluius siue Miluius via Flaminia.ii. mil. ab vrbe ab Aemilio scauro constructus vbi Maxentius tyranuus a Constātino superatus est supra Anienem sunt quatuor pōtes primus salarius: secūdus Numētanus: tertius Memmeus: quartus Lucanus.

Pons salarius extra portam salariam in quo sunt infrascripta carmina incisa.

Quam bene curuati directa est semina pontis
Atq́ interruptum continuatur iter.
Miramur rapidas subiecti gurgitis vndas
Et lubet iratæ cernere mrmur aquæ.
Ite igitur faciles per gaudia nostra Quirites
Et Marsin resonans plausus vbiq́ canat.
Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes
Hic docuit durum flumina ferre iugum.

Sunt & aliæ literæ vt dicam in opusculo epyth.

Pons Numentanus quo itur Numētum apud ecclesiam sanctæ Agnetis extra vrbem: quem Narses eunuchus (vt apparet in marmore) construxit.

Pons Mammeus a matre Alexandri imp. instauratus: quem Anto. pius fecerat extra portā Tyburtinā corrupte dicitur pōte mā molo. pons vero Lucanus est inter Vrbem & Tyburtinam ciuitatem in quo sunt literæ infrascriptæ incisæ.

Ti: Plantio. M. Fani Siluano Aeliano pontifi. Sodali Aug. iii. Vir. A. A. A. F. F. Q. Ti. cæsaris legat. V. in Germania Pr. Vrb. legat. & comiti. Claudii Cæsaris ī Britania cōsuli. Pr. Cos. Asiæ legat. præt. Moesiæ in qua plura quā centū mil. trans danubioꝝ ad præstāda tributa cū coniugibus ac liberis & princip. aut regibus suis trās duxit. motum oriētem Sarmatar: cōpressit q̄uis parte magna exercitus ad expeditionem in Armeniā misisset ignotus ante aut infensos. p. r. Reges signa Romana adoraturos aut hostibus receptos remisit ab aliqs coꝝ obsides accepit per quem pacē ꝓuinciæ & cōfirmauit & ꝓtulit Scytaꝝ q̄q́ regem Acheronensi/q̄ est vltra Borustenen obsidione submota prim⁹ ex ea ꝓuincia magno tritici modo annona. P. R. adleuiauit hūc legatū in Striniam ꝑfert Vrbis remissum: Senatus in ꝑfectura triūphali

bus ornamentis honorauit authore imp. Cæsare Aug. Vespasiano verbis exornatione eius. Q. I.S.S. moesiæ ita præfuit vt non debuerit in me differri honor triumphalium eius ornamentorum nisi quod latior ei contigit mora titulus præfecto vrbis imp. Cæsar Aug. Vespasianus iterꝝ Cos. fecit. Erãt & alii pontes vt pons Meruli Via portuensi apud dirutam ecclesiam sancti Petri a Deo dato primo. pp. fundatam: apud quem sunt literæ incisæ.
DD.M.M.ANT.ANTII LVPI.PR. vt dicam in epyth. opusculo. nũc vulgo dicitur el ponte de larcha.

De montibus & collibus Vrbis.

Ontes in vrbe septem numerantur principales teste Vergilio qui scribit.
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma.
Septemqꝫ vno sibi muro circundedit arces.
Nomina quorum sunt hæc. s.
Capitolinus Palatinus Auentinus Celius Exquilinus Viminalis & Quirinalis.
Fabius enim pictor e Fabiorum nobili familia dicit. Facies tunc agri huius instar arcus erat: cuius corda esset alueus Tyberis: cornua ad solis quidem ortum rupes auentina & ad occasum capitolina/ media Palatina. Eadem Palatina rupes Tyberim a fronte prospicit: a sinistris celio/ a dextris exquilino iungitur. Auentinus autem a fronte Tyberim & Capenam tenet: ad dextram Celiolo ac Viminali heret. Capitolium ante se Tyberim & portam carmentalem cernit hæret illi Quirinalis. Has rupes antiqui septem colles & septem montes appellauerunt. Area huius arcus est quicquid campi iacet inter Auentinum & Capitolium & a Palatio ad Tyberim. Idem Fabius dicit nomina collium veteris Romæ hæc sunt. Capitolium Quirinalis Exquilinus palatinus Celsus Celiolus Rumurius qui & Auentinus.
Mons Palatinus est vbi palatium maius: in quo Roma Itali filia condidit Valentiam oppidum. Postea vero Euander ex arcadia veniens habitauit cum suis Herculemqꝫ in hospitio ibidem recepit/ in quo loco Aeneas teste Cephalo Gergitio/ primum ædificare cæpit: cui Rap. Vol. consentit: in quo postea Romulus Romam oppidulum/ teste Fabio pictore regiam Metrapolim vertit inqꝫ Palatino colle fundauit: & in eo monte fuit sedes po. Ro. Palatium a Palatinis ex agro reatino ibidem cõsidentibus; vel a Pallatia vxore Latini regis vel a Palantheo archadiæ

oppido seu a balatu ouium dicitur.
Mons Capitolinus qui & Tarpeius nominatur a Tarpeia virgine. Capitolinus vero a capite hominis inueto. hunc montem Saturnium antea vocarunt a Saturno qui ibidem habitauit. Fab. pic. ait. Prima igitur origo Romæ fuit collis capitolinus ātea saturnius dictus. Is est vbi nūc sancta Maria ara cœli & arx capitolii. Diuiditur enim in duos colles: teste Gellio & Pompo. Læt. in capitolium. s. & arcem.
Mons Auentinus qui & Rumurius: in quo habitauit Athlas Italus: teste Fabio: ad radices cuius iuxta Tyberim ope atq̃ consilio Iani capenam oppidulum condidit & regionem eius permissu Italiam dixit: in monte erat silua laurea Ioui sacra & fons fauni. Atrium libertatis & spelūca chaci & alia multa ædificia. Auentinus dicitur ab aduētu hominum/ seu ab Auētino rege albanorum ibidem sepulto seu ab auibus auctore Meuio/ vel a vehendo: q cum mons a cæteris partibus vrbis paludibus esset exclusus vehebātur ad illum homines quem Romulus: teste Fabio neminem passus est habitare. Nam fratri Remo illum sacrum esse voluit vsq̃ ad Hylernam Tyberinam de quo Ouidius in fastis.

Adiacet antiquus Tyberino lacus Hylernæ
Pontifices illuc nunc quoq̃ sacra ferunt.

De quo loco Berosus & Io. ann. clare dixerūt. Mons predictus Auentinus est vbi ecclesia. s. Sabinæ. Fabius dicit tres colles primum coluere ante Romulum medium quidem Roma filia Itali: extremos vero Saturnus & Italus. Atrium libertatis. Atrium proprie ab atriatribus tuscis: teste Var. appellatum genus est ædificii ante ædem continens mediam aream vt inquit Festus pom. Victruuius vero scribit lib. vi. Atria lanuis esse proxima. Liuius scribit atrium libertatis Romæ fuerat vetustissimum & obsides tarentinos in dicto atrio custoditos fuisse scribit præterea refectum fuisse ampliatumq̃ ab Heliopeto. & Cor. cethego censoribus. Suetonius vero ab asinio pollione atrium libertatis refectum fuisse scribit. Nonnulli volūt porticum veste fuisse vbi nūc tres columnæ quas dixi e ponte palatino esse & aliæ tres capitolii aliud atrium a Tito & Domitiano instauratum in quo sunt nonnulla signa literarꝫ videlicet. RESTITVER.
Mons Celius a Celio Vibienno tusco duce nobili qui cum suis in auxilium Romuli venit cōtra Latinorꝫ regem Acronem: & in-

cipit a Basilica Lateranen. & terminum ponit vbi nunc est eccle sia sancti Gregorii & includit ecclesias Mariæ in Dominice & Stephani rotundi & Ioannis & Pauli ac Petri & Marcellini in radicibus eius & alias nonnullas ecclesias. Et ibi prope est quadriuium. s. inter Cælium ipsum & Exquilias / in quo monte erãt ædificia sumptuosa vt dicetur infra: vestigia quoq; adhuc multis in locis visuntur in vinea domini Achillis de Ciampolis de castro plæbis in qua sæpe fui cum. d. Iuliano Marasca & Bartholomeo Cynisco.

Mons exquilinus est oĩum altissimus ĩ quo loco nũc est ecclesia sanctæ Mariæ maioris: ꝓpe quã erat Basilica Sicimini Romani. Marcus Varro dicit. Exquiliæ duo mõtes habiti quod pars Cespius mõs suo antiquo noĩe etiam nũc in sacris appellatur: est & mons oppius. Exquiliæ: teste Põponio Læto incipiũt ab ecclesia sancti Petri a vinculis & ꝓtendũtur vsq; ad sancte Crucis: inde ad Thermas dioclitianas: illinc circum eũdo includit ecclesiam sancti Andreæ & Antonii atq; Praxedis & alias nonnullas: ab escubãdo dicitur / quod ibi esscultæ a Rege Tull. essent: vel quod ante vrbem conditam / vt nõnullis placet / Collis ille aucupibus erat in vsum: vt sparsis. Quisquiliis aues illuderẽtur.

Mons Quirinalis est: in quo sunt equi marmorei a Fidia & Praxitele sculpti: pars cuius infima solo adequata / vt columna Traiani in foro suo posita melius circumspici posset: qui prius mons Egonus appellatus est / in quo loco & monte est ecclesia sancte Agathæ in Subura vbi & decem tabernæ fuerũt: vt in tiburtinis lapicidibus nouiter effossis apparet: qui mõs teste Dionisio lib. ii. hæret Capitolino: dictus a Iunonis sabinæ tẽplo / quam illi hastatam siue curim. i. quirim vocant. Eundo vero a sinistris est vallis inclusa parietibus vbi fiebãt Floralia: & mons a dextris habet domum cardinalis Neapolitani in parte Quirinalis mõtis: qui vocatur mõs Claterae & Apollinis. Mõs vero a dextris vocatur Capitolium vetus vbi fuit templum Iouis antiqui.

Mons Viminalis a vinibus dictus tendit ad Termas vsq; Dioclitianas. Marcus enim Varro colles Exquiliarum non montes appellat in hæc verba. Tertiæ regionis colles quinq; a deorum phanis appellati sunt / equis nobiles duo colles Viminalis ab Ioue viminco: cuius areæ ibi sunt. & Quirinalis a phano Quirini vel ab ipsis Quiritibus: qui cum Tacio curibus venerunt Romam / & ibi castra posuerunt: in quo monte est ecclesia

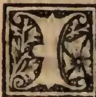
sancti Laurentii Panis & Perne/ vt dicitur/ Qui colles Quirinalis & Viminalis coniunguntur prope portam viminalem: quæ pxima est portæ Collinæ: tamen de viminali sunt nonnulli qui aliter sentiunt.
Est & mõs notissimus inter ecclesiam sancti Saluatoris de Lauro & ecclesia pacis/ qui vocatur Iordanus mons/ in quo ædes Vrsinorum sitæ visuntur.
Est & mons Ianiculus siue aureus intrans Tyberim: in quo Ian⁹ habitauit: vbi nunc est Ecclesia sancti Petri in monte Aureo/ qui in ethruria non in Roma Plini⁹ tertio lib. Saturna. vbi nunc Roma. Antipolis vero. vbi ianiculum in parte Romæ.
Collis Vatican⁹ vbi ecclesia sancti Petri apostoli & palatiũ pont. de quo Festus Pompeius Vaticanus collis appellat⁹ est: eo quod potitus sit populus ro. vatum responso pulsis æthruscis. Aul⁹ vero gellius lib. xv. scribit. Et agrum Vaticanũ: & eodem agri dominus præsidem appellatum acceperamus a Vaticiniis: quæ vi atq instinctu eius dei in eo agro fieri soliti essent. Sed præter hanc causam. M. Varro in lib. diuinarum: aliam esse tradit isti⁹ nominis rationem. Nã sicut Arius inquit appellatus/ araq ei statuta est q̃ est infima noua via/ quod eo in loco diuinitus vox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus penes quem essent vocis humanæ initia: quoniam pueri simul atq parti sunt: eam primam vocem edũt quæ prima in Vaticano syllaba est. iccirco vagire dicitur ex primi mente verbo sonum vocis recentis/ in quo colle erat Templũ Apollinis & locus clausus in quo equos regebat crudelis Nero.
Collis hortulorum/ est qui surgit a dextris apud ecclesiam sanctæ Mariæ de populo in quo Neronis ossa sepulta fuere: ex quo colle teste Pomponio candidati descendebant albis vestibus magistratum petituri: qui nunc mons siue collis pincius appellatur.
Mons citatorium est in campo martio non longe a columna Aurelii Ant. pii qui corrupte hodie mons Accorium dicitur loc⁹ erat comitiorũ. i. Romanorum/ qui postq̃ citati suffragia intra septa cõtulerant/ ne laturus se denuo immisceret: ab aliis separabãtur: vulgo dicunt eum tumulum factum esse ex regestione fundamentorum colũnæ antoninæ.
Mõs Testati⁹ inter auentinũ & Tyberim atq portuẽsem portã intramœnia surgit in quo loco erãt collegia figulorum a Numma rege ro. instituta: auctus fuit in purgatione fluminis: in quo nostra ætate adhuc sicut in campo Martio fiunt ludi taurini tempo-

re bacchanaliorum. Petrus enim Marsus ostendit Mihi nonnulla super Festum Pompeium/ qui scribit Tarentum locus in campo Martio dictus: qua eo loco Ara ditis patris in terra occultaretur. Thauri appellantur ludi in honorem deorum inferorum facti instituti autem videntur hac de causa regnante Tarquinio Superbo/cū magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas: quæ fuerat facta ex carne diu vendita populo thaurorum/ob hoc diis inferis instituti & thauri vocati sunt. Aliæ figulinæ erant extra portam Viminalem a dextris vbi surgit adhuc collis ei⁹ materiei.

Sūt & alii mōtes seu colles mīores vt ē mōs Cælicul⁹ siue cæliol⁹ apud Cæliū mōtē/quem Tullius rex addidit Vrbi cum monte Exquilino & viminali. Extra vrbem prope portam collinam erat locus subrerraneus in tumulo: vbi vestales virgines stupro siue incestu depræhensæ viuæ fodiebantur cum pane/& aqua. Plura de his Plutarchus in vita Camilli.

Mons sacer vltra anienem extra portam collinā/quo plebs a nobilitate secedens diu habitauit.

De aquæ ductibus.

IVlius Frontinus aquas Vrbis tantummodo suo Tempore nouem fuisse scribit. Sextus vero ruffus/qui Frōtino posterior Dioclitiani temporibus vrbem Romam descripsit/aquas ad decem & nouem fuisse.s. Aureliā/Appiam/Aniam/Atthicam Augustam/siue alsietinam/ Algentianam/Antonianam/Alexandrinam/ Claudiam/ Ceruleam/ cuminam seu ciminiam/Damnatam/Iuliam/martiam/Sabatinam/ Seuerianam/traianam/tepulam/& Virgineam seu Herculeam: e q̄bus nunc vna solummodo vrbem influit scilicet Virginea in campo martio: vbi lapis marmoreus cum his literis appositus est.

TYBERIVS CLADIVS DRVSI EILIVS Cæsar Aug. Ductus aquæ virginis destinatos per Cæsarem fundamentis nouos refecit ac restituit. Quāuis nōnulli. M. Agrippæ laudē attribuāt: Philip. Be. ait. M. Agrippa in ædilitate sua Romā duxit aquā virgineā. p̄terea fontes fecit centū qnq;. Castella. cxxx. cōplura etiā cultu magnifica ac operibus & gratuita tribuit balnea centum sexaginta. Plinius lib. xxxvi. Aqua Virginea a Virgine quadam dicta: quod cum quærerent aquam milites ro. Virgo venas aquarū monstrauit/ quam prædictus Agrippa obduxit ab octauo lapide diuerticulo duo mil. passuum prænestina via iuxta Herculaneum

riuum/quem refugiens Virginis nomē obtinuit.M.Agrippa teste Plinio in edilitate sua adiecta Virginea aqua cæterisq; corriuatis/atq; emendatis lacus septingentos fecit. Forma ipsi⁹ aquæ ductus adhuc apparet in vrbe:in quo loco non longe ab ecclesia s.Siluestri in campo Mar.super veterum arcum in tyburtino lapide infrascriptæ literæ visuntur.

TITVS GLADIVS Drusi Cæsar Augustus germanicus Pontifex maximus.Trib.potes.V.imp.xi.PP.Cos.Desig.iiii.arcus ductus aquæ Virginis disturbutos per.C. Cæsarem a fundamentis nouos fecit ac restituit.Nonnulli volunt septē aquæ ductus principales in Vrbe fuisse:primus omninm fuit in quo erat clarissima aquarum omnium toto orbe frigoris salubritatisq; palma præconio vrbis martia inter reliqua deum munera Vrbi tributa: antiqtus.n.Aufeia vocabatur:oritur vero piconia in vltimis montib⁹ pelignorum transiit marsos fucinum lacum Romam vsq; perueniens:mox specu demersa in tyburtina se aperit nouem millibus passuum fornicibus instructis per inductum primus in vrbem dictam aquam inducere voluit.Ancus martius rex in capitolium.

Postea.Q.martius in pretura:rursusq; restituit.M./Agrippa concipitur Via Valeria mil.xxx.prope sub/lacum quam ait suo tempore Frontinus in auentinum a Traiano perductam traianam fuisse dictam vt apparet in Lapide marmoreo fracto ac nuper effosso Aqua martia concipitur a milliario.xxxvii.vt apparet in literis super portam tyburtinam.

IMP.CAESAR.DIVI IVLI.F.Augustus pōtifex max. Cos xii.Tribunic.potest.xix.Imp.xiiii.riuos aquarum refecit.

IMP.CAESAR.Aurelius Ant.pius Felix Augu.Parthic.Max. Brit.max.Pontifex maximus Aquam Martiam variis vsibus impeditam purgato fonte excisis & perforatis mōtibus restituta forma adquisito etiam fonte nouo Ant.pii Aug.in sacram Vrbem suam perducendam curauit.

IMP.T.Cæsar Diui.F.Vespasian⁹ aug.pō.max.Tribunitiæ pot. ix.imp.xv.Cens.Cons.vii.Desig.ii.Riuum aquæ martiæ vetustate dilapsum refecit:& aquam quæ in vsu esse desierat reduxit.

Aqua Tepula erat/quam ex agro lucullano Seruilius Cæpio &. P. Cassius longinus Censor in capitolium perducendam curauerunt.

Iuliam aquam.M.Agrippa ab inuentore vocatam introduxit ex tepula via subterranea supra terram vero fictili structione opere

arcuato.
Claudia vero/ quam Caius princeps introduxit ex fontibus cur/tio & ceruleo mil.xlvi.via Sublacenſi Claudius abſoluit opere ar cuato.Titus deinde reſtituit:vt cubitales litere ſuper neuiam por tam demonſtrat.ſ. TI.CLAVDIVS Druſi. F.Cæſar auguſtus Germanicus Pontifex max.Tribunitia poteſtate.xii.cos.V.imp. xxvii.pater patriæ aquas claudiam ex fontibus qui vocabantur ceruleus& Curtius a militario.xxxvi.Item Anienem nouam a mi liario.lxii.ſua impenſa in vrbem perducendas curauit.
IMP.CAES.Veſpaſianus.Aug.ponit.max.Trib.pot.imper.vi. Cos.iii.Deſig.iiii.P.P.aquas curtiam & ceruleã perductas a Di/uo claudio & poſtea intermiſſas dilapſaſq; per annos nouem ſua impenſa vrbi reſtituit.Sunt ibi præterea & aliæ litere minores.s.
IMP.Cæs.Diui.F.Veſpaſianus Auguſtus Ponti. Maxim9 Tri/bunic.pot.imp: xvii.pater; patriæ cenſor cos.viii.aquas claudiam & anienem perductas a Diuo claudio/& poſtea à Diuo Veſpaſia no patre ſuo vrbi reſtitutas cum capite aquarum a ſolo vetuſta/te dilapſæ:eſſent noua forma reducendas ſua impenſa curauit.
Anienem veterem. M.curtius cenſor cum.L.Papinio annis. xl.poſt appiam perducendam de manubiis e pyrro captis cura/uit.concipitur ſupra tybur.xx.mil.extra portam Romanam.
Anienem vero nouam opere ſumptuoſo & ſtrictura mirabili Iulius Frontinus a Diuo Nerua curator aquarum factus reſti/tuit/ac in Vrbem perduxit.
Aqua appia poſt initium Sannitici belli inducta ab Appio clau/dio cenſore:concipitur enim in agro lucullano/qui nunc Tuſcu lanus putatur via prænestina.
Aqua alſietina quæ & auguſta dicebatur ſeruiebat regioni trans tyberinæ cum ſabatina/quarum vna alſietina.s. Via claudia mil. xiiii.e lacu alſietino concepta ob frigiditatem minus ſalubris ab Auguſto fuit introducta:altera vero Sabatina eſt a ſabatiis poſt frontinum memorata:harum quoq; viſuntur veſtigia aque duct9 extra portam aureliam / quam ſabbatinam exiſtimo: alterius vero apud triumphalem pontem.
Nonnulli addũt beatiſſime pater:Septimianam/ vt aquarum nu/merus vrbis ſit.xx.Quæ quidem aquæ/vel a conditoribus/vt tra iana: vel a locis vnde ducuntur/ vt cerulea nomen aſſumpſere: de prædictis aquis a iulio Frontino/qui aquarum curæ delegat9 fuit/perpulchre ſcriptum eſt. ait enim hi ſunt arcus altiſſimi ſub/

leuati in quibusdam locis ped.centum nouem tot aquarum tam multis necessariis molibus/ & quæ sequuntur. Plinius vero dicit. Vicit antecedentes aquarum ductus: nouissimum impendium operis inchoati a. C. Cæsare / peracti a Claudio: quippe lapideam excelsitatem omnes vrbes & montes equantem: vt lauachra impleret curtios atq; ceruleos fontes adductos: erogata in id opus talentum quingēta sexaginta milia. Is est nunc aquæ ductus/ quem a porta Neuia ad lateranensem basilicam:& inde per cælii montis dorsum ad auentinum montem perductum fuisse a Cassiodoro monstratur: In domo Ioannis ciampolini non longe a campo florido legi infrascriptas literas in lapide marmoreo multis in locis fracto qui lapis repertus fuit apud ecclesiam sanctæ Crucis.

IMP.CAES.Diui.M.Antonini & Traiani.M.Sar.M.Filius diui commodo. F.Diui Ner. Diui Antonini pii nep. Diui Hadriani pronet. Diui Traiani parthic. abnep.Diui Neruæ abnepos.Septimius seuerus pius pertinax Aug.arab.adiabenic. Parthic.arabic.pont.maxi.Trib.pot.viii. Imp.xi. Cos.ii.P.P. Procos. Et Imp.Cæs.L.septimii seuerini pii pertinacis Aug.arab. adiabenic. Parthic.maxi.filius diui Antonii pii pronep.Diui Hadriani pronet.Diui Traiani parthic. & diui Neruæ abnep. M. Aurelius Antonius pius felix Aug.trib.Pot.iiii.Procos.P.P. arcus cælemontanos ob nimiam vetustatem collapsos a solo sua pecunia restituerunt. Non longe a Lateranensi Basilica in Cælio mōte est lapis marmoreus in aquæ ductibus cum his literis sculptis/quis nōnulli scalptis dicant.

IMP. Cæs. D.M. Antonini Pii Germ. Sarm.F.Diui cōmodi Frater Diui Ant.Pii.nep.Diui Hadriani pronep.Diui Traiani parthici Abnep. Diui Neruæ abnepos: & quæ sequuntur: vt apertius dicam in opusculo de veteribus epitha.Ro.quod quidem Reueren.Syxto nepoti sanctitatis tuæ vicecancellario &.S. R.E.Car.tit.sancti Pet.ad vinc.dedicaui.

In arcu Tyburtino coniuncto prædicto aquæ ductui inter ecclesiam sanctæ Mariæ in dominicæ & Ioan.& Pauli sunt infrascriptæ literæ incisæ vetustate consumpte.

P.CORNELIVS.P.T.DOLAbella COS. C.IVNIVS. C.F.Silanus Flamen. Martial.

EX.S.C.

Faciundum curauerunt idemq; probauerunt.

De Thermis.

Hermas in Vrbe duodecim fuiſſe legimus principa- les videlicet.

Antonianas/ Agrippinas/ Alexādrinas/ Aurelianas/ Conſtantianas/ Dioclitianas/ Domitianas/ Gordia- nas/ Neronianas/ Nouatianas/ Seuerianas/ & Traia nas: Erant & Tytianæ Thermæ/ & Decianæ/ Commodianæ/ & Syrtacæ: Philippi. Aug. & Olympiades.

Thermæ erant loca ampliſſima & ſumptuoſa: quæ aut calenti- bus aquis aut ipſo ſine aquis fornice igne calefacto lauandi/ ſu- dandiq; vſibus deputata ſunt. Erant præterea in Thermis laua- chra in modum prouinciarum extructa ad lauandiq; vſum bal- nea: & ne dum plano in ſolo vnicuiq; expoſita: ſed etiam pēſilia. Erant deniq; in Thermis ipſis Areæ ampliſſimæ. porticibus cir- cundatæ ſumptuoſiſſimis camerataq; ſuperbiſſimis fornicibus ædificia in circuitu habentes: in quibus columnarum diuerſi co loris marmorearum ordines immenſarum fuiſſe hinc conſtat: vt in ipſis ruinis adhuc apparet cū parietibus diuerſorum lapidum incruſtatis. Erant & natatoria & nemora/ & loca pauimētata va riis adornata picturis. Erant & alia multa populi ludis/ atq; deli- tiis expoſita.

Thermæ ALEXANDRINAE ab Alexandro Seuero princi- pe ædificatæ fuere/ veſtigia quarum apud eccleſiam ſancti Eu- ſtachii viſuntur.

Thermæ AGRIPPINAE a. M. agrippa factæ non longe a Pantheo & templo Mariæ ſuper Mineruam vt ipſarum veſtigia demonſtrant in loco/ qui vulgo Ciambella dicitur.

Thermæ ANTONIANAE: quas Baſſianus Antoninus Cara calla inchoauit & Alexander perfecit: adhuc viſuntur ſemidi- rutæ apud eccleſiam ſancti Syxti quarum cellam ſolearem archi- tecti negāt poſſe vlla imitatiōe q̃ facta eſt fieri. nā rex ære vel cu- pro (vt ait Spartianus) cancelli ſuperpoſiti eſſe dicuntur: qui- bus cameratio tota cōcredita eſt: & tantum eſt ſpatii vt id ipſum fieri negant potuiſſe docti mechanis: vt adhuc viſuntur ingētes ruinæ cum altis parietibus ac ſemiſepultis colūnis.

Thermæ AVRELIANAE: quas hyemmales fecit Valerius aurelianus imperator trans tyberim vt adhuc in nonnullis locis apparent veſtigia.

Thermæ CONSTANTIANAE: apud eqs tyriadis adhuc vi-

ſuntur ſemidirutæ in colle ipſo quirinali:& ibidem infracto lapi-de marmoreo/Petronium/qui penna vrbis præfectum. illas re-paraſſe legitur.
Thermæ DIOCLITIANAE: nō longe ab eccleſia ſancte Su-ſannæ adhuc extant/ quas Conſtantius & Seuerus dedicauerūt atq; ſtatuis ſuis conditorūq; appoſitis ornarūt:vt in lapide mar-moreo ibidem effoſſo literæ oſtendunt.s.
M. AVRELIVS Val. Maximiano inuicto Aug. pont. Max. Imp.viii.Cos.iii.P.P.P.
In alio marmore trāſlato ad plateam vulgo Cammillianam di-ctam ſunt inciſæ infraſcriptæ literæ.
THERMAS DIOCLITIANAS: a veteribus princib. in-ſtitutas omn.
In alio vero marmore inter eccleſias ſanctoꝶ Andree & Antonii poſito apud gradus Tiburtinos viſuntur infraſcriptæ literæ in-ciſæ in nonnullis locis fractæ.
SENIORES AVGG.
D.D.N.N.Conſtantius.
M.Aurelius & Maximianus.
Thermas Feli.
Maximianus Aug.
Præſentia maie.
Fieri iuſſit & Di.
Domini Conſecra.
Pro tāti opis. Pōponius vero Lætus lib.ii. ſcribit Thermæ eius noīe Romæ ſunt cōſecratæ &;Maximiani Herculii Carthagini. Thermæ noīs Dioclitiani īchoatæ fuerūt a veterib⁹ pricipibus: & cōſecratæ ab nouis Auguſtis Conſtātio/& Maximiano. Dio-clitianus igitur inchoatū opus abſoluerat oī cultu perfectū. Se-cuti pricipes poſuere ibi ſtatuas & ſenioꝶ & nouoꝶ imperatoꝶ quoꝶ capita itegra & fragmēta reliqua corpoꝶ erui ex ſubterra-nea teſtudine:velut ibi poſt ruinas Thermaꝶ cōſeruata vidim⁹/ & partim in Capitoliū delata:partim Florētiam miſſa Conſtātius & Maximianus īuicti Auguſti Seuer⁹ & Maximinus Cæſares Thermas ornarūt:& Romanis ſuis dedicauerūt. Sit ve ī noībus ambiguitas dixim⁹.Hæc didicim⁹ ex fractis marmorib⁹ ibi effoſ-ſis:in qbus & tituli victoriaꝶ Maximiani Herculii ī hæc verba.
M.AVRELIVS VAL. Maximiano inuicto aug.Ponti.Max. Sarmatic.Maxi.Gothic.Maxi.imp.viii.Cos.iii.P.P.Procōſuli.

Nil mirandum est Beatissime pater de ipsis maximis/ac sumptuosis ædificiis Ro. Erāt eñ dñi orbis terrarū:& in pdictis Thermis ædificādis Dioclitian⁹ ipe.& inimicissim⁹ fidei xpianæ.cxl. Xpianorū millia/ad id opus plurib⁹ annis in modū seruitii addixit.

Thermæ DOMITIANAE: a Domitiano impatore cōstructæ in cāpo martio non lōge ab ecclesia sancti Siluestri: vestigia quarum adhuc apparēt diruta marmoribusq; dispoliata.

Thermæ GORDIANE fuerūt apud ecclesiam sancti Eusebii apud domum Giordianorū quam Iulius capitolinus dicit extasse via prenestina ducētas columnas vno stilo habētem.

Thermæ NERONIANE erant in loco Thermarum alexādrinarum: quas Alexander impe. restituit & alexandrinas dixit: vel vt nōnulli volūt cum illis coniūctæ fuerūt: vestigia ipsarum apparent apud domum Reue. Car. de medic. Floren.

Thermæ NOVATIANE fuere in loco vbi nunc est ecclesia sanctæ Pudētianæ in vico patritio vt ruinæ adhuc indicāt.

Thermæ SEVERIANE a Seuero aphro imperatore ædificate fuerunt in regione trans Tyberina: teste Helio spartiano columnæ pulcherrimæ/ quarum cum marmoribus sunt in ecclesia sancti Grisogoni & Ceciliæ.

Thermæ TYTIANE: a Tyto ædificatæ nō lōge ab ecclesia sancti Martini in mōtibus/q̄ capaces hodie dicūtur ob aquarū capacitatem vulgo sette sale/in q̄ loco inuēta fuere duo marmora sculpta cum flāma in primo erāt literæ. IOVI. in. ii. vero IMP. Vespasianus Aug. per collegium Pontificum fecit. Post quas inter Aquilonem & Eurum erāt Thermæ Philippi aug. impatoris.

Thermæ DECIANE: Erāt in auētino quas ad honorem Decii imp. S.P.Q.R. ædificauit: apud q̄s erāt & thermæ Syrianæ/seu Varianæ. Rap. vol. scribit priuata Traiani. i. ædes cū Thermis in auētino teste. P. Victore ea nūc apparēt/q̄ in Vinea nostra cōprehendūtur. nā eo vsq; aqua. Item Traiana deducebatur vt ex marmoreis lr̄is reptis cōspeximus. Notandū est: quod ruinæ/q̄s videmus apud Trophea. C. Marii a nōnullis thermæ Gallutū appellātur: tñ teste Suetonio/fuit ibi insignis illa basilica/quam. G. Cæsar Caio/ & Lutio nepotibus extruxit/& vsq; in hodiernum diem Caii Lutii nomen retinet corruptæ vero Gallutii.

Erāt pterea i vrbe Lauachra multa vt fuit agrippinæ lauachrū ab Hadriano impatore instaurato: vestigia cui⁹ apud ecclesiā sancti Laurētii panis pernæ visunt apud Thermas Olympiades i ascē

su Viminalis non longe a templo sancti Vitalis/ in quo loco fuerunt reperta simulachra duo Bacchi marmorea cum fonte & fistulis plūbeis cū hac inscriptione IN LAVACRO AGRIPPINAE Lauachrum commodi imp. a Cleandro extructum fuit nomine ipsius Commodi. Spartianus namq; ait. Enim vero Pi⁹ primus Marcus. ii. Verus. iii. Commodus. iiii. Quintus Caracalla. vi. Getha. vii. Diadumen⁹. viii. Heliogabalus antonini fuere: nec inter antoninos referendi sunt duo Cordiani: aut qui prænomen tantum antoninorum habuerunt.
Balnea & Balinæ vt in marmore antiquo vidi sculptum. L. Pauli erant in colle Quirinali vulgo nūc dicitur corrupto nomine magna napoli non longe a turri militiæ. tamen Alexander imp. omnibus regionibus Vrbis addidit balnea: & hucusq; alexandrina balnea dicūt balinæ in genere fœm. sunt pub. in genere autē neutro priuata balnea teste Varrone/ quo oīa Phili. Bero cōfirmat.

Balinæ & balnea in vrbe fuerunt numero.	dcccclvi.
Lacus siue putei pub. numero.	ccclii.
Latrinæ vero pub.	clii.

De Naumachiis & Cloacis.

ERant ænim Naumachiæ stagna naualia in vrbe in quibus decertabatur nauibus. E quibus principales quinq; fuisse egimus.
Apud circum maximum erat Naumachia.
Apud arcum Domitiani erat Naumachia ipsius Domitiani vt adhuc vestigia in cāpo martio nō longe ab augusta adhuc apparēt.
Erat præterea Naumachia Neronis ad radices montis aurei/ ea parte qua itur ad Pertusam portam in Vaticano.
Cloacæ amplissimæ a Tarquinio rege ro. factæ fuere in vrbe vt adhuc in velabro & iudeorum platea videre possumus ac etiā in vinea domini Bartholomei de doxiis apud collosseum.
Cloaca vero maxima est ꝑpe Ianum in velabro/ vt multi asserūt.
Erant & aliæ q̄multæ cloacæ per Vrbem adeo vt pensilis vrbs tota videretur. Liuius enim ait Tarquinius Foros in circo faciendos curauit/ & cloacam/ quæ maxima receptaculum omniū purgamentorum Vrbis sub terram agendam quibus operibus: vix noua hæc magnificentia quicq̄ adequare potuit. Idem plinius lib. xxxvi. Præterea cloacam operum omnium dictu maxima suf

fossis mōtib⁹/atq₃ vt paulo añ dixi vrbe pensili subtusq₃ nauigata. Id. M. Agrippa fecit in ædilitate post consulatum corriuatis sep- tem amnibus cursu præcipiti torrentium modo rapere atq₃ aufer re omnia coactis. Strabo vero ait. cloacæ duro cameratæ lapide paruas carris stramentorum semitas reliquerunt. Tanta autem p̄ aquæ ductus aquarum vbertas influit: vt per Vrbem/atq₃ Cloa- cas amnes mundare videantur/ & vniuersæ propemodum ædes subterraneos meatus: siphones ad fistulas vndosas habeāt. Quo rum accuratissimam diligētiam. M. Agrippa egit/qui vrbem plu ribus aliis monumentis adornauit. Quæ cloacæ ad ripam vsq₃ al uei fluminis descendebant vt adhuc in nonnullis locis apparet.

Erant præterea curatores pub. vt in lapide marmoreo apud pon tem Aurelium litere indicant. s. IMP. Cæsaris diui Traiani Par- thici. F. diui. Neruæ nepotis Traiani & Hadriani Aug. pont. ma- xi. Trib. pot. xxii. imp. ii. Cos. iii. Tyrr.

Rusticus curator aluei & ryparum tyberis & cloacarum Vrb. R. R. restituit secundum præsidentem terminationem proximam. I. C. P. P. IVXS.

Non longe a quo loco est alia inscriptio in marmore inuento in Vinea laurentii Palucelli. s.

EX Auctoritate imp. Cæsaris diui neruæ. F. Ner. Traiani Aug. Ger. Daci. Ponti. Max. trib. pot. vii. imp. iiii. Cos. V. P. P. T. Iuli⁹ Ferox curator aluei & riparum tyberis & cloacarum vrbis termi nauit ripā. R. R. Prox. C. P. P. P. C. XV. a Fabio. A. F.

De circis.

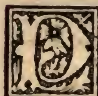

CIrci tres erāt ī Vrbe pricipales videlicet maxim⁹ apud palatiū. Nerionan⁹ ī Vaticano. Flammini⁹ siue appolli naris ī cāpo martio Circū maximū a Tarquinio postea vero a Cæsare dictatore extructū fuisse legim⁹: lōgitu- die stadioꝝ triū latitudie vero vni⁹: ī quo loco erāt plurimæ colū næ cū aureis epistillis/apud quē erat metodiū/ & tēplū Flauiæ gē tis & Naumachia/cui⁹ postea lapide maximus circ⁹ deustis vtrin q₃ lateribus extructus est: in quo loco fiebant ludi circēses. Diu⁹ Claudi⁹ fecit carceres marmoreos & methas deaurauit/ vnde eq̄ discedebant/reuertebanturq₃. Maximus circus dicitur quia ma- ximo deorum Vertumno Iano sacrat⁹ teste Annio Viterb. in ele giæ Vertunianæ commentariis. Non longe a quo erat Argilet⁹

ab argo Euandri hospite dictus. Fabius pictor ait superior Argiletus dicitur in principio Vici truci sub celiolo inter circum maximum & Auentinum letum simul argi & sepulchrum est. Imus vero Argiletus est vbi Ianus quadrifrons/qui & Vertumnus in fine Vici thusci ad radices Capitolii in Fo. boario vbi saturniæ vestigia Circus Nero. i Vatica. erat/in quo ipse Nero nonnunq̄ circenses ludos fieri instituit: ac persepe illic aurigabat equosq; regebat. Circus Flamminius vbi nunc est ecclesia sancti Angeli in piscina/& totum illud spatium vsq; ad plateam iudeorum. Circus Flamminius dicebatur vestigia cuius Aedificii apum domum dominici de Matheis diruta visuntur: vt placet Pomponio Læto. Tamen nonnulli dicunt illud fuisse theatrum Balbi a Cl. Cæsare dedicatum & in campo Martio circum Flamminiū fuisse in loco vbi nunc Agonis platea dicitur: & hoc propter viam Flamminiam appollinarem postea dictum/vt eius vestigia demōstrāt/in quo circo ludi celebrantur Appollinares. Pandulthus lateranensis Hostiarius ecclesiæ scribit Adrianum pontificem primū eo ædificasse ecclesiam sancti Apollinaris in loco vbi prius in circo Flamminco Appollinis ædes fuit. Eo in circo erāt carceres bigarum & quadrigarū & loca diuisa patribus equiritibusq; vrbis: vt spectacula facerent. Circus enim dicitur a circuitu.

Agonium dies appellabatur / vt ait Sext. pomp. & Gelli⁹ quo rex hostiam immolabat: vnde agonia. i. sacrificia/quæ fiebant in mōte Quirinali/ est agonius ludus sic dictus/quia locus in quo ludi in initio facti fuere sine angulo cuius festa agonalia dicebantur.

De Theatris & Amphiteatris.

POmpeius Magnus inter alia ornamenta fecit theatrū ante curiam suam/q̄ quidem Nero imp. nobilib⁹ Germanis po. Romani magnitudinem ostensurus eo in Pompei Theatrum populo plenum introduxit/postea vero vnius diei opera inaurauit / vt Tyriacen Armeniorum regē exciperet. De quo Leo Bapt. Flor. dignum opus & Pompeio & victric. ro. in quo erāt orchesta & subgestum Scena hystrionū & Hyposceniū columnis marmoreis & statuis exornatū: de quo Aulus gellius in nono mentionem facit. Quum Pompeius inqt. AEdē victoriæ dedicatur⁹ foret cuius gradus vice Theatri essent nomenq; eius & honores inscriberet.

Vestigia prædicti Theatri ex tabulo ædium Car. in campo Flor. adhuc visuntur. Nam tempore Blondi litere in marmore fracto re-

pertæ fuere de Genio pompei & Theatro ibidem effossæ. Et quicquid a platea eidem campi & iudeorum ad Rose monasterium cõtinet ædificia Pompeii fuisse constat.

Theatrum Marcelli a Cæsare ceptũ non longe erat ab ecclesia sancti Nicolai in carcere vt ipsa vestigia diruta demonstrant iuxta quod erat Sacrarium a Numma institutum circa imum argiletũ

Theatrum Balbi erat in regione.ix. quod quidem Cl. Cæsar dedicauit: & appellatur Balbi a vicinitate Griptæ ipsius.

Caius Callicula imp. ædificauit amphiteatrum iuxta septa in campo mart. variis statuis & columnis exornatum. De Marci Scauri Theatro nil dicam: in ædilitate.n. sua tria millia signorum aureorum in scena tantum fuere temporario Theatro e marmore. s. & vitro & auratis tabulis confecto: in quo erant. ccclx. colũnæ marmoreæ teste Plinio lib. xxxvi. in quo scribit de duobus theatris amplissimis. C. curionis. cuius gen⁹ luxuriæ nec antea nec postea visum est.

Amphiteatrum Tauri Statilii erat apud ecclesiam. s. crucis variis exornatum marmoribus vt vestigia ipsius ibidẽ diruta cernuntur.

Amphiteatrũ Titi & Vespasiani notissimum in media Vrbe miro lapide tyburtino extructũ a Domitiano perfectum cum incrustatione intrinsecus & extrinsecus cũ signis/ & in singulis superioribus arcubus erãt statuæ marmoreæ. ibi fiebãt ludi. Sub tãto ædificio sunt cloacæ/ teste Põpo. adeo vt pars ædificii substineatur a cloacis: nr̃o tp̃e Collosseũ vocat̃/ a Neronis collosso/ q̃ stabat in porticu dom⁹ aureæ/ & iuxta p̃dictũ amphiteatrũ construct⁹ fuit in quo erãt duo fontes/ ex qb⁹ aqua purissima ad turbã recreãdã p̃cedebat. In dedicatione cui⁹ quinq; millia ferarum genera occisa sunt: in quo loco pri⁹ stagna Neronis erãt. Martial. n. dicit.

Hic vbi conspicui venerabilis amphiteatri
  Erigitur moles stagna Neronis erant.

Nõ lõge a quo est fragmentũ lateritiæ turris rotunde iã incrustatæ marmorib⁹/ super quã erat Iouis simulachrũ.

Erant & alia Theatra extra Vrbẽ vt apparet apud ecclesiam sancti Sebastiani & sancte Agnetis.

In oĩb⁹ theatris erat cauea theatral'/ q̃ ẽ cõsessus vbi ppl's spectat. Theatrũ dicit̃ emisperiũ seu visoriũ græce: latinæ vero spectaculũ: emicicli specie cõstructũ erat. Amphitheatrũ vero quasi ĩ vnũ iũcta deovisoria recte cõstat esse nominatũ spectaculoꝶ gratia forma rotunda & veluti ex duobus constans Theatris.

De ærario & pecunia pub.

Ocus ærari antiquitus fuit in rupe Tarpeia in templo Saturni & opis eius vxoris vt adhuc diruta fundamentorum vestigia cernuntur ab ea parte qua itur ad ecclesiam sancti Nicolai in carcere/ vbi nunc parua est ecclesia sancti Saluatoris collapsa imminenti Hospitali sanctæ Mariæ de porticu quæ vocatur sanctus Saluator in ærario:& horrea vicina vocantur in ærario.

Romanorum ærarium erat in æde Saturni: quoniam in Italia Saturnum primum instituisse nummos signare dicitur teste Cypriano. Macrob. vero sic refert. Aedem Saturni ærarium Romani esse voluerunt quod tempore quod incoluit Italiam fertur in eius finibus nullum esse furtum cōmissum: aut quia sub illo nihil erat cuiusque priuatum. Phil. be. ait primus autem omnium Valerius publicola exactis regibus ædem Saturni ærarium declarauit ductus oportunitate loci & apertum & ab insidiis tutum & in primis munitum animaduertit. Tullum Hostilium quidam consecrasse templū Saturni ferunt quidam Lutium Tarquinium Varro vero refert Titum largium dictatorem ædem Saturni saturnalibus dedicasse. Liuius autem a Planco restitutū fuisse Aulo Sempronio/ &. M. minutio Cos. in quo pecunia po. Ro. conseruaretur. Eratque ibi tabularium/ in quo tabulæ pub. aeneæ seruabātur teste Cicerone. Traianus vero imperator ærarium: quod sub Capitolio erat in nouā ædem Saturni traduxit/ vbi & libri Elephantini seruabantur: in quibus. xxxv. tribus erāt conscriptæ cum libris lintheis in quibus quidem Annales conscribebātur a Pontificibus.

Erat præterea in ipso ærario locus secretior vbi vectigalium vigesima: teste Liuio seruabatur. Locus vltimi ærarii erat vbi nūc est perpulchrum Templum in honorem diui Hadriani mar. dedicatum. Non longe a quo erat officina cudendæ pecuniæ. Seruius enim Rex Ro. primus in vrbe signauit æs: signatumque est antiquitus nota pecudum / vnde & pecunia appellatur: Argentum vero signatum est anno Vrbis. Dlxxxv. Nota æris Romanorum fuit Ianus geminus ab vna parte/ ex altera vero rostrum nauis. Nota autem argenti fuerunt bigæ atque quadrigæ / vnde bigati atque quadrigati. Aureus vero nummus post annum sexcentesimum quadragesimum septimum percussus est: q̄uis nōnulli post sexagesimum annum velint.

Auri in populi Ro.ærario fuere Sexto Iulio Lutio Aurelio consulibus pōdo septingēta vigintisex: argēti vero nonaginta duo mill.& extra numerum tricēta & septuaginta quinq̧ mill.
Item Sexto Lutio Iulio Aurelio cōsulibus: hoc est belli socialis initio octingēta q̄draginta septem pōdo. Cæsar primo ītroitu in ciuili bello ex ærario ꝓtulit laterū aureoꝝ trigintasex millia/& in nummis pōdo tricēta. Asconius scribit Aerariū dici pro priuata pecunia/ Fiscum vero ꝓ publica/ q̄uis nōnulli dicāt ærariū ꝓ repositorio pecuniæ pub.capiat fiscus vero ꝓ pecunia īpatoris.
Tarpeia rupes foro ro.immubebat vnde primo sontes præcipitabantur & damnati.

De foris & Curiis.

Rant eīm in Vrbe Fora.xvii.principalia.s.Forum Romanum. Foꝝ Cæsaris. Fo. Augusti. Neruæ. Traiani. Dioclitiani. Aenobarbi.& Sallustii. Foꝝ boarium. Pistorium Holitorium.Galloꝝ.Rusticoꝝ.Suarium. Archemonium. Piscariū & Cupedinis.
Foꝝ romanū ab arcu sæueri & hortis Mariæ Gratiaꝝ ad radices Palatini vsq̧ ad ecclesiā sctōꝝ Cosmæ& Damiani tēdebat.āpliatum fuit a.C.Cæsare postea vero ab Augusto imp.qd' olim Cæsar totū intexit velis:& Cato cēsori⁹ sternēdum muricibus cēsuerat:vt ita litigātes ciiccrētur:in q̄ erāt Tabernæ nouæ septem:qd' foꝝ dictū fuit/& Foꝝ Latium: ī quo stabat Domitiani collossus teste Papinio.Latialis Iuppiter in Albano mōte colebatur: Dionysius lib.iiii.histor.auctor. Lactātius latialem Iouem a latinis coli solitum humano sanguine. Erat ibi præterea suggestum rostris nauium extructum.Liuius in octauo ait.Erāt ergo rostra ad radices Palatini mōtis.Seruius vero dicit. Romanum Foꝝ est: vbi nunc rostra sunt.Erat & Sacratarium Senatus Theodosii tpe vt literæ incisæ demōstrant in maiori capella ecclesiæ sanctæ Martinæ apud carcerem Tullianum videlicet.
SALVIS Dominis nostris Honorio & Theodosio Victoriosiss. Principibus secretarium amplissimi senatus. Quod vir illustris Flauianus instituerit & fatalis Ignis assumpsit Flauius Annius Eugharius epiphanius. V.C. Præf. Vrb. vice sacra. I.V.D. reparauit & ad pristinam faciem reduxit.
In qua ecclesia tabulis marmoreis antiquæ celaturæ parietes vndiq̧ exornati sunt.
Forum Cæsaris erat apud forum Rō. statuis & pulcherrimis co

lumnis decoratum / de quo Ouidius.
Hæc sunt fora Cæsaris inquit.
Quod forum inter magnifica opera Vrbis enumerat Plinius/ cum solum tm̃ foro extruẽdo sextertiis mille ducẽtis Cæsar Dicta tor emerit/ in quo loricatam sibi fieri statuam passus est.
Forum Augusti erat apud ecclesiam sanctorum Cosmæ & Dam. versus Turrim Comitum. Cæsar enim Augustus ædificauit forum cum æde Martis vltoris & in eo Castorem & pollucem cum victoria & Alex. magno & imagine belli insignia opera Apellis posuit. Aulus vero Gellius dicit statuam Coruino Diuus Aug. in foro suo statuendam curauit: & in eius statuæ capite Corui simulachrum rei & pugnæ ornamẽtum: quod forum postea ab Hadriano instauratum est.
Forum Traiani ab ipso Traiano extructum & dictum apud columnam eius Coclidem in quo posuit lapidem marmoreum cum his literis.
Talem Priuatis imperatorem esse oportere; quales sibi priuatos optat habere.
Forum Neruæ siue transitorium: quod a Traiani ad alia Fora trãsiebat/ apud palatium ipsius Neruæ: vt adhuc cubitales literæ dirutæ apud. x. ingẽtes colũnas marmoreas apparẽt.
IMP. NErua Cæs. Aug. Trib. potes. iii. Impe.
Helius spartianꝰ dicit statuas lacosas vel pedes tres nudas vel eq̃stres diuis imperatoribus in foro diui Neruæ: quod trãsitorium dicitur: locabat omnibus cum titulis & columnis æreis/ quæ gestorum ordinem continerent.
Forum piscarium erat non longe ab ecclesia sancti Georgii coniunctum Foro boario/ q̃uis nõnullis placeat apud ecclesiam sancti Nicolai in carcere dictum forum fuisse. Varro vero lib. i. secũdum inquit Tyberim ad Ianum est forum piscarium. Erat ibi & forum Iugarium a vico iugario dicto vbi sacra iuga bobus pro inauguranda Vrbe posita sunt.
Forum boarium erat vbi nunc est ecclesia sancti Georgii in Velabro/ in quo erat statua Herculis ab Euãdro antiqtus sacrata: q̃ vocabatur triumphalis; & vsq; ad tempora imperatoꝝ per triumphos vestiebatur habitu triumphali: teste Plinio. Erat & Ianus geminus a Numma Rege dicatus qui pacis belloq; argumento colitur/ in quo & bos æneus stabat vnde Ouidius in fastis.
Hic vbi pars Vrbis de Boue nomen habet.

In monumentum/quod ibi ceptus est sacer sulcus a Romulo auctor est Cor.vel a boue Herculis: qui obvictoriam cōtra Caccum boue sacrificauit. Oui. Immolat ex illis thaurū tibi Iupiter vnū.
Non longe a quo stat arcus marmoreus cum statuis/ac literis vetustate consumptis: videlicet.

IMP. CAES. Lutio Septimio Seuero Pio Pertinaci Aug. Arabic. Adiabenic. Parth. Max. Fortissimo & Felicissimo Pon.max. Trib.pot.xii.imp.xi.Cos.iii. Pater Patriæ.Et.

IMP. Cæs.M. Aurelio Antonino pio.Felici. Aug.Trib.potest. vii.Cos.iii.P.P.Procos. Fortissimo Feliciss.Q.Principi.Et.

IVLIAE Aug. Matri. Aug. N. Et castrorū & Senatus & Patriæ.Et imp.Cæs.M. Aurelii.Antonini pii felicis. Aug. Parthici.Max.Britannici Maximi.

Argentarii & negotiantes Boarii huius loci: qui vehent deuoti numini eorum.

Forum Holitorium non longe erat ab æde Vestæ.

Forum Sallustii erat in Quirinali post templum vbi fuit ecclesia.s.Sabinii apud ecclesiam.s.Susannæ.

Forum Suarium erat in loco vbi nunc est ecclesia sancti Nicolai in porcilibus/quod adhuc nomen retinet non longe ab ecclesia sanctorum.xii.apostolorum.

Erant & alia fora ab his rebus cognoīata q̄ illic vēdebātur.

CVRIAE duorū generum erant. M. Varrone auctore.in quibus.S.P.Q.R.conueniebat:& vbi curabant sacerdotes res diuinas/Senatus vero humanas: vt erat in curia hostilia/quam Tullus seruius rex fecit vbi nūc est ecclesia sanctorū Ioānis/& Pauli: vt ipsa vestigia demōstrāt.Gellius & Varro scribūt Senatus cōsulta iure nō potuisse nisi in loco per augures cōstituto quod templum appellaretur:non eñ oēs ædes sacræ Templa.Curia in qua habebatur Senatus templū erat habebatur modo senatus in æde Apollinis modo in cōcordiæ delubro sub dextra Curiæ Hostiliæ erat Gregostasis supra comitium vbi nationū legati subsisterēt/qui ad Senatū essent missi de q̄ loco meminit Cicero in epistola ad.Q.fratrem.

Erat & Senaculum supra Gregostasim vbi ædes Concordiæ & Basilica opima/in quo loco seniores cōsistebant, Nōnulli volūt Gregostasim solūmodo in capitolino colle fuisse.

Erat & Senatulum aureum non longe a Curtio lacu de quo Valerius maximus meminit dicens.

Ante senatus assiduam stationem eo loci peragebat/ qui hodie se natulum appellabatur.

Aliud senaculum seu senatulum vt in marmore antiquo apparet inciso: erat apud portam Capenam.

Erat deniq; senatulū mulieꝝ mrōnaꝝ ī colle Quirinali ab Anto. Pio Bassiani filio constructum.

Curia vetus erat inter ecclesiam.s.Petri ad vincula/ & Lateranē sem Basilicam.

Curia vero Pompeiana erat apud ipsius Theatrum in qua Cæsar interfectus fuit Idibus martias: qui periit.vi.& quinquagesimo ætatis anno.

Erat & curia calabra teste Pub.vic. vbi pontifex minor dies pro nunciabat.

Erat & curia siue senatulum in campo martio circa ædem Bellonæ: vbi dabat̃ senat⁹ legatis/quos in Vrbem admittere nolebāt.

Erat etiam extra portam Capenam templū martis vbi dabatur se natus legatis hostiū/qui intra vrbem non recipiebantur.

De Campo martio.

CAmpus Martius olim ager fuit Tarquinii Regis vlti mi Romanorum extra Vrbem eo tēpore/vt Liuio pla cet/qui ait. Quicquid Capitoliū & Tyberim interfluit fuisse cāpū martiū. Nā vrbs prima ad Capitoliū finie batur: post expulsionē Tarquinii fuit consecratus ager Tarqnio rum deo Marti.vnde campus martius dict⁹ fuit: in quo erāt mul ta templa & ædificia & columnæ memorandæ & porticus cū infi nitis statuis& obeliscis. Marti⁹ ꝓprie fuit vbi nūc eccl'ia scti Lau rentii in lucina in quo habebantur comitia vt dicam inferius. In loco vero vbi nunc est domus noua capellæ apostolorum Philip pi & Iacobi in ecclesia.s.Laur.in lucina fuit Basis nominatissima Vrbis: non longe a qua est obeliscus magnus semisepult⁹: vbi ef fossum fuit Horologium cū lineis & gradibus deauratis. in angu lis vero.iiii.venti ex opere musiuo sculpti visebantur cum hac in scriptione cubitalibus literis.

VT BOREAS SPIRAT.

Erat præterea Villa pub. vbi census habebatur a censoribus: vbi nunc est Gymnasium publicū.

In dicto campo Martio habebantur comitia.i.loca in quibus tri

bus ipse petebant suffragia de eligendis magistratibus non lõge a monte citatorio. Vnde vsq; ad Iustiniani tempora in creatione principum acclamatum est.

Felicior sit Augusto. ac Traiano melior.

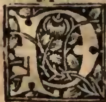
Nonnulli respondebant. nec Hadriano deterior.

Erat & locus comitium in Fo. ro. inter turrim Pallariam & lacum Curtium: duobus in locis prædictis omnes deligebantur siue Dictatores/ siue Consules & alii magistratus. Eratq; triplex deligendi modus/ de quibus perpulchre Aul. gel. scripsit li. xvi. Septa vero loca erant in campo martio teste Seruio inclusa tabulatis/ in quibus Po. Ro. suffragia ferre consueuerat de quibus Pli. & Martialis scribunt. Erat templum Ant. Pii non longe a columna ei⁹ Coclide: vt cubitales literæ ĩ marmore effosso ãno salutis. M. ccccc. demonstrarunt: vbi nunc visuntur ingentes colũnæ marmoreæ: in quo loco noster Alexander Nero Florentinus habitat. corrupte dicitur Io Trullo ad imitationem palatii constant. in ciuitate regia positi: vt patet in lectione beati Leonis Papæ.

Erat & Tringaria vnde equi ad cursum mittebãtur ad certamina currulia trigarum. Triga. n. a tribus equis dicit̃ quadriga a. iiii. Erat & Equiria ab equorũ cursu dicta: & adhuc retinet nomẽ ecclesia sancte Mariæ in Equiria: vt dixi in stationibus. Cassiodor⁹ vero in epistola dicit solitos ab Augusti mausoleo sex portis dimitti iunctos currus / qui per Equiriam in Flamminium circum currerent. Erant in dicto cãpo multa loca pub. de quo cãpo Strabo nonnulla scribit lib. v.

Campus Exquilinus erat sub turri Mecẽnatis versus septemtrionem/ vbi antiquitus comburebantur cadauera mortuorum/ qui locus vt nonnullis placet: erat sepulchrum peregrinorum/ quem Mecenas ab Augusto impetrauit ꝑpter fœtorẽ vicinis molestũ. Erãt præterea in Vrbæ septem alii campi. s. Viminalis/ Agrippin⁹ Codetanus/ Octauius/ Pecuarius/ Lannatari⁹/ & Brunianus. Extra tyberim vero erat campus Vatican⁹ præter numerũ. Erat & campus Iouis/ in quo erat domus Piscenii nigri teste Spartiano/ in qua simulachrũ eius in trichoro constituit/ quæ piscennianí appellabatur.

De Palatiis imperatorum.

Alatium maius erat in mõte Palatino/ in quo multæ areæ cum bibliotecca pulcherrima erant/ & templa & alia loca sumptuosa variis picturis & statuis exorna-

ta. In parte palatii versus Septentrionem, fuit locus Palladii: cui insignes extant ruinæ cũ marmoreis portis dirutis: quem locum nunc Palariã pro palladium corrupte appellãt: in quo loco est ecclesia sanctæ Mariæ in pallaria cum sepulchro Io. pp. viii.
Forum tamen dictum est Palladium ob propinquitatem tẽpli ipsius Palladis Martialis.
Limina post pacis palladiumq; forum.
C. Callicula Imp. teste Suetonio super templum Diui Aug. ponte transmisso Palatiũ capitoliumq; coniunxit.
Palatiũ seu dom⁹ regia Neronis: q̃ a p̄dicto palatio maiori Exquilias vsq; tẽdebat: quã domũ primo trãsitoriã mox ĩcẽdio absumptã restitutamq; Auream nominauit de qua Plinius. Bis vidimus inquit Vrbem totam cingi domibus principum Caii & Neronis: & huius quidem ne quid deesset Aurea: nonnulli volunt ex iunioribus vltra prædictam domũ palatiũ Neronis in Ianiculo fuisse.
Palatium Claudii erat pulcherrimũ & amplum inter Collosseum & ecclesiam sancti Petri ad vinc.
Palatium Traiani apud columnam eius erat perpulchrum variis marmoribus incrustatum: int⁹ vero picturis exornatũ cu statuis.
Palatium Romuli erat apud ecclesiam sanctæ Mariæ Nouæ absq; marmoribus & columnis cum statua eius.
Palatium antiquum senatorũ erat apud ecclesiã sancti Syxti multis colũnis & statuis exornatum.
Palatium Augusti erat inter ecclesiam. s. Felicis in pincis & Augustam in quo marmora innumera cum pulcherrimis columnis sita visebantur
Palatium Antonini imp. apud columnam eius non longe a templo Ant. multis marmoribus & propheticis lapidibus exornatũ.
Palatium Antonini Caracallæ proximum viæ appiæ apud Thermas eius maximis erat subfultum columnis ac marmoribus multis in locis incrustatum.
Palatium Titi & Vespasiani apud Thermas titianas in quo loco hoc anno, M dvi. Felix ro. ciuis in vinea sua Lacobontis statuam inuenit.
Palatium Neruæ apud forum eius erat e septis quadratisq; lapidibus absq; calce positis inter turrim comitum & Militiæ adhuc dirutum/mirabile visu/cernit in quo sunt ingentes colũnæ marmoreæ inclusæ cum ecclesia sancti Basilii.
Palatium Flauii Constantini apud Basilicam lateranensem; & la-

teranense hucusq; appellatur a nomine proprio Laterani patritii romani: auctoritas cuius fuit maxima in vrbe. hic dum esset consul iussu Neronis interfectus est. Aedes vero eius amplissimae datae fuere post multum tempus Constantino imp. quas ampliauit ac postremo Siluestro pontifici maximo concessit & a Laterano praedicto lataranense palatium dictum est. apud quem locum lateranensis basilica cum pulcherrimo baptisterio sita est/ quae nunc omnia minantur ruinam: Nisi tua Sanctitas manus porrexerit adutriices: vt iam fecit Martinus & Nicolaus Symacus & Innocentius & alii q̃ plures pōtifices. O pater beatissime: haec est gloria sedis apostolicae ne primaria totius orbis & vrbis Basilica penitus collabatur: cui quidem sanctitas tua in minoribus p mul tum temporis spatium archipresbiter digniss. fuit vt nūc in maioribus episcopus & pastor omnium vt alter Franci. Seraphicus ecclesiam tuam militantem repara in terris: vt triumphantem reperias in coelis. Bonum & vtile fuisset operarios fabricae instituere & prouentum quotidianum ordinare annexione alicuius Ecclesiae/vel abbatiae pro reparatione istius ad perpetuam rei memoriam ne absente pontifice basilica predicta penitus corruat

Palatium Decii imp. nō longe fuit ab ecclesia. s. Laurentii panisperne: vt adhuc ipsa vestigia denotant.

Palatium Lucinianum erat apud ecclesiam sancte Balbinae: vt apparent vestigia.

Palatiū Sosorriani vbi nūc est ecclesia sanctae Crucis Hierusalem variis colūnis exornatū.

Erāt & alia palatia in Vrbe/quibus finem imponam.

De Domibus & Iusulis.

Omū a palatio exqlias vsq; fecit Nero auct. Suet. quā primo transitoriam: postremo Auream nominauit: in cuius vestibulo stabat Collossus magnus: habebatq; porticum trium mill. passuum & stagnum circumseptū aedificiis ad Vrbium speciem/vineta & arua cum pascuis & siluis varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum in caeteris ptib⁹ cūcta auro illita distinctaq; geminis cenationesq; laqātae ibidē erāt ppulchrae cū tabulis eburneis versatilibusq; fistulis/ vt vnguēta desup spargerētur. Erant preterea aedificia rotūda depicta quae diebus/ ac noctibus continuis perpetuo vice mundi

circumagerentur. Erant denicq balnea cum hortulis/ & aquis marinis cum albulis & alia q̄ plura miranda & incredibilia/ vt scribit Cornelius tacitus in incendio vrbis. Plinius vero in Aureæ domus Neronis solariis aues ex argento mirabili opere sculptas fuisse comprobat.

Domus Corneliorum familiæ erat sumptuosissimis ædificiis / vt ipsa vestigia demonstrant in vico qui adhuc Cornelioꝝ nomen retinet: a nōnullis imperitis vocātur ipsæ ruinæ Corneliorum Thermæ ob magnitudinem ædificioꝝ apud equos marmoreos Fidiæ & Prax. In colle viminali erāt omnium totius Vrbis speciosissimæ domus Marci Crassi oratoris &. Q. Catuli/ qui cum C. Mario fudit Cymbros: &. C. Aquilii equitis Ro. qui legem tulit Aquiliam: fundamenta quarum in vineis apud ecclesiam sanctæ Susannæ visuntur.

Domus Balbini etiam nūc Romæ ostēditur in Carinis magna & potēs & ab eius familia hucusq possessa dicit Spartianus.

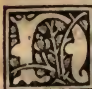
Domus Cornelii in monte Cælio erat speciosissima qui primus in Vrbe parietes totius prædictæ domus marmoreis crustis operiit. M. vero Lepidus Catuli consulatu collega primus omnium limina ex numidico marmore in domo posuit magna reprehensione anno Vrbis. Dclxvi.

Domus Giordanorum erat perpulchra via prænestina quæ ducentas columnas vno stilo habebat Hæl. Spar. auctor non longe ab ecclesia. s. Eusebii. Leo Baptista de albertis Flor. lib. ix. scribit. Valerius Romæ cum in Fxquiliis domū haberet altissimā inuidiæ vitādæ causa diruit: & in plano ædificauit. Itaq hāc fragilitatem bona illa posteritas & pub. & priuatim secuta est/ quo ad p bonos mores licuit. Postea vero aucto impio tm̄ in plerisq omnibus creuit luxuries præterq̄ in Octauiano. nā is qdem sumptuosiore ædificatione grauabatur/ quin & Villam quoq nimiū ꝓfuse extructam diruit tm̄ inquā excreuit luxuries in Vrbe: vt inter cæteros fuerint ex Giordianoꝝ familia: qui domū struxerint via prænestina colūnis ducētis vno stilo & parui magnitudine quarum quinquaginta Simiadas qnquaginta Numidicas qnquagīta Claudianas/ qnquaginta Tisteas fuisse memini me legisse.

Domus Iulii Cæsaris fuit prius in subura: teste Sue. qui scribit habitauit prius Iulius Cæsar in subura/ modicis ædibus. post aūt pontificatum maximū in sacra via domo pub. quā postea Octauianus aug. sumptuose nimis a Liuia ornatam a solo dirui fecit. In

cuius area porticus Liuia fuit structa. Oui.lib.vi.Fast.
Disce tamen veniens ætas. vbi Liuia nunc est
Porticus: immensæ tecta fuisse domus.
Ibi postea teste Plinio suam pacem ædificauit Vespasianus.
Domus Catilinæ vbi erat locus qui Velleia dicebatur in parte Palatini montis/quæ videt fo.Ro.quod ibi antiquitus pastores vellebant lanam ex ouibus ante vsum condendi.
Domus Ciceronis iuxta forꝶ non lõge a tẽplo Iouis Statoris.
Domum Vergilii poetæ in Exqliis iuxta hortos Mecẽnatis.
Domus Ouidii erat prope Velabrum sub templo diuæ Mariæ de consolatione.
Domus Pomponii Attici: erat in Valle Quirinali: vbi nunc est ecclesia sancti Vitalis in quo loco Romulus apparuit ante lucem & nunq̃ postea visus est.
Domus Martialis erat inter collem Viminalem & collem Hortulorum: vbi nunc est Vinea notissima/quæ appellatur Pyla Tyburtina Martialis.
Ped. Tyburtinæ sum proximus accolla pyle.
Qua videt antiquum rustica flora Iouem.
Domus Coruina vbi hodie corrupte dicitur marcellũ Coruoꝶ.
Alexander Seuerus: teste Spar. fecit domos pulcherrimas. easdemqꝫ amicis suis: maxime integris viris donauit.
Erant & aliæ multæ domus in Vrbe numero. M.cccxcvi.q̃uis nonnullis placeat. M.dccxcvii.
Insulæ vero.i.paruæ domus erant numero quatuor millia ducentum.ii. Q̃uauis nõnullis placeat fuisse quatuor mil.dcii.

De Nympheis & Horreis & aliis rebus.

Ymphea in Vrbe.xi.fuisse reperio. Erant enim loca principum amœna aquis inductis: vt Nympheum Iouis & Nympheum diui Alexãdri in regione.v.positum.Spartianus dicit.
Opera Giordiani Romæ nulla extãt præter quædam Nymphea & Balnea: sed & Balinæ priuatis hoĩbus fuerũt/& ab eo in vsum priuatum exornatæ sunt.
Erant & alia Nymphea siue Nymphia vt in regionibus.
Erãt & mutatoria/vt mutatoriũ Cæsaris q̃ erant priuatæ domus magnoꝶ ad secessum & delitias variis picturis & marmoribus exornata. Non solũ in vrbe & ipsa Italia extruebãt ædificia impatoris Ro.sed in vltimis finibus. Leo eĩn Baptista noster. flor. de Al-

bertis scribit lib.x.de re ædificatoria.Murum per Britaniam Cæsares iter quos Hadrianus millia.lxxx.duxit/quo barbaros a Romanorꝫ agro separaret. Antonius etiā pius eādem p insulā murū astruxit cespiceū.Seuerus post hunc trāsuersam p insulā vtrincꝫ ad fines Oceani pduxit vallū millia passuū.c.& duo &.xx.
Post Auētinum mōtem versus meridiem supra Tyberim est planities magna vbi erāt.clx.Horrea pub.maxime capacitatis/in quibus frumentū po.Ro.seruabatur.Tamen in vrbe dicūt fuisse horrea.ccxci.vltra prædicta:vt in regionibus.Alexāder cū Seuerus Horrea in oībus regionibus/teste Spar.publica fecit:ad quæ cōferent bona hii/qui priuatas custodias nō haberēt.Erant in Vrbe officinæ pistoriæ numero.ccxliiii.
Apud ecclesiam.s.Susannæ in Thermis erat Vicus Mamurii:de quo beatus Ambrosius mētionem facit cū ecclesia.s.Susannæ a Mamurio fabro peritissimo dicto/qui.xi. ancilia fabrefecit/in quo loco posita erat statua ipsius a popu. Roma. & adhuc nomen retinet Mamurii.
Erat & vicus Sandaliarius in regione.iiii.vt apparet in marmore quadrato in domo Roscia cum statuis/& signis vndicꝫ inciso in parte anteriori tres statuæ cum gallo visuntur cum hac inscriptione in parte superiori.
IMP.CAESARE Augusto.kIII.M.Plautio Siluano Cos.
Sub pedibus ipsarum erant minores literæ/videlicet.
Doppius.Ɔ.L. Iaso.D.Lucilius.D.L.Saluius.L.Brunius.Ɔ.L. princeps.L.Furius.L. L.Saluius.
MAG. VICI SANDALIARII.
Vicus iugarius in Fo.ro.Liuius saxum inquit ingens ex Capitolio in Vicum iugarium procedit & multos oppressit.
Vicus Thuscus apud ecclesiam.s.Geor.in Velabro Tybulus.
At qua Velabri regio patet: ire solebat/
Exiguus pulsa per vada linter aqua.
Propertius vero de vico Thusco ait.
At tu Roma meis tribuisti premia Thuscis.
Vnde vicus hodie nomina thuscus habet.
De quo ait Varro post mortem Celii thusci/qui non suspitiōe carebant visi sunt in cōuallem descēdere & ab eis dicitur Vicus thuscus vbi est & templum vertunii/qui est prīceps deus æthruriæ: Celianis vero qui suspitione carebant datus est Celiolus cōiunctus Celio q̄uis aliter sentiat Dionysius alicarnasseus Ioānes ve

ro annius scribit. Et ideo recte Fabius dicit pricipium Vici Thusci incipere sub Celiolo versus Auentinum & terminari / ad radices capitolii.

Ab Annio Viterb. lib. ii. Q. Fab. satis dictum est de Vico thusco & foro Boario. dicit enim in hac boaria maxima portione vici Thusci erant opulentiores & ditiores / atq; nobiliores Romã. vbi & frequentiores arcus triũphales & monumenta imperatoꝝ videmus. alios vicos ne sim prolixior obmittam. Erat enim numero. cxxviii. Vico magistri vero. dclxxiiii.

Aediculæ numero. cccxxxix.

Curatores viarum. xxix. Denuntiatores. xxviii.

Lupanaria. cccclí.

Vexilla cõmunia duo, i. Roseum ꝓ pedibus cũ literis. S.P.Q.R. Ceruleum vero pro equitibus. Nam color cæruleus est maris a cuius deo Neptũno equum cõstat inuẽtum fuisse. Romani habebant aquilam: vnde Aquiliferi dicũtur signiferi in Ro. militia ab Aquila quam Ro. regionibus. C. Marius in. ii. consulatu suo proprie dicauit. Habuerũt præter aquilam Ro. quatuor alia signa: videlicet. Lupos. Minothauros. Equos & Apros: quæ singulos ordines anteibãt vt inquit Plini. lib. x. Et in arcubus triumphalibus visuntur sculptæ in marmoribus.

Cohortes prætoriæ. x. Vrbanæ. iiii. Virgilium vero. vi.

Erãt castra peregrina & Misenatium. Tabellioꝝ. Salgamarioꝝ. Lectigaliorum. Victimarioꝝ. Saligarioꝝ & equitum singuloꝝ. Milites prætoriani erãt extra vrbem / vt ingentes ruinæ demonstrant apud locum qui vulgo dicitur caput Bouis vbi est sepulchrum mirãdum in quo visuntur incisæ infrascriptæ literæ.

CECILIAE. Q. Cretici. F. Metellæ. Crassi: non longe a prædicto loco fiebant ludi Olympiaci.

Erant in Vrbe mensæ Holitoriæ siue Holeariæ numero viginti mill. ccc. Pub. Victor dicit. xxiiii. mill. mendosum codicem legisse credo: vt dicere velit duo millia quatuor centum: vt appareat in regionibus.

De tribubus & regionibus Vrbis.

TRibus in Vrbe fuerunt. xxvii. postea. xxx. postremo vero. xxxv. vt apparet in lapide marmoreo in ædibus Francisci de Porcariis Ro. cum hac inscriptione.

IMP. Cæsari Diui Neruæ. F. Neruæ Traiano Aug. Germanico. Dacico. Pontifici maxi. Tribunit. Pot. vi. Impe. iiii. Cos.

V.P.P. Tribus.xxxv. Quod liberalitate optimi Principis cōmoda earum etiam locorū adiectione amplificata sint.

Nomina quarum a nonnullis variantur: tamen vt omittam auctoritate Ennii & Liuii & M. Varronis atq; Tolumnii Tragediarum Thuscarū scriptoris breuitatis causa nomina ipsarū Tribuū scribam: quæ sunt hæc.

Tatiensis a Tatio luceris a lucumone quis Suburtana a nonnullis dicatur. Rumnensis siue ranensis a Romulo nonnulli romuliā dicant. Sed liuius & Varro lib.i. dicunt suam tamen non a se voluit dici romuleam sed Rumnēsem. quarta vocabatur Exquilina. Capitolina. Quirinalis & Collina. Celiana. Auentina a septē primis collibus dictæ. Seruius lib.iiii. scribit Tullus diuisit Vrbem in quatuor partes. Palatinam Baboranam. Collatinam: Exquilinā per Suburbanam & Collinam. liuius vero ab Vrbe condita dicit Additæ sunt ex nouis ciuibus tribus.iiii. Sabatina: Trometina: Arniensis & Stellatina.

Sabatina a sabatia regiōe æthruriæ dicitur: vbi sabatius loc⁹ nūc vulgo anguillare dicitur: a quo loco Hieronymus spiñ. physicus noster vir doctiss. originem traxit: de quo loco Strabo lib.v. & sillius libro octauo scripsere. Trometina a Trometino: vt ait Fabius & Tolumnius. Trometes vero Campus vocatur teste Festo. Arniensis ab Arno fluuio Io. An. scribit: hii sunt Fluuentini præfluēti Arno appositi vt exponit Plinius: nunc Florentini cum quib⁹ intelliguntur Phesulani. Stellatina a fluuio vicino Pistoriensib⁹ & pratensibus in thuscia. vt placet Io. Viterb. quis sint & populi Stellatini in campania. Sed Fab. pictor de thuscis loqtur. Erat regio Metina & Scapeia siue scapia: de quibus Liui⁹ lib. viii. ait. Eodem anno census actus nouiq; ciues censi tribus propter eos additæ Metia & Scaptia Censores addiderunt. Qu. philo. Sp. posthumius. Erat & Velina & Fabia de quibus Oratius.

Valet hic Fabia: valet ille Velina.

Aliarum vero nomina hæc sunt videlicet.

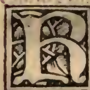
Lemonia. Pontia Crustumena. Papiria. Pollia. Publitia. Tyberina. Vfentina. Pōtina. Faleria siue Galeria. Veturia. Cornelia. Mētina. Anthesia. Volicinia. Faucia & Pupina siue pupillia.

Antiquitus Roma erat diuisa in quatuor ptes a Tull. rege ro. pri⁹ n. a Romulo in tris teste Ennio/ quas tribus appellauit/ singularumq; Tribuum duces tribunos nominauit: & tribus prædictas diuisit in partes. xxx. curiasq; dixit. Vnde leges curiatæ/ & curia-

tum præfectos Curiones appellauit: vnde postea Numma Pompilius.iiii.sacrauit virgines Vestales.s.Geganiam/Beroniam/Camillam & Tarpeiam. Plutarch⁹ auctor. Postea vero diuisa fuit in sex partes principales: vnde Serui⁹ Tulli.addidit duas Virgines prædictis Vestalibus. Prima Vestalium appellabatur maxima sicut & nos dicimus de monialibus abbatissam/vnde Popul⁹ Ro. pro sua quaq; parte haberet ministram sacrorum: qui numerus senarius per longum tempus seruatus est. Postremo vero fuit diuisa in regionibus quatuordecim teste Pli.lib.iii. quarũ singulæ cõpita supra.cc.& vicos innumeros testes Macrobio continebant. Vnde compitalitii ludi a viis compitorum. Suetonius vero dicit. Seculares & compitalitios super calib⁹ currere imberbes. Nostro vero tempore Regiones corrupte rione appellantur cum Vexillis & insignibus Populi Ro.in antiquo marmore in porticu ædiũ conseruatorum Vrbis posito non longe a porta palatii Senatoris regionum.xiiii.nomina & Vicorum literis vetustate deletis adhuc stare visuntur cum inscriptione huiusmodi.

IMP.Cæs.Diui Traiani Partici.F.Diui Neruæ Nepoti Traiano Aug.Ponti.maxi.Trib.pot.xx.Imp.ii.Cos.iii.P.P.Magistri vicorum Vrbis regionum.xiiii.

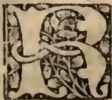
Prima Regio.

Regio prima Capena dicitur: quæ continet aream Apollinis.Spei.Galli seu Thallii.Carsucæ siue Carsuræ. erat & Area Pinaria. Erant & Vici multi vt pulucrarius & Camenarum. Drusiani. Sulpitii vlterioris & alterius Sulpitii citerioris. Fortunæ obsequentis. Honoris & virtutis. Fabritii & trium ararum omnes numero.ix.

Erat præterea ædes Martis.Mineruæ.Tempestatis & Camenarũ Lacus promethei & Vipsani & Almo fluui⁹. Mutatoriũ Cæsaris Arcus tris Drusii & Veri Parthici atq; traiani principum: erant & Thermæ Commodianæ & Seuerianæ & balnea Torquati. Mamertini. Abascantiani. Vectii. Bolani. seu Volani. Aediculæ.x. Vico magistri.xxxvi.vel.xlix. Curatores duo. Denunciatores duo. Domus numero.cxx. Insulæ duo mil.ccl.vel.iiii.millia.ccl. Horrea.xiii.vel.xvi. Pistrina.xv. Balnea priuata.lxxxiiii. Lacus vero.lxxxii. Regio ipsa continet ped.xxii.mil.ccxxvi.

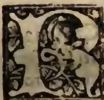
Secunda Regio.

Egio secunda Cælymontana dicitur: quæ continet templum Claudii. macellum magnum luparias/ seu lupanaria. Aratrum Ciclopis. Campum Martialem Castra peregrina. Caput Aphricæ/seu Aphretæ. Arborem sanctã. Regiã Tulli Hostilii/& Templũ quod in curiam redegit patribus minorum gentium. Domum vectilanam & Philippi. Mansiones albanas. Micam auream. Armentarium. Spolium Samarium. Ludum matutinum & gallicum cohortes quinq; vigilum. Erant præterea vici septem. Aediculæ. viii. Vico magistri. xxviii. Curatores. ii. Denunciatores duo. Domos. cxxxiii. siue. clx. Insulæ mil. dc. seu tria mil. Horrea. xxiii. Pistrina. xv. Balnea. xx. Lacus vero. lxv. Regio ipsa continet in ambitu ped. M. cc.

Tertia Regio.

Egio. iii. ISIS ET SERAPIS MONETA dicitur quæ continet Ludum magnum & Dacicum/ Amphiteatrum/ Domum Bruti/Samium/Coragium/p̄turam præsentissimã/Thermas Titianas/ Traianas/ & Philippi Aug. Lacum pastoris/Scolam Quæstorum/& Capulatorum/Porticum Liuiæ/Castra Misenatiũ & Suburam. In qua regione erant Vici. x. Aediculæ totidem Vico magistri. xxiiii. Curatores. ii. Denunciatores. ii. Domus. clx. Iusulæ. ii. mil. dcclvii. Horrea. xviii. Pistrina. xvi. Balnea. lxxx. Lacus vero. lvi. Regio ipsa in ambitu continet ped. xiii. mil. cccl.

Quarta Regio.

Egio Quarta Templum pacis dicitur/quæ continet Templum ipsius Pacis& Remi/Veneris. P. Faustinæ & Telluris. Basilicam Constantini & Pauli Aemilii/ Forum transitorium/Sacriportum/Balneum Dapnidis/Porticum Asidatam/Aream Vulcani Buccinam auream Appollinem/ Vicũ Sandalariũ/Horrea Cartarea seu Tẽstaria. Collossum magnũ radiatũ/Sororiũ Tigillũ/ Metã sudãtẽ/ Carinas/Domũ Pompei & Ciceronis/ Viã sanctã. In qua regiõe erãt Vici. viii. Aediculæ. ix. Vico magistri. xl. Curatores. ii. Denũciatores. ii. Domus. cxxxviii. siue. clx. Insulæ. mil. dlvii. siue mil dccclii. Horrea. xviii. Pistri. xv. Balnea. lxxv. Lac⁹ vero. lxxxviii.

Reg io ipsa in ambitu cont.ped.xxiii.mil.

Quinta Regio.

REgio Quinta Exquilina dicitur/ quæ continet Nymphæam Alexādri.macellū Liuiani.Lacū Promethei. Cohortes septē Vigilū.Aedē Veneris Aericinæ. Hortos Plantianos & mecenatianos.Regiā Serui tull.Herculē sullanū. Amphiteatrū castrēse. Campū Exqlinū & Viminalē sub aggere.Lucū Exquilinū & Perelinū atq Fugutalē.Tēplū Iunonis Lucinæ.Domū Aquilii &.Q. Catuli.&.M.crassi. Arā Iouis Viminei.mineruā medicā.Isidē Paraticiā Lauacrū Agrippinæ & Thermas olympiadis.In qua regiōe erāt Vici.xv. Aediculæ totidē Vico magistri.xlviii.siue.lx. Cur.ii. Denun.ii.Dom.clxxx. Insulæ mil. dlvii.seu.iii. mil.dcccl.Horrea. xxiii. Pistrina.xv. Balnea.lxxv.Lacus vero.lxxii.

Regio ipsa cont.ped.xxv.mil.Dcccci.

Sexta Regio.

REgio.vi.Altasemita dicit:q̄ cōtinet tēplū Salutis Quirini:Serapis:Apollinis:Clatræ & FloreVicū mamurii & Bellonæ:Circū & Floralia: Capitoliū Vet⁹/Diuū Fidiū in colle / Forū sallustianū: Fortunam pub.in colle: statuā plūbeā mamurii:domū atticā:malū punicū:tēplū & domū gētis Flauiæ:hortos sallustianos:senaculū mulierū:Thermas dioclitianas & cōstātianas: Decē tabernas:balnea paulirgallinas albas areā callidii: & cohortes.iii.Vig.ī qua regione erāt Vici.xii. siue.xvii.ædiculæ.xvi.Vico magistri. xlviii.cur.ii.Den.ii. dom. cxlvi.seu.clxix.Insulæ.iii.mil.ccciii.siue.iii.mil.dv.Horrea.xviii. pistrina.xv.Balnea.lxxv. lacus.lxxvi.

Regio ipsa cont.ped. xv. mil.dc.

Septima Regio.

REgio septiā Via lata dr̄:q̄ cōtinet lacū Ganimedis cohortes septē primorū Vigiliū arcū nouū nympheū Iouis ædiculā caprariā cāpū agrippæ/ tēplū solis.tēplum nouū spei fortunæ & Quirini sacellū genii Sangi castra gipsiana siue gētiana porticū cōstātini eq æneí Tiridatis forū suariū & archemoriū.hortos largianos pyla tyburtina ad mansuetos & lapidē ꝓtusum:in qua regione erāt vici.x.siue.xv.ædiculæ. xv.Vico magistri. xlviii.cur.ii.den.ii.dom.cxx.Insulæ.iii.mil.ccc lxxxv.horrea.xxv. Pistrina. xviii.balnea.lxxv.Lac⁹ vero.lxxvi.

Regio ipsa cont.ped.xii.mil.dcc.

Octaua regio.

Egio octaua Forum Romanum dicitur: quæ continet rostra comitium: ædem victoriæ Templum Iulii Cæsaris: ædem Opis & Saturni in Vico iugario: templum Castorꝶ ad lacum Iuturnæ: templū concordiæ & Iani romuli Vestæ carmētæ Titi & Vespa. deum pœnatiū/ & Iouis optimi max. & templum vetus Mineruæ & delubrum mineruæ: ædem Iouis tonātis: ædiculam iuuentæ: sacellum pudicitiæ patritiæ: ædem Herculis victoris in Foro boario: ædem Maturæ: ædem Vortūnii in vico Tusco: Ficum Ruminalem siue Romularem: & lupercal virgis: colūnam cū statua. M. Ludii gregostasim Senaculū aureum equū constātini: milliariū aureum: pila oratia: Equum æneum Domitiani: atrium Mineruæ: ludum Aemilium porticum Iuliam: locum mercatoꝶ: regiam Nummæ: Forum Cæsaris: Stationes municipioꝶ: Forum Augusti: cum æde martis vltoris: Forum Traiani cum colūna eius coclide & equo eius Aeneo: Vmbilicum Romæ: Lacum curtium: Basilicam argentariam Basilicam Pauli cum frigiis columnis: Apollinem triginta cubitorum: capitolium: portam carmentalem: curiam calabram asylum: signum Iouis impatoris: Horrea germanica & agrippina: aquā cernentem scauros: Forum boariū & piscarium: vicum ligurum & iugarium & vnguentarium carcerem Tullianū porticum margaritariam elephantum herbarium & antrum cachi: in qua regione erant Vici. xxxv. ædiculæ totidem vico magistri. xlviii. Cur. ii. den. ii. domus. cxlv. Insulæ duo mill. cclxxxviii. siue. iii. mil. dccclxxx. Horrea. xxv. Pistrina. xx. balnea. lxvi. lacus vero cxx. Regio cont, ped. xx. mil. dccclxii.

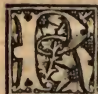
Nona Regio.

Egio nona Circus flaminius dicitur: quæ continet Theatrum balbi cum cripta eius Theatrum Pōpeii & Marcelli/ Thermas alexandrinas Hadrianas & Agrippinas porticum chorinthiam Gn. Octauii & Phillippi & argonautaꝶ/ Templum Bruti/ Calliaci/ Templum diui Ant. cum colūna eius coclide/ templum bonīuētis/ ædem Bellonæ & Iuturnæ ad aquam Virgineam/ ædem Vulcani in circo flammi. ædem antiquam Apoll. cū lauachro & ædem magni Herculis custodis circi prædicti stabula. iiii. Factionum/ Minitiam vetus & Minitiam frumentariam/ Iouem Pompeianum delubrum/ Gn. Domitii/ Campū martis/ Villam publicam/ septa Trigaria/ Equi-

riam/ Hortos lucullanos/Fontem Scipionis/sepulchrum Augustorum: Ciconias nixas/ Panthcon Basilicam Macidii & Martiani/Insulam phelidii mineruium meleagricum serapcum Iseum & Mineruam calchidicam & carcerem Claudii.x.vir/ In qua regione fuerunt Vici triginta quinqꝫ/ ædiculæ triginta Vico magistri quadraginta octo Cur.ii.Deu.Domus.cxl.Insulæ.ii.mill. cclxxxviii.siue.iii.mill.ccclxxxviii.Horrea viginti quatuor/ Pistrina.xx.Balnea.lxiiii.Lacus vero octuaginta. Regio ipsa cont. ped.triginta mil.D.

Decima Regio.

Egio decima Palatium dicitur/quæ continet casam romuli prata Bacchi Aram febris & Aram palatinam Vicum padi & fortunæ respiciētis salutis Apollinis& curtarum ædem Iouis statoris & matris deum & Iouis victoris & dii Iouis & ædem Apollinis: vbi Lychni pendebāt instar arboris mala ferentis. Templum fidei. Domum cæioniorum. Suelia. Cænationem Iouis. Aedem deæ viriplacæ in palatio & Rannusiæ & Bibliothecam. Pentaphilon Iouis arbitratoris. Domum Augustanam & Tyberianam. Dionysii. Q. Catuli & Ciceronis. Mammeam auguratorium. Sedem imperii Romanii. Velia. Curiam veter. Fortunam respicientem. Septironium Seueri. Victoriam germanitianam: & lupercal. in qua regione erant Vici.xx. ædiculæ totidem. Vico magistri.xxiiii.siue.xlviii. Cur.ii. Den.ii. Domus.lxxxix. Insulæ.ii.mill.dccxlii. Horrea.xlviii.Pistrina.xx. Balnea.xxxvi. seu. lxvi. Lacus vero. lxxxviii. Regio ipsa cont.ped.xii.mill.Dc.

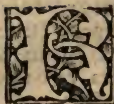
Vndecima Regio.

Egio vndecima Circus maximus dicitur/ quæ continet circum maximum Templum Solis & Lunæ. Mercurii & Castoris. Aedem Ditis patris & Cereris. Veneris Portunni. Pompei. Mutiæ. Aedem Consii subterraneam. Pietatis in Foro olitorio: & Iunonis matutæ. Aram maximam portam Trigeminam Salinas Apollinem celispicientem Herculem oliuarium. Obeliscos duos. Forum olitorium & Velabrum maius. In qua regione erant Vici.viii. seu.xix. Aediculæ totidem. Vico magistri.xxxii. Cur.ii. Den.ii. Dom.cxiii.insulæ.mil.Dc.siue.ii.mil.dcl. Horrea.xvi. Pistrina totidem. Balnea.xv.lacus vero.lx.seu.lxxxviii.

Regio ipsa cont.ped.xi.mil.D. G

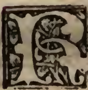
Duodecima Regio.

Egio duodecima Piscina publica dicitur: quæ continet Vicum alme Veneris & piscinæ pub. & Dianæ. Ceios. Triarii. Aquæ salientis: & Laci tecti. Vicum Fortunæ mãmosæ. Colopeti Pastoris. Portæ Rudusculanæ. Victoris: & portæ Neuiæ. Hortos asinianos. Areã Radicariã. Caput viæ Nouæ Fortunã Mammosam. Isydem Anthenodoriã. Aedẽ bonæ deæ Subsaxanæ Signũ Delphini. Thermas Antonianas. Septẽ domos Parthorꝝ. Campum Lannatariũ. Domũ Chilonis & Cornifici. Cohortes tres vigilũ: & priuata Hadriani. In qua regione erãt Vici.xii.seu.xvii. Aediculæ totidẽ. Vico magr̃i.xlviii. Cur.ii. Den.ii. Dom.cxxiiii. seu.clxii. Insulæ.ii.mil.ccccl xxxvi. Horrea.xx. Pistrina totidem. Balnea.xliiii. Lacus vero.lxxx. Regio ipsa cõt.ped.xii.mil.

Decimatertia Regio.

Egio decimatertia Auẽtinus dicitur: q̃ cõtinet Armilustrũ Templũ Lunæ & Dianæ libertatis & Iunonis Reginæ. Aedem bonæ Deæ in Auẽtino & atriũ libertatis. Forꝝ Pistoriũ Scolam Cassii. Porticũ Fabariam Scalas Gemonias. Thermas Varianas & Decianas. Priuata Traiani. Dolacrũ seu Doliolũ. Mappam aureã & Aureã Platonis. & Horrea Anicẽtiana. Vicum Frumẽtarium/ & trium viaꝝ. Vicum Fidii & Valerii. Cæseti laci miliarii. Capitis cãteri. Trium alitum. Vicum nouũ & Armilustrii & colũnæ lignæ. Fortunæ Dubiæ. Loreti maioris & Loreti minoris. Vicum mũditiei & materiariũ. In qua regione erãt. Vici.xlviii. Cur.ii. & Denun.ii. Dom.c.iiii. seu.clxii. Insulæ.duo mil.cccclxxxviii. Pistrina.xx. Horrea.xxvi. Balnea.lxiiii. Lacus vero.viii. Regio ipsa cõt.ped.xvi.mil.cc.

Decimaquarta Regio.

Egio decimaq̃rta & vltima Trãstyberina dicitur: quæ cõtinet Ianniculũ. Hortos Neronianos & Domitii & Gethæ. Naumachiã Neronis Vaticanũ Gaianũ. Insulam Iouis & Aesculapii Aedem Faunii. Balneũ Ampelidis. Sacellum Manæ Balneum siue Balineũ Priscillianæ. Statuam Valerianã & Siccianam. Sepulchrũ Nummæ. Caput Gorgonis. Cohortes.vii.vig. Templũ Fortis Fortunæ. Ianum Septimianum & Aream Septimianam. Herculem cubãtem. Campũ codetanum/ & Brutanum. Castra lecticariorum. Vicum censorium Gemini / Longiaquilæ / Rostrati / Quadrati/ Siccinianæ/

Racilliani maioris & racil. minoris. Vicum Ianuclensem/& Larum Ruralium.Bruttanum/Valerianum/Salutarem Pauli.Ploti. Saufei.Sergii & laci restituti Semipub.Patratilli. Viberini & sex lucei/qui omnes vici in dicta regione sunt numero.xxii. quãuis nonnulli. lxxxix.fuisse dicant. Aediculæ totidem. Vico magistri xlviii.siue.lxxxviii.Cur.duo. Denun.ii.Dom.cl.Insulæ.iiii.mil. ccccv.Horrea.xxii.Pistrina totidem. Balnea.lxxxvi. Lacus vero.clxxx.Regio ipsa in ambitu cont.ped.xxxiiii.mil.ccclxxxvi. Hæc de ipsis regionibus in superficie dixisse sat est. Alias vero domino concedente prædictas.xiiii.regiones in libros.xiiii, exponam publicatis prius opusculis duodecim diuersarum rerum circa honorem dei & salutem animarum: vt est illud de confessione & aliud de oratione & virtutibus/nunc vero primo libello finem imponam.

De Sacerdotibus & magistratibus.

Omani habebant in vrbe Pontificem maximum sup omnes pontifices & Sacerdotes vt nostro tempore Christiani habent Papam summum pōtificem super omnes episcopos & sacerdotes. Erat eñ in maxima auctoritate & dignitate/in cuius manibus erant omnia sacra cum libris ritualibus & lintheis atq3 elephãtinis/ quam dignitatem maiori cũ potestate ac summa reuerẽtia vere fidei tua Sanctitas adepta est: vt merito & numero populus Christianus augeatur/ac in bonis operibus cōfirmetur. Primus eñ Pontifex fuit. Martius martii.F.a Numma Rege institutus.

Erant & Flammines sacerdotes a Numma Pompil.instituti/qui gestabant in capite lanæ filamen.

Erant eñ sacerdotes Martis & Quirini. Primus eo℞ vocabatur Flamen dialis qui aliis superior erat/atq3 solus Ioui ministrabat. Dialis aũt a potu dyos qđ est Iouis. Salii vero erãt.xii.sacerdotes Marti deo dicati/qui per vrbem cũ ancillibus saltabãt.

Fecialis & pater patratus erãt sacerdotes/qui cum hostibus belli tempore bellum indicebãt in feriẽdo fœdere.

Erant & Augures/ qui captabant auguria velato capite lituum dextra tenentes.

Erant & sodales Titii sacerdotes extra Vrbem habitantes in Tuguriis seruantes auguria. Erãt & epulones pōtifices veteres vt ludo℞ epul.sacrificiũ facerẽt. Septem viratus epulonum dicebatur; vt apparet in pyramide apud portam sancti Pau

li mœnibus coniuncta:in quo adhuc literæ incisæ visuntur de. C. Cestio. vii. vir. epulonum: vt dicam inferius in Methis.

Erant præterea Virgines Vestales a Romulo ordinatæ postea vero (vt superius dixi) deæ vestæ a Nūma institutæ/ quæ perpetuū ignem conseruare deberent. Reges Romanorū septē fuere: e quibus Romulus fuit primus/ & a regendo dicitur: spacium vero tēporis a defuncto Rege vsq; ad creationem sequentis interregnū dicebatur: vt nos dicimus interpontificium a defuncto pontifice ad creationem vsq; sequentis pont. Erant Senatores/ qui primū a Romulo fuerunt instituti patres centum postea vero teste Gellio/ Mille fuere a nobilitate generis/ vel a senili ætate aut a sapientia: postremo vero patres Conscripti appellati sunt.

Quæstores semper duo fuerunt regum tempore: vt inquit Iuni⁹ lib. vii. ab inquirendo dicti. & habebāt curā ærarii. Erant & Quæstores vrbani & prouinciales.

Consules duo ab Vrbe condita anno. cc. xliiii.

Primi. n. fuerūt. L. Iunius Brutus. & L. Tarquini⁹ Collatinus/ q̄bus datum erat a populo Ro. xii. fascibus vti totidemq; Lictorib⁹ cū securibus per annū & primus vocabatur maior qui talia insignia tenebat.

Proconsules vero habebant sex lictores & potestatem solummodo in prouinciis: functi. n. magistratu Cōsulat⁹ fiebāt procōsules in ædib⁹ dn̄i Petri de sancta cruce apud plateā iudeorū in lapide marmoreo adhuc visuntur insignia sex cum his literis.

FASCES ET SECVRES CONSVLARES

Vt depictas ostendam in epithaphi. opusculo. Ioan. Annius Viterb. ait. Et vt recte noster Christophorus Laudi. florentinus eruditissime posuit super Oratii Odam illā. Quem virum aut heroa. Fasces erant fasciculi virgarum in quibus singulis singulæ secures inclusæ erant. Eas duodecim primas Ianus dedit in Olympo æthuriæ ad continentes recentes colonias in aureo officio & ad terrēdos & flagellādos malos vt hic noster Fabius pictor in princi. insinuauit.

Romulus postea teste Liuio ab æthruscis populis fasces. xii. cū lictorib⁹ assumpsit qui numerus cōformis erat duodecim auib⁹ augurii. Erāt aūt. xii. fasces teste Annio Viterb. vt omnes cōcedunt cui⁹ princeps dicebat̃ æthrusca lingua Baracel latine lictor & p̄cussor. Vnde & Barac percussorē interprætãt diuus Hieronim⁹ inde interpretatiōe nominum a quo nomine Baracel Beatissime

pater/existimo dictũ esse virum illũ/ quẽ vulgo appellam⁹ Baracello: nõ autẽ a baronib⁹/ vt nonulli volũt. habet. n. iuuenes armatos cũ insignibus punsedi vt ipsi lictores. Philip. Ber. ait. Lictores ministri sunt magistratuũ a ligãdo appellati quod cum magistratus populi Ro. virgis quẽpiam verberari iussissent crura eius & manus ligari vincirique a lictore soliti sint auctores sunt Valgius Ruffus & Gellius.

Erant & Cẽsores primi. n. fuerũt. L. papirius Mucillan⁹. &. L. Sẽpronius Actractiuus anno vrbis. ccc. x. p quinquenniũ/ quod tẽpus lustrum appellabãt: postea vero annuatim creabantur.

Erant & dictatores primus fuit. T. Largius aduersus latinos post Reges

Tribuni plebis erãt. x. postea. v. anno. xvii. post fugã Tarquiniorũ. Erãt & tribuni militares in castris & Tribuni ærarii. Prætores xviii. qui sex lictores habebãt & sellom: in principio vnus fuit pretor. Erat pfectus vrbis & pfectus annonæ. Erant curatores. xiiii. vrbis ab Alexandro seuero instituti/ quos audire negocia vrbana cum pfecto vrbis iussit Spar. auctor. Erat & præfectus Vigiliũ tempore Augusti institutus ad incendia reprimenda.

Præfect⁹ prætorius erat apud Imperatorem/ qualis & magister equitum apud Dictatorem.

Erat pfectus regionis/ qui ẽt comes primi ordinis erat: quem primi pilum dicunt qui. clx. militibus præerat.

Erat & præfectus castrorũ/ cui obediebat præfectus Fabrorum.

Aediles plebei Currules erant/ qui ludos faciebant. Erant & ædiles qui cloacas & ædificia curabant.

Aediles vero cæreales creati sunt a Iulio Cæsare/ qui rei frumentarie præerant/ vt nostro tempore tua. S. instituit. Duo viri sacrorum in legendis libris Sybillinis & duo viri quibus Tul. Hostil. rex potestatem fecit iudicandi de capite apud Varronem/ Letum que Pomponium de scripta reperi de ipsis magistratibus.

Tres viri capitales / qui cognoscebant criminũ causas teste Liuio lib. tertio.

Triũ viri Coloniarũ: sup colonias officiũ habentes Triũ viratus rei pub. vt fuit Marcus Antonius. Octauianus &. M. Lepidus.

Quinque Viri: vt inquit Cecili⁹ lib. ii. epistolarũ erãt: qui pro magistratibus fungi possent: cum Vespertinis horis magistratib⁹ in pub. venire nõ esset. Septẽ viri epularũ ĩ sacrificiis & hi erãt ex genere sacerdotali pontificibus additi/ vt æpularum Cærimoniis

curarent.
Decem viri legum pro consulibus creati fuere Anno Vrbis con ditæ.cccix. Tertioq; depositi libidine Appii Claudii.
Centum viri:nã cũ essent Romæ. xxxv. tribus terni ex singulis tribubus sunt edicti ad iudicãdum qui centum viri appellati sunt & licet.v.amplius q̃ centum fuerint a facilitate numeri centũ viri dicti.Pli.in epistolis centum virales cãs tractasse se scribit.
Erãt & procuratores Cæsarũ & Iurisperiti/& alii magistratus.

De Templis Vrbis.

N Vrbe multa erãt templa & Aræ atq; ædiculæ:vt habetur in regionibus.
Templũ Pantheon dedicatũ erat Ioui vltori & Cybeli & omnib⁹ diis:nũc vero deo æterno & Mariæ Vir. & omnibus Martiribus:vulgo sancta Maria Rotunda cum porticu pulcherrima.M.Agrippæ in frontispitio cui⁹ visuntur cubitales literæ cum hac inscriptione.s.
M.AGRIPPA.F.L.COS.Tertium Fecit.
Sunt & aliæ minores literæ ibidem incise videlicet.
INP.CAEsar.L.Septimi⁹ Seuer⁹ Pi⁹Pertinax.Arabic⁹.Adiabenic⁹.Partic⁹.Põtif.Maxi.Tribu.Pot.xi.Cos.iii.P.P.Procos.Et IMP.CAESA.Mar.Aurelius Anto.Felix Augu.Trib.pot.v. Cos.Procos.Pantheã vetustate corruptã cũ oĩ cultu restituerũt.
Sunt & aliæ literæ corrosæ apud p̃dictas de instauratiõe facta ab Hadriano vt inqt Spartian⁹:postea vero a Lutio seuero & Mar. Aur.Ant.imperatorib⁹.In quo tẽplo erãt pauimẽta pulcherrima & colũnæ in capitibus e lapide syracusano:altitudo tẽpli bracch. lxxvii.latitudo vero totidẽ:tegmen testudinis fuit ex laminis/nõ plũbeis(vt nũc)sed argẽteis:quas laminas cũ argenteis vasis substulit Cõstãtinus nepos Acraclii veniens ad Vrbẽ.Erãt præterea in dicto tẽplo incrustatiões diuersorũ lapidũ & aureæ statuæ atq; eburneæ.Inter alias erat statua Veneris in auribus/ cuius erat vnio maximæ taxatiõis/quæ olim Cleopatræ reginæ fuerat/quæ vno aucto cẽties sextertiũ in cœna Antonii ebibit resolutis in vase preciosis margaritis teste Plinio lib.ix.
Tẽplũ magnæ matris deũ erat in palatio post bellum Macedonicum a.M.Iunio Bruto dedicatum in quo erant statuæ pulcherrimæ & columnæ preciosæ cum pauimentis diuersorum lapidum.

Templū Victoriæ erat in palatio prædicto variis lapidibus & auro exornatū/in quo statua magnæ matris deum e græcia aducta posita fuit/teste Liuio in octauo cum alia ædicula Victoriæ virginis a Portio catone constructa.

Templū pacis apud Forum Cæsaris edificatū fuit a Vespasiano deæ ipsi⁹ Pacis. in quo clarissima queqꝫ artificū opera dicata fuere mira celeritate ab ipso Vespasiano: vestigia cuius mirāda apud ecclesiam sanctæ Mariæ Nouæ conspiciūtur/qui coronas ex cinnamomo in terrasili auro inclusas primus omnium in templis capitolii & Pacis dicauit Vespasianus Aug. in quo templo erāt columnæ ingētes & statuæ pulcherrimæ preciosis margaritis adornatæ. Titus & Vespasianus vasa tēpli hierosolimitani cum vniuersis donariis in templo Pacis constituerunt.

Templū & sacellum Pudicitiæ adhuc apparet integrum apud pōtem. s. Mariæ ad honorem beatæ Mariæ ægyptiacæ dicatum/nōnulli volūt fuisse templū Fortune siue Dianæ. Hæc duo templa s. Mariæ egyptiacæ & s. Stephani vnum in honorem Dianæ siue Auroræ. Alterū vero Fortunæ.

Erat & sacellū pudicitiæ plebeæ cum ara in vico longo a Virgine plebea constructum.

Templū Vestæ nonnulli dicunt illud fuisse quod nunc dicatū est ad honorē. s. Stephani a Syxto. iiii. instauratū inter ecclesiā sanctæ Mariæ in Cosmedim & Tyberim/videmus. n. in argēteis æneisqꝫ nummis Mammæ genitricis Alexandri impera. & Liuiæ genitricis Aurelii Ant. Aedē vestem sculptam rotundam columnis in circuitu altare munīētibus/ vt est illud tamē a nōnullis putatur Matutæ siue Auroræ templum fuisse. Veste vero vt placet Modesto rotunda effigie erat inter Capitoliū & palatiū & in eo seruabatur perpetuus ignis. Credibile est Romulū/qui in omnibus curiis Vestam esse voluit separatim non posuisse: eadē affirmat Raph. Volaterranus qui dicit dictum templum fuisse vbi nunc est ecclesia sanctæ Mariæ libera nos a pœnis inferni. Pomponius lætus eadem confirmat qui lib. ii. scribit. Romæ in templo Vestæ nuper reperto ad For. ro. in quadam marmorea basi. DEDICATA. xiiii. kl. ian. Constantio. iii. & Maximiano. iii. Cess. Coss. Curante Vur. Miccta.

Templum mineruæ vbi nunc est ecclesia sanctæ Nariæ super mineruam / vestigia cuius in ædibus fratrum apparent/ in quo erat statua ingēs marmorea ipsius mineruæ & alia quā multa notāda.

Templũ Salutis in colle Quirinali a Fabio maximo depictũ/con structũ vero a Iunio cẽsore qđ cõsul bello Sãnitic. vouerat.
Templũ felicitatis a Nerone combustũ vbi fuit domus aurea.
Templũ Spei erat in foro Holitorio variis exornatũ marmorib⁹ q̃uis nõnulli dicãt extra Vrbem fuisse ad primũ lapidẽ Via salaria a sinistris exeũtibus: inter mœnia eñi esse nõ poterat.
Templũ pietatis in cãpo martio vbi nũc eccl'ia sancti Saluatoris de pietate seu de cupellis. Erat & templũ Pietatis apud Marcelli theatrũ/teste Pli. C. Quintio & M. Attilio cõsulibus cõsecratũ fuisse in honorẽ Pietatis: in q̃ erat statua aurea pietatis & in foro holitorio habebat aliud templũ dea Pietatis: teste Pu. Vic.
Templũ Cõcordiæ ĩ arce a manilio p̃tore constructũ / in porticu cui⁹ adhuc extãt octo ingẽtes colũnæ cũ inscriptiõe. S.P.Q.R.
Erat templum Aesculapii & cõcordiæ/quod Liuia cõstruxit inter ecclesiam sanctæ Mariæ Nouæ: & collosseum: vestigia cuius in hortis fratrum apparent in quo Sardonicem gẽmam fuisse constat cornu aureo August. dono inclusam.
Erat & templum concordiæ in area Vulcani a Flauio constructum propter reconciliationem ordinis senat. & equest. variis picturis exornatum ex pecunia multatitia.
Templum bonæ deæ in Auẽtino a Claudia vestali/postea vero a Liuia restitutum fuit/non longe fuit a saxo Auẽtini ad honorem Fatuæ castissimæ sororis Fauni/vnde ingressus virorum prohibetur/& ei fœminæ tantum sacrificabant.
Templum Libertatis in Auentino ex pecunia multatitia constructum fuit cum Aereis columnis & statuis pulcherrimis.
Templum Iunonis in Auentino variis marmoribus & picturis exornatũ. Erat & templũ Iunonis Reginæ in vrbe a camillo dedicatum captis Veiis. Erat & templũ Iunonis monetæ in capitolio a monẽdo dict. vbi nũc Aedes cõseruatorꝝ: non lõge a quo erat templũ telluris: vbi nũc est ecclesia. s. Saluatoris in tellude.
Templum Vulcani apud lacum curtium: ante quod pẽdebat Scyphus Romuli: non lõge a quo erat terræ hiatus in quo se demersit curtius ornatus cum equo & pestis vniuersa vrbis euanuit.
Templum Herculis in Auentino: vbi nunc est ecclesia sanctæ Priscæ virginis.
Templum Hercu. victoris in Foro Boario erat rotũdum in quo loco repertum fuit simulachrum Herculis deauratum tempore Syxti. iiii. post ecclesiam sanctæ Mariæ in cosmedim: vt apparet

in epytbaphiis non longe a quo erat ara maxima.
Erat præterea templum Herculis victoris apud portam trigeminam:& in dorso Quirinalis montis aliud temp. Herc. a sinistris vero templū Quirini & adhuc vestigia ipsoꝝ visuntur.
Apud circum maximum erat templū Herculis iussu Sybillæ constructum:in quo nec canes nec muscæ stabāt. Ouidius.
Altera pars circi custode sub Hercule tuta est.
Templum Iani in capitolio vbi nūc carcer Pub. claudebatur pacis tēpore:aperiebaturq; fatiscēte bello. Vnum fuisse Ianum priscum Berosus lib. v. Antiquit. ait plures vero posteriores.
Ianum & Vertunum eūdem fuisse volūt id cōsonat & propria eorum epitheta & interpretationes demonstrāt auctore Annio Viterb. Ianus eñ vt ait Cicero & Macrobius lib. i. significat quasi eanus ab eūdo dicitur quod eat & vertat cœlum & res omnes.
Apud Ianum eñ solum est omne ius vertēdi cardines.
Erant multa loca Iani. vnde Ouidius.
Cum tot sint Iani cur stas sacratus in vnum?
In velabro sic dicto a pecunia quæ nautis ibidem soluebatur. Est moles illa marmorea quadrata Iano dicata statuisq; dispoliata.
Erant eñ iani ædificia fornicata & vndiq; peruia in oībus regionibus/in qbus Feneratores & mensarii cōueniebāt. Oratius.
Postq̄ res mea Ianum ad medium fracta est.
Fabius pictor ait prīcipio Ianum inuenisse vinū & far ad religionem & sacrificia magis q̄ vsum & ob id sibi farrata & vinū in sacrificiis prelibari. Berosus autem addit q; ipse dictus est a scythis lingua coꝝ Ianus quia primus in armenia inuenit vinū. Aramea enim & hebrea lingua Iain vinū dicitur teste Io. annio Viterb. a quo Ianus vinifer deriuatur. Ergo aramen ianus græce œnotrius: dicitur latine vinifer & ab Iano ianua dicta est.
Templū Fortunæ æq̄stris erat iuxta theatrū/siue amphiteatrum.
In exquiliis erat templum Fortunæ malæ.
Erat & templum Fortunæ virilis iuxta lucū nemorosum/vbi virgines a sacerdotibus templi inspiciebātur.
Templum Fortunæ primogeniæ a Gneo Domitio prætore Vrbano constructum fuit.
Templum Fortunæ in domū auream inclusit Nero: q; ex lapide phegynide transflucente ædificatum erat foribus clausis claritatem diei intus haberet. Erat & ædis fortunæ a Ser. rege cōstructa apud domum Auream quam Sciam appellāt.

Templū Floræ in Quirinali: vbi fiebāt floralia de quo Martialis
Templum boni euētus apud Pāthcon variis colūnis exornatū.
Templum Apollinis in Vaticano: vbi nunc est oratorium sanctæ Petronillæ virg. coniūctum ecclesiæ sancti Petri.
Erat & templum Apollinis in palatio a. C. Cesare cōstructum/ & aliud prope a Cæsare Augusto.
Templum Castoris & Poll. in via sacra in foro Ro. sub palatio: vbi nunc est tabernaculum Vir. ad ponticulū in quo loco effossa fuere vestigia cum duabus tabulis marmoreis dedicatione ipsius teste Pompo. læto/ qui eas vidisse affirmat. Nonnulli volūt fuisse vbi nunc est ecclesia sancti Loy.
Templum Neptūni apud Tyberim ab Hadriano restitutum non longe ab ecclesia sancti Blasii de pan. fuisse. Raph. vol. scribit lapides cum titulis ibidem effossos vidisse.
Templmm Isydis in quo loco Vespasianum & Titum Triūphatores nocte illa/ quæ triumphum præcessit quieuisse dicūt/ vt Iosephus & alii vestigia cuius mirāda apparent in ædibus ornatissimis Car. sanctæ Sabinæ/ q̄uis nonnulli dicāt apud ecclesiam sanctæ Mariæ in equiro fuisse/ vbi adhuc visuntur trescolūnæ ingētes in ædibus. D. Mauritii de Capranica.
Templum Iuturnæ erat in cāpo Martio apud aquam virgineam vbi nunc dicitur corrupto vocabulo Treghino. Ouidius.

Te quoq; lux eadem Turni soror æde recepit.
Hic vbi Virginea campus obitur aqua.

Templū Faustinæ vxoris Hadriani: quā in anno imperii Hadrianus amisit diuinis honoribus a Senatu coli delatis circēsibus & flāmin. & tēplo cū aureis statuis: vt adhuc vestigia nōnulla extāt in ecclesia. s. Laurētii in mirāda vbi ingētes colūnæ cum hac inscriptione apud ecclesiam sanctoꝝ Cos. & Dam. visuntur.

DIVO ANTONINO ET DIVAE FAVSTINAE EX. S.C.

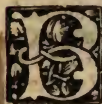
Templum Romuli in via sacra vbi nunc est ecclesia sanctorum Cosmæ & Damiani: Aliud habebat templum Romulus: vbi nūc est ecclesia sancti Theodori apud palatiū maius/ in quo loco Romulus & Remus expositi fuerūt in Alucolo qui locus dicebatur Germalum: teste Varrone/ non lōge a quo erat Ruminalis ficus a rumine lupæ/ nōnulli Romularem ficum appellāt: vt Frāciscus noster Petrarcha in epistolis ad Io. Car. de Columna. Supra vero in capitolio e regione istoꝝ fuit Lupercal/ hoc est mansio lu-

pæ/ quæ nutriuit pueros:eius vero antrum erat ibi prope tres co lumnas non longe a palatio.
Erat & templum Romuli in Colle Quirinali & ipse deus Quiri nus appellatus est vnde & Quirites/ex cuius spoliis facti sunt. cxxx.gradus marmorei apud ecclesiam sanctæ Mariæ Ara Celi & capitolii anno christi.M.cccxlviii.die vero.xxv.Octob.
Templum Aesculapii erat in Insula Tyberina/ quod kal'. Ia nuarii sacratum fuisse dicunt vna cum delubro Iouis ibidem pro pinquo / teste Ouidio. Vt in lapide taxio adhuc nauis & dei Aesculapii apparet vestigia sculpta. Marmora thasia nobiliss. erant in insulis Cicladibus:est enim maculosum marmor : teste Plinio & Papinio similiter & in templo diui Laurentii extra mu ros in pulpito marmoreo nonnulla prædicti Dei scalpta visun tur.habetur historia Aesculapii ab ipso Liuio libro primo.& Va lerio libro.xi.in dicto templo ponebãtur infirmi: quoniam deus erat ipsius medicinæ. Compositionem aduersus animalia venena ta incisam lapide versibus in limine ædis Aesculapii refert Pli nius se vidisse.nostra vero ætate duo ibidem visuntur templa sup antiqua vestigia:vnũ in honorem Ioan. Bap. alterum vero diui Bartholomei Apostoli.de quo Bapt. Leo ait. Aesculapio in insu la Tyberina templum locarunt: quod ægrotos aqua in primis in digere arbitrabantur. Alibi extra Vrbem ædem huic deo ponere assuesse aiebat Plutharcus quod illic esset aer salubrior.Erat tem plum Rauẽnateum & taberna meritoria vbi nũc est ecclesia san cte Mariæ intrans tyberim de quo loco nonnulla scripsi in statio num opusculo.
Templum Consii : id est dei cõsiliorum vel Neptunni equestris fuit ante circum maximum sub terram versus forum Boarium. Duo numina subterranea solummodo habebãt templa Pluto. s; & Consus/quia præest rebus inferis/quæ sub terra sunt. hic con silio/ quod debet esse occultum : tamen templum Consi descen debatur pluribus gradibus. Antiqui eñ in omnia templa ingre diebantur per gradus.iii.ascendendo/& in vnum tñ descende bant Consi templum vt placet Pom.læ.
Templum solis fundauit in vrbe Valerius Aurelianus Imp.non longe a turri Militiæ/quãuis nonnulli dicãt in ampliatione vr bis fundatum apud mœnia fuisse ab Aureliano; duoq; fuisse tem pla Solis. Volaterranus dicit quidam existimant eas esse ruinas/ quæ super ædes colũnensium apparent.

Templum Lunæ erat in Auentino perpulchrum nõ longe a quo erat templum commune Diane apud Ecclesiam sanctæ Priscæ.
Templum Martis in Vaticano vbi nunc est oratoriũ sanctæ Mariæ de Febribus:tamen Cæsar Augu.extruxit ædem martis vltoris & ædem Iouis tonãtis in capitolio parietes cuius erant incrustati numidico marmore.
Templum Mercurii erat in regione.xi.cum statua eius pulcherrima preciosis exornata margaritis.
Templum Iouis Feretri in capitolio vbi erat Quercus pastorib⁹ sacra primũ omnium Romæ sacratum est auctore Liuio a Romulo ædificatũ/vbi nunc est ecclesia.s.Mariæ Ara cæli.
Templum Iouis optimi maximi erat vbi nũc est ecclesia.s. Saluatoris in maximis.
Erat & templum Iouis magni capitolini quadratũ quoquo versu pedibus centum altitud.vero.cl.
Erat & templum Iouis capitolini veteris apud Hortos Sallustianos. Erat & templum Iouis statoris a Romulo cõstructũ post pugnam & reconciliationem Sabinorum vbi nunc est ecclesia.s. Nicolai in statera.
Templum Iouis custodis in capitolio a Domitiano cõstructũ est
Templum Veneris & Cupidis simul iuncta in loco vbi nũc est ecclesia.s.Crucis in Hierusalem.
Erat & templum Veneris apud circum maximum a. Q. Fabio ædificatum.
Templum Saturni in cliuo positum/ vbi erat ærariũ Ro. vbi nũc est ecclesia.s.Saluatoris in ærario/habuit postea aliud templũ vbi nunc est ecclesia sancti Hadriani marty.
Erant & alia tẽpla & aræ atq; ædiculæ in vrbe quæ omnia ne sim prolixior omitto.
Extra vrbem vero erat templum Veneris Ericinæ extra collinam portam a.L. Portio dedicato vestigia cuius diruta adhuc extant.
Erat aliud templũ Veneris Aericinæ in capitolio a.Q.Fabio maximo ædificatum. Attilius vero teste Liuio ibidẽ tẽplũ Mẽtideæ ædificauit/ac multis muneribus ditauit.
Via labicana erat templum Quietis.
Templum Bacchi erat apud ecclesiã.s. Agnetis extra muros/ vt adhuc picturæ antiquissimæ emusiuo indicant.
Erat & templum Martis extra portam Capenam via Appia/vnde equites Romani nonis quintilibus trabeati holearum ramos

dextera manu ferentes cum pōpa ibant ad templum Castoris & Poll. veluti ad Vrbem cum victoria redeuntes.
Templum mercurii erat ibi prope in quo sacrificabant mercatores/ vt periuriis absoluerentur.
Erant & alia templa multa de quibus nullam facio mētionem/ breuitatis causa/ de variis formis & locis templorum nonnulla scripsit Bapt. leo. lib. vii.

De Bibliotecis & Basilicis.

Ibliotecæ in vrbe fuerunt numero. xxviii. variis marmoribus & picturis exornatæ.
Augustus cæsar in monte Palatino pulcherrimā extruxit bibliotecam Latinam. s. & Græcam cum porticu/ quæ Palatina dicebatur primaria inter omnes: in qua erat statua Numeriani imperatoris a senatu posita cum inscriptione. s. Numeriano oratori potentissimo
Erat & statua. M. Varronis viuentis teste Pollione.
In capitolio erat bibliotheca pulcherrima maiorū cura seruata pulcherrimis columnis & marmoribus exornata. Gordian⁹ Imp. bibliotecam maximam extruxit in vrbe: in qua ad sexaginta duorū millia posuit volumina.
Hadrianus vero imperator fecit bibliotecam pulcherrimam marmoreis exornata columnis/ quæ Vlpia vocabatur apud thermas Dioclitianas auctore Pollione/ in qua libros lyntheos & elephantinos principū gesta & . S. C. conscripta posuit.
Erat bibliotheca Asinii Pollionis Romæ/ qui primus bibliot. dic. ingenia hominum rem pub. fecit.
Bibliotheca Marcelli apud theatrū eius/ quā Octauia mater post mortem ipsius ad honorem eius construxit.
Bibliotheca Pauli fuit magna & inter ingentia opera apud Forum alias vero bibliotecas/ ne sim prolixior obmittam.
Basilica loc⁹ erat vbi litigabāt romani/ quæ ex binis cōstabat porticibus: in primo. n. porticu stabant causidici: in secundo vero plebei & serui.
Basilicæ principales. xii. erāt. videlicet.
Iulia. Vlpia & Pauli cū frigiis colūnis. Nestini. Nætumii. Sicinini. Macidii. Portii. Floscellii. Cōstantini. Martiani & Væscellarii/ que oēs erāt exornatæ statuis & columnis pulcherrimis/ vestigia quarū haud facile discernuntur. Papini⁹ de basilica Pauli ait Sublimis regia Pauli. M. Ant. sabel. expōit regiā id est basilicā latine.

Basilica Cōstātiana erat apud viā latā. Portia vero apud Fo. Ro. a portio Catone.
Vlpia vero apud Thermas Dioclitianas/ vbi & Bibliotheca.

De Capitolio.

Capitoliū Tarquinius priscus romanorum rex bello Sabino ædificaturum se vouerat feceratq; fundamēta/ postea vero Oratius puluillus Cōsul dedicauit. Interiecto deinde quadringentorum/ & quindecim annor spacio igni consumptū est. Cons. Appione & Norbano p bella ciuilia & mariana refectiōis curā victor Sylla suscipit. Dedicatio aūt. p. Q. Catulum celebrata est/ cuius nomē inter tāta Cæsarum opa vsq; ad tpa Vitellii imp. māsit Plutarc9 & Tacit9 auctores. Vespasian9 aūt imp. de formēq; Vrbē ac dirutū Capitoliū veterib9 incendiis ac ruinis inueniēs/ vacuas areas occupare & ædificare:/ si possessores cessassent/ cuicunq; permisit: restitutionē Capitolii aggressus ruderib9 purgādis man9 prim9 admouit ærearūq; Tabularū tria millia/ quæ simul cōfragrauerāt restituenda suscepit: vndiq; inuestigatis exēplarib9/ in quib9 tabulis monimēta pub. cōtinebāt/ vt inqt Polib9 lib. iii. E qb9 vnā vidi affixā in ecclesia lateranēsi apud maiorē capellā vt inferi9 dicā de legib9. Tum Heluidi9 ptor præeunte pōtifice lustrauit Areā capitolii precatus Iouem Iunonem & Mineruam Capitolinos deos/ vt cepta prosperarent
Tertio fuit dirutū & icēsum Capitoliū: a Domitiano refectū fuit magnificēti9 & elegāti9 q̄ antea fuisset: cuius impēsam duodecim millia Talētor excedisse dicit Plutarc9. Intelligēdū est de Talentis Romanorū. Talētū. n. atticū magnū habet auri lib. lxxxiii. Talētū vero paruū. lx. Romanū aūt lib. habet. lxx. tegulæ ipsi9 capitolii erāt æreæ/ quas postea Catul9 deaurauit. Honori9 vero prim9 postea ad ecclesiā. s. Petri in Vaticanū trāsportare fecit/ vt adhuc mltæ ibidē visūt. In dicto Capitolio erat arx fortissima capitolina variis exornata marmorib9 Erāt & tēpla deor & sacella & areæ & alia q̄ plurima ædificia pub. habuit. n. supra sexaginta tēpla & loca deor teste Valerio maximo. In æde Veneris genitricis Cæsar Dictator sex dactilotecas cōsecrauit teste Plinio. & in templo martis Scyphos ferreos posuit a Liuia vero Augusta dicatū fuit vas cristalli magnitudis amplissimæ lib. qnquaginta. Null9. n. existimare posset diuitias & pciū atq; pulchritudinē ipsi9 capitolii ptopter aureas statuas & gēmas cū aureis argēteisq; vasis tēplor. Eutropius ait nullā sibi nisi aureā & argēteā statuā in capitolio passus est

poni. Plini⁹ vero scribit regũ Ro. statuas fuisse in capitolio Positas. Erat & argenteus anser: & Custos armorum Ianus. Erat præterea sedes & domus omniũ triũphorũ: in quo loco August⁹ tributarium orbem vidit.

Deinde vero. L. Ant. cõmodi tp̃e capitoliũ fulmine ictũ vna cum egregia illa bibliotecca maiorũ cura parata crematᷣ. Aedes quoq; in p̃ximo positæ candẽ calamitatẽ sensere. Exortũ est deinde aliud incendiũ / quo & ædẽ Vestæ & palatiũ bonaq; vrbis pars exusta est ac solo adæquata / vt vestigia semiusta indicãt. Extãt in capitolio fornices duplici ordine nouis inserti ædificiis / pub. salis receptaculũ cum hac inscriptione vetustate consumpta.

Q. LVTATIVM. Q. F. ET. Q. Catulũ Coss. substructionem & tabulariũ de suo coerauisse. Post capitolium inter Septẽtrionẽ & Orientẽ est loc⁹ busta gallia dictus: vbi galli a Camillo interfecti fuerũt ibidẽq; sepulti: nũc vulgo diciᷣ portugallo: Erat & capitoliũ vetus in mõte Quirinali multis statuis & picturis exornatum vestigia nõnulla fundamentorũ adhuc visunᷣ / in quo loco effossum fuit marmor cum his literis fractis.

NIL ESSE difficilius q̃ bene imperare.

De asylo & turri militiæ.

Sylum nepotes Herculis Athenis sibi primũ deæ Misericordiæ cõsecrarũt. Asylum quasi a Syleo quod est inde extrahi nullus posset: vnde Romulus Romæ aperuit asylum / quod confugientibus illuc seruis liberisue tutissimum erat receptaculũ asyli. Loc⁹ fuit in Vrbe inter auẽtinum & rupem tarpeiam apud saxũ prædictæ rupis inter duos lucos. teste Dionysio. Ouidius.

Romulus vt saxo locum circundedit alto
 Quilibet huc inquit confuge tutus eris.

Nonnulli volunt Asylum fuisse templum illudquod nunc beatæ Mariæ ægyptiacæ dicatũ est. Tamen. Pon. lætus diuidit Tarpeiũ montem in duos Colles in capitolium. s. & Arcem in medio erat vallis in qua fuit Asylum templm inuiolabile & templum ve Iouis id est darui Iouis / in quo erat simulachrum eius cum sagittis. vt inquit Gellius lib. v.

Turris militiæ est apud palatiũ Neruæ Impe. in qua milites Traiani principis continebantur: quæ plurimos habebat murorũ circuitus: vt adhuc in aliquibus locis apparent vestigia: non longe a qua effossa fuere nonnulla marmora cum his literis incisis.

Potissima dos in principe Liberalitas & Clementia.
Turris Mecẽnatis in Exqliis marmorea/ quã nõnulli eã fuisse affirmant: quam dirutã vidimus apud domum Car. de colũna: sed ibi Flauie gẽtis ædes fuisse credo. Põpo. lætus ac ipse Poggius noster flor. dicũt fuisse vltra thermas Dioclitianas versus orientem non lõge ab eo loco: qui vulgo Buttedi Thermi dicitur/ in quo loco hoc anno multa marmora cum Tyburtinis lapidibus effossa fuere in parte eminẽtiori/ vt inde facile totã vrbem quisq; videre potest. Petrus vero Marsus dicit eam Turrim fuisse vbi prius erãt pub. Ostrinæ nõn lõge a templo diuæ Mariæ maioris vinitores huius memoriæ locum illum appellant foculum/ quas Mecẽnas illic hortos suos cõstituẽs salubres reddidit/ in quo loco adhuc apparẽt vestigia Viuarii cũ porta reclusa: nõnulli volunt apud ecclesiam Petri ad vincula fuisse super quã turrim crudelis Nero spectabat Romæ incẽdium. Suetonius ait: hoc incẽdium e turre mecẽnatica prospectãs & est quod ab ea parte circi ortum esse dicitur: quæ Palatino Celioq; mõtibus cõtigua erat. fuitq; tale incẽdium. xiiii. kal. Sextilis q° die senones galli vrbem predictam incenderũt. Quem Mecẽnatem increpabat. Oratius quod ædificando insaniret.
Erant & aliæ turres multæ in Vrbe: vestigia quarũ haud facile discernuntur.

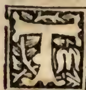
De porticibus & labris porphireticis.

CAesar Augustus in monte Palatino fecerat porticum variis exornatam marmoribus atq; picturis / quo loco iam senior sæpe etiam senatũ habuit decuriasq; iudicum recognouit.
Erat porticus GN. Octauii in cãpo Martio non lõge a Circo flaminio: quã duplicem fecerat: quæ qdem Corinthia appellabatur cum æreis capitulis colũnarũ mirabile visu / mille pedum spatio: & ex opposito. alia erat similiter mille pedum æqualiter/ vt scribit Iunius Capitolinus in rebus gestis. Gordianorũ Augustum instituisse porticum in cãpo martis sub colle pedũ mille: ita vt ab altera parte mille pedũ porticus fieret atq; inter eas spatiũ hinc atq; inde viridaria essent lauro mirtho & busso frequentata: medium vero licostratium breuibus colũnis intrinsecus positis: & singulis per pedũ mille/ quod esset deambulatoriũ/ ita vt in capite esset basilica ped. quingẽtorũ. Cogitauerat præterea cum Misitheo: vt post basilicam, Thermas extiuas sui nois faceret; ita vt hyemma-

les & alia q̃ plura sumptuosa aedificia. vestigia adhuc apparẽt in radicibus collis Pincii.
Porticus Neruae erat apud forum eius cum excelsis colũnis variis coloribus mixtis e quibus hoc anno effossas vidi nonnullas fractas. Porticus Liuiae apud templum Pacis variis picturis & statuis exornata/ de qua mẽtionem facit Ouidius lib. vi.
Erat & porticus Antonini & Faustinae pulcherrima non lõge a templo in foro variis exornata marmoribus.
Erat & portic⁹ aedis Mercurii/ q̃ adhuc semidiruta apparet apud ecclesiam Michael'. Archãgeli in piscaria cũ hac inscriptiõe. s.
IMP. CAES. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX Augu. Arabic. Adiabenic. parthic. Maximus pontifex. Trib. Pot. xi. Cos. iii. Et IMP. CAES. M. Aurelius Ant. Pius foelix. Pont. Max. Trib. Pot. vi. Cos. procos. PP. incendio consumptam restituerunt.
Porticus aedis Concordiae in Capitolio/ de qua Poggius Flor. ait. Capitolio contigua forum versus superest porticus aedis cõcordiae: quam cum primũ ad vrbem accessi vidi ferme integram opere marmoreo admodum specioso/ cum inscriptione quae adhuc super colũnas ingentes legitur.
S. P. Q. R. INcendio consumptum restituit.
Erat & porticus Metelli pulcherrima cum statua Corneliae Gracchorum matris.
Erat & porticus Constãtini & Philippi & Iuliae atq; Octauiae/ vt habetur in regionibus. Omitto porticũ Pãtheon a. M. Agrippa constructum cũ admirabilibus colũnis vt dixi in tẽplo eius / de qua port. Bap. Leo ait. Extãt in hãc vsq; diem ad porticũ Agrippae contiguationes aeneis tabulis pedum. xl. Opus in quo nescias impensam ne magis an artificis ingenium mirere.
In ecclesia & platea lateranẽsi sunt nõnulla vasa porphiretica.
In platea sanctae Mariae Rotũdae est vas porphireticum cũ alio paruo mirae pulchritudinis.
In ecclesia sancti Petri & Mariae maioris & sanctoꝝ apl'orum & in plateis ipsaꝝ sunt labra porphiretica maximae pulchritudinis.
In platea. s. Saluatoris de Lauro & s. Petri ad vĩcula & Eustachii & in Vaticano sunt vasa marmorea & mixta maximae capacitatis simul cum pulchritudine.
Omitto ea quae sunt in aedibus colũnensium fundatis a tua beatitudine. In aedibus Butii est vas porphireticum cum puteo mar-

morco variis coloribus mixto cum his literis incisis.
CVR NESSIBVS Algeo & Brumatepco.
In multis ecclesiis sunt vasa diuersa & labra e lapide Porphiretico in quibus sunt reliquiæ multorꝝ sanctorꝝ & sanctarꝝ dei vt apparet in ecclesia.xii.apostolorꝝ & sancti Marcelli.
Omitto labrum porphireticum in Vestibulo sancti Petri in quo iacet corpus Octonis.ii. Impe.& in ecclesia sanctæ Mariæ maioris/ in quo fundator ecclesiæ positus est / vt dicam in sepulchris memorandis.
Omitto præterea vasa quæ sunt in loco Beluidere nuncupato & aliorum locorꝝ extra vrbem ipsam.

De Tropheis & colūnis memorādis.

Rophea Caii marii de Iugurtha deqꝫ Cymbris/ atqꝫ Theutonis apud ecclesiam sancti Eusebii semidiruta visuntur/& Cymbriavocātur/ quæ a.C.Cæsare instaurata fuere cum a Sylla fuissent disiecta:teste Suetonio.
Ibidem in marmoribꝰ vetustissimis adhuc apparēt Galeæ & Thoraces cū clipleis sculptæ.Erāt eīn romæ ī pluribꝰ locis Throphea quæ sunt spolia hostibꝰ adēpta/ q̄ quidem erāt in potestate Iouis & figebātur in locis eminētioribus in stipitibꝰ:teste Seruio.
In foro Traiani est colūna coclidis marmorea miræ pulchritudinis pedum.cxxviii. q̄ vt melius circunspiceretur ipse Traianus Imp.partem Quirinalis mōtis/vt patet in eius inscriptione/solo adequauit:in qua sculptæ sunt Victoriæ & res gestæ ab ipso Traiano:per medium colūnæ sunt gradus in eodem marmore sculp. a base vsqꝫ ad culmen/qui gradus sunt numero.clxxxv.foramina siue spiracula.xlv.inscriptio vero talis est.
S.P.Q.R. Imp.Cæsari diui Neruæ.F. Neruæ Traiano Aug. Germanic.Dagico.pont.max. Trib.pot.xvii.Cos.vi.p.p.ad declarādum quāte altitudinis mons & locus sit ægestus.
Super columnam prædictam Traiani ossa in vrnam auream collocata fuere anno xp̄i.cxviii.
Senatus postea elapsis annis duobus Traianum in deos refert.
Est & alia columna maior Coclidis in cāpo Martio quæ Antoniana vocatur altitudo ped.clxxvi.cum gradibus marmoreis intrinsecus.ccvi.& spiraculis.lvi.in quavictoriæ & res gestæ Ant. imp.sculptæ visuntur miro artificio.
Erat & colūna porphiria coclidis: quā.M.Flauiꝰ Val.Cōstātinꝰ ex vrbe Ro.Cōstātinopolim trāsferri iussit/& locari in foro super

quā Collossum æneum admirādæ magnitudinis posuit: necnon & clauū saluatoris mūdi. statua post multos ānos regnāte Alexio cognomēto Comeno cecidit violētia vētorꝝ deiecta teste Pō.læ. Erat in foro colūna solida marmorea numidic lapidis.xx.pedū in qua sculptū erat a popu.Ro.in honorem Iulii Cæsaris.

PATRI PATRIAE.

Non longe erat ab Augusta martis campi alia columna cum ea dem inscriptione.

Erat & columna menia in foro prædicto quæ menio concessa est/ vnde ludos spectaret.

Erat præterea in foro colūna milliaria Milliariū propric signum erat/vnde principiū itineris ad oēs portas vrbis capiebatur.

In circo maximo erat colūna bellica: ad quam Romani ad bella profecturi hastam proiiciebant eam partem versus in quam ituri erant. Ouidius.

Prospicit a tergo summum breuis area circum
Est ibi non paruæ/parua columna notæ.
Hinc solet asta manu belli prænuntia mitti
In regem & gentes: cum placet arma capi.

In foro Holitorio erat columna lactaria(q̄uis Tortelius dicat in foro Boario)ad quā infantes lacte alēdos deferūtur.

Erant in Vrbe aliæ multæ columne ingentes & memorande: vt extat adhuc in Thermis & monte citatorio & tēplo pacis & porticu Mariæ rotundæ.

Omitto eas quæ sunt in Lateranensi basilica & sanctorꝝ Petri & Pauli & aliarum ecclesiarꝝ Vrbis cum aliis columnis paruis miræ pulchritudinis/vt apparet in ecclesia Mariæ nouæ & Hadriani Grisogoni & sanctæ Sabinæ & Eusebini & Cosmæ & Damiani & Ioan.& Pauli & Agnetis extra vrbem.

Omitto p̄terea duas ingētes colūnas Ecclesiæ sancti Petri: quas Paulus.ii.Venetus aiebat plus valere q̄ tota Venetiarꝝ ciuitas.

Sunt p̄terea in ecclesia sanctæ Mariæ de Ara cœli nōnullæ colū mæ miræ pulchritudinis.In tertia vero colūna dictæ ecclesiæ apparent literæ cubitales incisæ.s.

A CVBICVLO AVGVSTORVM.

Erant in Vrbe aliæ multæ colūnæ maximæ existimationis & pulchritudinis: quæ hodie semiustæ dirutæ q; plurimis in locis visuntur maculis diuersorꝝ colorum exornatæ.

De Arcubus Triumphalibus.

N vrbe erant arcus marmorei triũphales appellari nu mero.xxxvi. qui fiebant imperatoribus seu ciuibus re deuntibus cum victoria: in quibus erant sculptæ victo riæ & statuæ ipsorum triumphantium/ quos arcus.S. P.Q.R.e marmore cum literis ad perpetuam rei memoriã & sem piternam famam triumphantium extruxerat.

Arcus veteres lateritios Romuli/ nunq̃ passi sunt/ florentes po stea opibus Romani in marmoreos mutari ne conditoris Vrbis memoria deperiret/ quos collapsos vidi apud ecclesiam.s.Mariæ Gratiarum.

Erat arcus triumphalis marmoreus Oratii Coclidis quem a fun damentis Io.Blõdus excidi se vidisse dixit ad radices auẽtini cũ inscriptione dirupta.

Erat arcus pulcherrimus multis statuis & columnis marmoreis exornatus ad honorem Iulii cæsaris non longe a templo pacis.

Erat præterea triumphalis arcus Diui augusti non longe ab arcu Domitiani in quo erant sculptæ victoriæ & res gestæ per eum. Tres.n.habuit/teste Seruio/triumphos.

Diuus autẽ Hieronymus Doctor Ecclesie scribit. augustum cele brata de.M.antonio Victoria Romã repedasse ducentem secũ in finitum captiuorum numerum & antiquorũ Tholomeorum om nium gazas/vt nec ante nec postea tanta copia auri/argenti/gẽ marumq; Romam aducta fuisse noscatur.

Arcus Domitiani est apud ecclesiam.s. Laurentii in Lucina/ qui marmoreis lapidibus erat incrustatus cum.iiii.pulcherrimis colũ nis in prima facie variis coloribus naturalibus mixtis: vt vestigia adhuc indicãt cũ statua Domitiani vt inquit Suetonius. Statura procerũ.Nõ lõge a quo erat arcus.C.Marii q̃uis nonnulli velint supradictũ arcũ Domitiani fuisse postea disiectum cũ tropheis a Sylla siue Sulla/vt placet pomp.læ.tempore cuius inter augustã & ecclesiam.s.Thomæ in vinea fratrum.s.Mariæ de populo posi tam effossa fuere multa marmora cũ statuis & columnis dirutis. cum lapide marmoreo & semidiruta inscriptione videlicet.

Vgur TR.Mil.Extra
Iugurtha Rege numid.
Triumphans in
Ante currum suum
SVL.ãpsens creatus.
Norum exercitum

imbros fugauit ex in cis.&

hauit.rem pub.turbatam.

In fine lapidis est fractura cum apicibus literarum.quē lapidē vidi in Quirinali in ædibus Pompo.læti a lapicida quodā flor.emptam auctore Andrea Fuluio prænestino viro doctiss.Pōponiiq amiciss.auditori.fragmenta cuius repperi in alio loco: ex quo facile coniecturā facio illi⁹ dictionis Sul non pro sylla/ vt pomponio placet:cui fragmenta erant incognita/sed pro Con.dictione saluo semper iudicio aliorū:nullū vnq̄ reprehendi authorem nec Pom.ipsum cui gratias infinitas ago reprehēdo:qui dixit Sullam non syllam scribere debemus/in qua opinione semper ante fragmenti reperti noticiam fui:Literæ fragmentorum hæ sunt.

C.Marii.	C.Marius.
Cos.VII.	PR.PL.
Q.A.	Vrbem cum
Cos gestis cum cepit.	in secundo consulatu.
duci iussit.	III.Con.
IIII.Consul.Theuto	
deleuit.V.Consul.C.	
Theutonis iterum triump.	

Seditionibus ex.P.L.& prætor.V.Q.armati.

Capitolium occupauerunt.VI.Consul.

vindicauit post.lxx.annū.patria per arma ciuilia.pulsus armis restitut⁹.VII.Cōsul fact⁹ est de manubiis cimbricis & Theutonis.

Erāt & alia fragmēta e quibus nil certi cōprehēdere potui/ quas quidē literas per ordinē in epyth.opusculo cōnectam. Quintilianus lib.primo scribit Sullā mathematicū doctorē subtilē origines mille nominum scrutaturū vnde sullæ dicti sint.

Hæc de sylla & sulla dixisse volui redeamus ad inceptū.In predictis arcub⁹ erāt sculpta ornamenta triumphalia.i.coronæ aureæ. Sella curulis & patera aurea cum toga picta & palmata tunica:de quibus apud Liuium.

Est arc⁹ marmore⁹ Titi & Vespasiani apud ecclesiam.s.Mariæ nouæ/in quo sculptæ sunt victoriæ cum arca fœderis & candelabro & arca fœderis spolia ciuitatis Hierosolymitanæ:ab altera p̄te visunt insignia Romanorum cum fascibus.xii.& securib⁹ cōsulum in quo arcu est hæc inscriptio.

SENATVS POPVLVS.Q.ROMANVS.Diuo Tito Diui Vespasiani.F.Vespasiano Augusto Quæ oīa fuerūt tpe Cleti pri

mi.P P.Consulibus Domitiano & Ruffo/nam capta Hierusalem euersisq; hierosolymis ad sexaginta millia hominū interfecta referuntur.licet Iosephus iudeus historicus vndecies centena millia ferro ac fame eo bello periisse scribat: captaq; ad centū mil.ac pub.venundata/vt autem tanta multitudo hierosolymis reperiretur causam azimorum fuisse refert.ex omni enim gēte iudea ad tēplum confluētes Vrbem quasi carcere sunt inclusi.oportuit enim diebus pascæ illos pati/in quibus saluatorē mūdi cruci affixerūt.
Arcus Galieni Imp.est apud macellū Lydiæ vulgo arcus.s.Viti ob propinquitatem ecclesie sanctorum Viti & Modesti.est.n.constructus e lapide Tyburtino cum hac inscriptione.
GALIENO Clementissimo Principi.
Cuius inuicta virtus sola pietate superata est.
Marcus Aurelius Victor dedicatissimi. Numini maiestatiq; eius.
Est & arcus marmoreus Triumphalis pulcherrimis Seueri imperа.sub capitolio:in quo sunt Victoriæ sculptæ ipsius Seueri cum arietibus & bellorum machinis illius ætatis cum hac inscriptione
IMP.CAES. LVCIO SEPTIMIO.M.FIL, SEVERO.
PIO PERTINACI AVG.PATRI Patriæ.Parthico Arabico & parthico Adiabenico Pontific.maximo.Tribunic.post.xi.
Imp.xi.Cos.iiii.Procos.Et.
Imp.Cæs.M.Aurelio.L.Fil L.Antonino augu.pio Felici tribunic.potes.vi.Cos.Procos.P.P.optimis fortissimisq; principib⁹.
Ob rem publicā restitutā imperiumq; populi romani propagatū insignibus virtutibus eorum domi forisq;.S.P.Q.R.
Apud Collosseum est arcus marmoreus triumphalis Fl.Constantini imp.cum statuis & Tropheis miro artificio sculptis & ferculis quibus nunc vtuntur in triumpho saluatoris in vigilia assumptionis Diuæ Vir.Mariæ cum hac inscriptione.
Imp.Cæs.F.Constantini maximi.P.F.augusto.
S.P.Q.R.quod instinctu diuinitatis mentis magnitudine cum exercitu suo tam de Tyranno/q̄ de omni eius factione vno tpe iustis rempub.vltus est armis Arcum triumphi insignem dicauit.
Sunt & nōnullæ breues īscriptiōes i circulis sculptis cū his literis
VOTIS.XX. SIC.X.
In introitu ipsius arcus est hæc inscriptio.
FVNDATORI Quietis.
Ab alia parte est altera cum his literis.
LIBERATORI Vrbis.

Est arcus marmoreus Gordiani imper. apud portam inter aggeres non longe a Viminale porta vestigia cuius dispoliata visuntur cuius marmora Reuerendissimus Rap. Car. s. geor. detulit ad suas ædes conficiendas Est præterea arcus Camilli in platea vulgo camilliana dicta non longe a minerua statuis dispoliatus atque marmoribus nō lōge a quo erat & alter arcus ex tyburtino lapide constructo. Dicūt præterea Romæ in arcu marmoreo iussu sybillæ infrascriptas literas fuisse.

P.P.P.P.s.s.s.V.V.V.V.V.V.V.E.F.F.F.

Quas Beda declarauit.

Erant & alii arcus triumphales in Via lata & flamminea vestigia quorum haud facile cognoscuntur.

Erāt pterea arcus triumphales Theodosii & Gratiani & Valētini & Pauli æmilii & Fabiani & aliorum fūdamēta quorum nro tpe/ptim in nouis fabricis partim vero lachrymabile dictu in coquēda calce translata sunt. Vidi præterea infracto lapide cuiusdam lapidicæ has literas incisas.

Misitheo Parenti Principum. P.R. Tutori Reip. S.P.Q.R.

De Collossis.

IN Capitolio erat Collossus Appollinis. xxx. cubitorum cxl. Talentis factū/quē Lucull⁹ ex Apollonia pōtiin vrbē trāstulit. Talis in cāpo martio Iuppiter a claudio Cæs. dicat⁹/q & Pōpeian⁹ vocabat a vicinitate thea. Visus est & Romæ Apollinis collossus in bibliotecca templi Augusti quinquaginta pedū a pollice non minus pulchritudine q̄ ære spectabilis.

Est pterea ppe porticū mineruæ ī horto cuiusdā ciuis Ro. statua fracta/caput cui⁹ adhuc ītegrū apparet tātæque magnitudis/vt oia signa Vrbis excedat: Patron⁹ horti strepitū adeūtiū ptesus super imposuit humū. Poggius auctor.

Erat & collossus magn⁹ in regione. iiii. habens radios octo singulos ped. xxii. & semis.

Erat in foro collossus Domitiani æneus.

Erat & collossus cōmodi Anto. augu. altitudo cuius erat cubitū tricenum: vt adhuc marmoreum caput cū pedibus in Cōseruatorum ædibus apparet.

SP. Coruilius victis samnitibus fecit iouis statuā in capitolio collocare amplitudinem cuius cernebatur ab ioue Latiario cum statua sua ante pedes prædicti iouis posita.

zenodorus ſtatuarius fecit ſtatuam Mercurii aluernis in ciuitate Galliæ per annos.x.ped.cccc. Romã deinde accitus eſt a Nerone: vbi deſtinatũ illius pricipis coloſſum fecit.cx.pedum: q̃uis Trãquillus.cxx.dicat/quem poſuit in veſtibulo domus aureæ.
In via Cornelii apud equos Tyridatis regis armenio℞ viſuntur duæ ĩgẽtes ſtatue Saturni.s.& Bacchi q̃uis Neptũni nonnulli velint iacẽtes corpore capitaq; ſubſtẽtãtes ac manu dextra copiæ cornum tenẽtes/vt inquit Apollodorus.
Erant in vrbe multæ aliæ ſtatuæ imgẽtes vt adhuc in cãpo Martio apud eccleſiã ſanctæ Mariæ & in ædibus Reuerẽdiſſimi Car. ſancti Georgii: nõnullæ integræ viſuntur.

De Statuis & picturis.

IN Vrbe tot erãt ſtatuæ in pub.locis & priuatis quot ciues. Nec tamen potuit inhiberi quo minus Romæ ponerẽtur ſtatuæ mulierum: ſicuti Corneliæ Gracchorum matri: ſedẽs cũ huic poſita ſtatua inſignis in metelli publica porticu/& in ſumma ſacra via: teſte Liuio fuit poſita Coclis virginis ſtatua inſidẽs equo. Strabo dicit. poſteri vero & hi præſertim qui noſtris fuere tẽporibus innumerabilibus & preclariſſimis vrbem Ro.impleuerũt inſignibus.
Polycletus ſycaonius Agelidis Diſcipulus Diadumenum fecit molliter inuicem centum talẽtis nobilitatum. Item & Doriſolum viriliter puerum: fecit & quem canona artifices vocãt liniamenta artis ex eo petentes velut a lege quadam: fecit & diſtringẽtem ſequen. M. Agrippa ante Thermas ſuas dicauit / multaq; alia in atrio Titi imp.quo opere nullum abſolutius pleriq; iudicarũt: fecit & duos pueros nudos ludẽtes & Mercurium atq; Herculem antheum a terra ſubſtinentem / quem puto fuiſſe truncum fracti marmoris illius ſtatuæ marmoreæ in Vaticanum a tua ſanctitate tranſlate.fecit & alium Herculem/qui erat in æde Pompei apud circum maximum.Viſuntur & noſtro tẽpore celebres equi marmorei cum aurigis vetuſtate cõſumpti a Fidia & praxitele ſcultoribus præclariſſimis: vt apparet in literis ibidem inciſis.

OPVS FIDIAE.

OPVS PRAXITELIS.

In vrbe.xxii.pricipales equos marmoreos fuiſſe fertur e quibus caput cum collo vnius vidi fractum apud eccleſiam ſancti Thomæ non longe a platea iudeorum.
Fecit & Proſerpine raptũ Praxiteles & ære & Bacchũ & ſaty-

rum miro artificio & alia q̃ plura signa posita in porticu Octauiæ primus Romæ fecit speculū argenteum miræ pulchritudinis.
In æde Iunonis erat imago ipsius Iunonis a Dionysio & policle to facta & pana & olympum luctātes codēq3 loco.
Heliodorus Venerem fecerat lauātem se & Dedalum astantem miro artificio.
Quid dicā de pulcherrima statua Apollinis/q̃ viua (vt sic dicā) apparet: quā tua beatitudo in Vaticanum trāstulit: apud quā est Veneris statua cum alato cupidine paruulo in eodem marmore sculpto cum his literis.

VENERI Felici. SACRVM
SALLVSTIA HELPIDVS. DD.

Non tacebo Lacohontis statuā pulcherrimam/quam ꝓpriis oculis aspexi inuētam anno.iii.tuæ sanctitatis in loco Beluidere collocatam: de qua Plinius lib.xxxvi.cap.v.circa finem dicit.
Sicut in lacohōte/qui est in Titi imp. Domo opus oībus & picturæ & statuariæ artis præponēdum ex vno lapide eum & liberos: draconum ve mirabiles nexus dē cōsilii sentētia fecere summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodii.
Nec obmittam aliam statuam Paulo post inuentam apud campum flore/a plebe Herculis cum puero vocata: quam tua sanctitas in ædibus palatinis collocauit apud Ianuam porticus super Viridarium cum Epitaphio.

PROCVL ESTE PROPHANI.

Quæ quidem est statua Cōmodi imperatoris imitātis Herculem Hylam puerum tenentem cum pelle Leonis. Craterus vero cum Pithodoro Domos Palatinas repleuere ꝓbatissimis signis.
Est ꝑterea in ædibus Conseruatoꝝ Herculis ænei simulachrum cum aliis nōnullis statuis æneis/& lupa ænea cū Remo: & Romulo/& alia q̃ plura ro. monimenta cū duobus pulcherrimis tabulis lucētibus miræ pulchritudinis & artifici ibidem visuntur.
Obmitto caput Aeneum collossi cū pede & manu ibidem positū & caput æneum turritū in viridario palatii sancti Marci.
Omitto ꝑterea marmora & lapides porphiretic. diuersoꝝ coloꝝ septaq3 in statuis pictoꝝ more reducta vt apparet ī porticu. s. Petri & .s. Matiæ trāstyberinæ & in eccl'ia. s. Andreæ miro artificio incrustata vt dixi ī stationib⁹ vrbis/& ī eccl'ia. s. Luciæ in silice/ in qbus ecclesiis picturæ aīalium auiūq3 ac si e musiuo & picturæ essent depictæ visuntur. spolia tēploꝝ & thermaꝝ Ro.

Inter Capitolium & palatium erant.xiii. Columnæ marmoreæ cum statua equestri aurea Domitiani sub cuius pedibus erat Rhennus fluuius Germaniæ de qua triūphauit.
Erat Traiani equus Aeneus in atrio cui⁹ instar alterum sibi fieri Constātinopolim Constātinus petebat ab Hormisda architecto/ quem secum duxerat/cui Hormisda/stabulum quoq; tale cōdas oportet/si voles equum late succedere.
Erat in vrbe equus aureus Constātini apud fo. ro. vt apparet in regione.viii.
M. Aelius aurelius Ant.educatus fuit in monte Cælio apud Lateranense palatium/ in quo loco fecit statuam eius pacificatoris equestrem: vulgo equus Constantini dicitur in platea sancti Ioannis lateranen. quam Syxtus.iiii.cum ingēti base marmorea variis insignibus sculpta instaurauit cū hac inscriptione.
Syxtus.iiii. Pont.max.equum hūc Aeneum vetustate quassatum collabentem cum assessore restituit.
In vrbe fuerūt equi Aenei deaurati numero.xxiiii.
Eburnei vero. xciiii. Tabulæ & signa sine numero.
Omitto statuas deorum numero. lxxx. Dei vero eburnei.i.statuæ eburneæ numero.lxiiii. marmorei vero sine numero margaritis & vnionibus exornati.
Nunq̄ Iulius cæsar/beatissime pater Iulii/ In illud gloriæ culmen ascēdisset nisi mirari & imitari Mariū ab adolescētia didicisset: qn & Alex. ꝓfuit imago in tēplo Herculis ghadibus cōspecta: qua mox ad cupiditatem magnas res agēdi/non exarsit modo / sed vt ait Trāquillus īgemuit. ꝑfecto si statuæ illustriū possunt (vt inqt Fran. Petrarcha) nobiles aīos ad imitādi studiū accēdere. Quod Q. Fabiū max.&. Q. Corn. Scipionem dicere solitos/Crispus refert. Quāto magis ipsa virtus hoc efficit: claro dum ꝓponitur/ non marmore sed exemplo? Quæ qdem oia sanctitas tua/vt alter Iulius cæsar virtuti ꝓpria immēsoq; labore ad summū imperium deuictis hostibus potētissimis ꝑuenit: sed vt cepta ꝑsequar beatissime pater. In ædibus colūnēsium & vrsinoꝝ sabellorūq; sunt multæ statuæ. Omitto multas in ædibus cæsarinis & mediceis. Diac. Car. & in palatio Pauli Veneti in quo multa signa marmorea posuit Reuerēdissimus Do.de Grimanis vir doctissimus.
In domo saxea apud parionem sunt statuæ pulcherrimæ marmoreæ & porphiretico lapide sculptæ cum capite & titulo magni Pompei. Sunt præterea in ædibus Laurētii manilii & sanctæ Cru

cis & de branca & ciampolinis non longe a platea Iudeorum statuae insignes. Sunt denique in aedibus de maximis & de valle atque porchariis. mellinis & mapheis atque butiis non longe a Minerua statuae cum epithaphiis ro.
Omitto crologium & menses duodecim in lapide marmoreo cum signis zodiaci & festis deorum sculptum apud domum Vall. & in domibus Palauicin. in cāpo Martio: maximo artificio incisa visuntur festa & alia notāda.
Omitto nōnullas statuas apud aquam Virgineā in regione Triuii in aedibus Fricapan. & turris Rosciae & Iulii de thomais apud ecclesiam. s. Eustachii: & de Capharellis & aliorum Ro.
Vidi ꝑterea in ciuitate Viterb. statuas vetustiss. repertas in colle cybelario. Cybelis. Iasii. Armoniae. Vestalis & Electrae de quibus a Ioan. Viterb. satis dictum est: vt in codice Hieronymi carbon. de Viterb. vidi cū postillis manu ꝓpria Io. annii Viterben. de quibus nōnulla dicā in epitha. opusculo.
De picturis pauca scribā nōnulle adhuc apparēt picturae in thermis & hortis sallustianis & Mecen. & in mōte Quirinali pluribus in locis multa visuntur vestigia historiarum depicta ī ipsis ruinis.
Omitto loca diruta apud ecclesiam Petri ad Vincula variis picturis exornata.
Fabius maximus e clarissima gente Fabiorum aedem salutis pinxit anno vrbis cōditae. cccel. teste Plinio. Pacuuius vero poeta aedem Herculis in fo. bo. miro artificio depinxit. In mōte Palatino in vinea phedrae volaterr. viri doctiss. oratoriae & artis peritiss. nōnullos vidi parietes antiq̄s depictos variisque coloribus exornatos.
Extra Vrbem vero via salaria ꝓpe portā est sepulchrū quoddam in vinea ad similitudinem tēpli cōstructum/ ī quo caereris & Bacchi picturae cū vitibus & vasibus hydriarum depictae visuntur miro artificio quae oīa Petrus Paulus de Symeonibus ro. mihi ostēdit apud vineā suam non lōge a porta Salaria.
Omitto templū Bacchi apud ecclesiam sanctae Agnetis depictū opere musiuo cū vitibus & piscibus.

De Coemiteriis sacris.

Oemiteria loca erant sacra in quibus corpora sanctorum Martyrum sepeliebātur/ & scribitur p oc. Coemiteria fuerūt multa diuersis ī locis vrbis & extra. Coemiteriū ad cliuū cucumeris ī laterano. Coemiteriū vrsi pileati/ in q loco erat imago Vrsi habētis pileū in capite apud eccliam sanctae

Balbinæ & sex millia martyrum: antiquitus ad verbum piscarum vel palearum dicebatur.
Coemiterium Priscillæ Via salaria apud ecclesiã sancti Siluestri.
Coemiterium inter duas lauros via labicana.
Coemiterium Trasonis Via salaria apud Ecclesiam sancti Saturnini/in qua erat coemiteriũ Ampronianí & Babillæ.
Coemiteriũ Prætextati Via appia apud ecclesiam sancti ianuarii.
Coemiteriũ Domicillæ via Ardeatina apud ecclesiam. s. Petronillæ. Erat & coemiteriũ Damasi & basilei atq̧ Balbinæ ĩ dicta via.
Coemiteriũ Calcopodii Via Aurelia apud ecclesiã sancti Calixti.
Coemiteriũ calixti in vrbe apud ecclesiã sancti Sixti/erat & aliud coemiterium calixti ad cathecumbas extra vrbem vbi nunc est ecclesia sanctorum Fabiani & Sebastiani mar.
Coemiteriũ comodillæ via hostrensi.
Coemiteriũ ad insalatas via portuensi apud ecclesiam sancti Felicis. Erat & coemiterium Pontiani/& Amproniani.

De sepulchro augustorum & mole hadriana.

IN valle martia Octauius august⁹ Mausoleũ extruxit/vt adhuc apud ecclesiam sancti Rocchi vestigia ipsius antiquæ celsitudinis demõstrãt: in quo sepulchro erãt statuæ æneæ atq̧ marmoreæ cum inscriptione pacis & victoriæ &. P. P. ad honorem ipsius Augusti: quod quidem mausoleũ non sibi solum sed posteris commune posuit: de quo suetonius. Reliquias mausoleo cõdiderũt: id opus inter Flãmineã viã ripamq̧ Tyberis sexto cõsulatu suo extruxerat. cassiodorus vero ait. sed mũdi dñs ad potẽtiã suã opus extollẽs mirãdam Romanis etiã erigẽs fabricã in Vallẽ martiã tetẽdit August⁹ immensa moles firmiter præcincta mõtib⁹ cõtinet: vbi magnarũ rerũ iudicia clauderentur: bissena quippe hostia ad. xii. signa posuerũt. strabo autẽ dicit. Commemoratione dignissimum est: quod Mausoleũ appellãt: in excelsis fundatũ molib⁹. lapide niueo & perpetuæ viriditatis arborib⁹ coopertũ: ĩ summũ vsq̧ verticẽ ad fluminis ripã exaggeratũ: in summo aũt positũ est Cæsaris Aug. simulachrũ ex ære fabricatũ: sub aggere ipso sunt eius loculi & cognatorũ & necessariorũ: a tergo vero luc⁹ est murifica continẽs ambulacra: in medio aũt cãpi spacio busti extat ambit⁹: & hic ipso niueo pfectus lapide ferreos in circuitu cancellos habẽs: & plãtatas interitus per se ferens populos. Erant ibi pater beatissime circumiectæ siluæ atq̧ ambulationes in vsum populi Romani.

Stabāt prætereca apud dictum locum Obelisci duo & columnæ ingentes pulcherrimæ cum parietibus marmoreis porphireticisq; lapidibus incrustatis.
Arthemisia regina fecerat mausoleū monumentū mausolo Regi Cariæ marito: quē amasse fert supra oīs amorū fabulas teste Celio sepulchrū memoratissimū dignūq; numerari īter septē omniū terrarū spectacula. Erat mausolus nomē Regis & Tragediæ Higinus author.
Hadrianus Imp. Augustum prædictum emulatum non longe ab ipsa mole augusta in Vaticano aliam pulcherrimā de suo nomine excitauit: in qua erat duplex ordo colūnarū superposit⁹/vt in nūmis Hadriani apparet/quas colūnas postea Cōstantin⁹ imperator ad ecclesias apostolorum Petri & Pauli transferri iussit. Apud quā molē erat pōs præstātissimi operis: fuerat.n. illic tectū columnis excitatū quadraginta duob⁹ marmoreis opere trabib⁹ fabricato tectura ænea ornatu mirifico vt ipsa vestigia demōstrāt. In dicta mole sunt nonnullæ inscriptiones imperatorum. s.
IMP. CAES. DIVI TRAIANI PART. F. Diui Neruæ Nepoti Traiano Hadriano Aug. Pont. Nax. Trib. pot. xxii. īp. Cæs. Cutaleus Hadrianus Ant. Aug. pius Pont. max. Trib. potes. ii. Cos. Desi. iii. PP. parētibus suis.
Alia inscriptio ibidem.
IMP. CAESARI. L. Aurelio Vero. Aug. Armeni ac Med. Parthic. Pontific. Tribunic. Pot. viiii. impe. v. Cos. iii. P. P.
Est & alia inscriptio ibi prope.
IMPERATORI Cæsari Diui Marci Antonini Pii Germanici Sarmatici filio Diui pii nepoti Hadriani pronepoti Diui Traiani partic. Abnepoti Diui Neruæ Abnepoti Lutio Aelio Aurelio Cōmodo Augusto Sarmatico Germanico Maximo Britannico pontifici Maximo Tribunitiæ potestat. xviii. imperat. viii. Consul. VII. patri pater pat.
Sunt & aliæ inscriptiones vt dicā in episthap. opu. In qua mole visuntur Boum capita & alia q̄ plura mirabili artificio sculpta: de instauratione eius nonnulla dicam inferius de noua Vrbe.
Apud ecclesiam. s. Mariæ populi est moles quadrata dispoliataq; marmoribus non longe ab Augusta vulgo sepulchrū matris Neronis: quæ moles fuit sepulchrum Marcelli. F. Augusti. Non longe ab ipsa mole erat sepulchrum Neronis Ebore exornatum.
Quod Aegloge & alexandria nutrices & Attia concubina gen-

tisi Domitiorum monumento condiderunt/quod prospicitur/vt inquit Suetonius/e campo martio impositum colle Hortulorum in quo solium porphiretici marmoris superstanti lunensi ara circumsetum erat lapide Taxio: eadem confirmat Spartianus vestigia cuius extant in vinea contigua ecclesie sanctæ Mariæ populi in quo loco bis fui cū Iacobo cecchari nis Vghubm̄. possessor vineæ. Non longe ab ecclesia sanctorum.xii.apostolorum in lapide marmoreo putei apud ecclesiam.s. Andreæ visuntur incisæ litteræ infrascripte.

OSSA.

TI.CAESARIS Diui Aug.F.Aug. Pont. Maximi Trib. Pot. xxxix.imp.viii. Cos.v.

Ante ædes Conseruatorum in lapide marmoreo.

OSSA.

NEronis Cæs. Germanici Cæsaris. F. Diui Aug. Pron. Flamin. Augustalis Questoris.

In alio lapide ibidem propinquo marmoreo.

OSSA.

AGRIPPINAE.M.Agrippæ Diui augusti Neptis vxoris Germanici.cæsaris matris.C.cæsaris augu.Germanici principis.

Omitto multa sepulchra cum epithaphiis quæ sunt in Vaticano & via flaminia salariaq; & appia vt dicā in opusculo epithaph. nōnulli faciebant sepulchra in modum sacelli alii extruebant pyramides & moles nonnulli vero columnas memorādas de quibus mētionem facit Bap.leo.lib.viii.

De Septizonio & nonnullis epithaphiis.

SEptizonium est inter palatium & ecclesiam sancti Gregorii/vt adhuc tris ordines columnarum superpositi cernuntur non longe a Circo maximo. apud quem locum sepulchrum seueri aphri imp. fuisse dicūt: de quo Iulius capitolinus in vita ant.zete.F.seueri scribit. illatus est maiorum sepulchro/hoc est seueri/quod est in appia via eūtibus ad partem dexteram septizonii quod ille sibi viuens ornauerat. Spartianus vero dicit. Cū septizonium faceret nil aliud facere cogitauit q̄ vt ex aphrica venientes suum opus cernerent & mediū simulachrū eius locatum additum palatinis ædibus. is regium arcum ab ea parte facere voluisse perhibetur: & ab aruspicibus prohibitus apud quod erat templum alloquētis in via noua teste Cicerone in quo loco fasciolæ petri ceciderunt.

Septizonium templum conditum a seuero imperatore: qui cum vidisset in Vrbe omnium deorum esse templa hoc voluit ad honorem septem planetarum: qui per hebdomadæ dies exprimuntur condere/& appellauit illud septizonium a septem zonis. Nōnulli septodium vocant a septem viis legimus Eliogabalum latiores & digniores vias strauisse saxo macedonico & porphiretico teste bap.leo.

Fuitq; hoc vnum inter seueri opera pub.numeratum. Seuerus. n.imp.ædificiis pub.vrbem ipsam multis in locis exornauit/vt legitur apud spartianum/in quo loco adhuc visuntur nonnullæ cubitates literæ dirutæ.

Aug.trib.Pot.vi. Cos fortissimus nobilissimusq;.

Apud domum coruinā in loco qui corrupte dicitur macellū coruorum sunt infrascriptæ literæ in lapidibus Tyburtinis incisæ.

C.POLITIO.L.F.BIBVIO AED.PL.Nō.Virtutisq; Caussa Senatus c consulto populiq; iussu locus monumēto. Quo ipse posteriq; eius inferrentur publicæ datus est.

Ab alia parte sunt literæ prædictæ iterum incisæ.

In lapide fracto apud columnam Cocl.ant. vidi has literas.

NON Enim Quicquam Est quod imperatorem ro.melius commendet gentibus quā clementia.

Hæc cæsarem deum fecit.hæc augustum consecrauit.hæc ant. Pii nomine ornauit.

De aliis epythaphiis antiquorum Ro.nullam nunc facio mentionem: vidi nāq; libellū Io.Vectori clerici. Vulnerani in quo nonnulla collegi vt dicam in opusculo Epytaphiorum.

De obeliscis & methis.

ESt autē Obelisc⁹ lapis asperrim⁹ maculisq; circū ornatus in figurā methæ cuiusdā sensim ad proceritatē consurgēs excelsam: vtq; radiū imitet gracilescēs paulatim specie quadrata in verticē product⁹ angustū manu leuigat⁹ artificis in nōnullis vero īnumeræ formarū notæ apparēt vndiq; īcisæ. De qb⁹ Corneli⁹ Tacit⁹ ait. Primi per figuras animaliū ægypti sensus mētis effingebant & antiquissima monumēta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur.

Octaui⁹ āt aug.teste āniano ab Helipolitana ciuitate ægypti duos trāstulit obeliscos/quorū vn⁹ ī circo maxīo a rege Sēneserreo excisus/& alter q a sesostride factus fuit in cāpo locatus est martio. Obeliscus constitutus in circo maximo erat ped.cxxviii. præter

basim eiusdem lapidis: qui adhuc ibidem in hortis prædicti circi fractus in duas partes terra obrutus est.
Obeliscus vero cãpi Martii erat ped.ix.minor pdicto : cui diuus Augustus addidit mirabilẽ vsum ad dephendẽdas solis vmbras dierũq; ac noctium magnitudines: teste Pli. Mãlius mathematicus apici auratã pilam addidit/cui⁹vertice vmbra colligeretur in semetipsam: adhuc fract⁹ iacet apud eccl'iam sancti Lau. in lucina.
Obeliscus aũt Vaticani in circo Neronis a. C. Cæsare calicula positus ex oĩbus vnus eo tpe fractus in mollitione eius: vt nũc videtur: aliis vero iacẽtibus solus erectus stat super Basim eiusdem coloris altitudo cuius est pedum.lxxii. in quo semideletæ literæ ab vna parte visuntur.
DIVO Cæsari Diui Iulii.F.Augusto.F.Cæsari diui Augusti F.Augusto Tyberio Sacrum.
Est & alia inscriptio ab altera parte.s.
DIVO Cæsari Diui Augusti.F.Augusto Tyberino Sacrum.
In cuius summitate pila deaurata posita est.
Erant præterea Obelisci duo apud Mausoleum augusti longitudine ped.xliii.e quibus vnus adhuc in Vinea bufaloꝝ iacet confractus nõ lõge a porta pinciana.
Erat Obeliscus maior oĩbus/ quem Diuus Augustus miraculi gratia aduexerat/puteolisq; naualib⁹perpetuũ dicauerat. Diuus vero Claudius p aliquot annos asseruatum eum/quem pdictus C.importauerat: oĩbusq; nunq̃ in mari visa sunt perductũ Hostiã portus faciẽdi gratia mergi: quo hesperimẽto palam fuit/ non minus aquarum huic anni esse q̃ Nilo. Tamen isdem Tyber est/sed tot aquæductus vbi nam sunt/ ad quem superabundantes aquæ confluebant.
Erant pterea in vrbe ipsa Obelisci minores variis figuris & carath.exornati nũero.xlii.vt ĩ multis locis nõnulli adhuc apparẽt.
Non lõge a mole Hadriana erat Metha/quã Alex. sextus Pont. destruxit/vt viã aperiret: vestigia cuius adhuc extãt apud ecclesiam sanctæ Mariæ trãspontinæ(quam vt Plutarchus ait)Scipionis fuisse sepulchrũ in Pyramide sub Vaticano/ q̃uis nõnulli sepulchrum æpulonũ fuisse cõprobent ab vulgo Romuli Metha dicitur: alia vero apud Auentinũ Remi appellatur.
Est & Metha seu Pyrrhamis ppe portam sancti Pauli mœnibus Vrbis inserta/nobile sepulchrum. C. Cestii.vii.viri æpulonum. Quod opus absolutum ex testamẽto. C. corn. diebus. cccxxx. in

qua sunt sculptæ infrascriptæ literæ ab vna parte.
C.CESTIVS.L.F.POPVLO.PR.TR.PR.VII.VIR.EPV
LORVM.
Sunt & aliæ literæ minores incisæ cum supradictis ab alia parte: videlicet.
Absolutum Ex testamento Diebus.cccxxx.
ARBITRATV.
Ponti.p.E.Clamelle heredis Et pothi.L.
Tamen tua beatitudo vt alter Cæsar in ampliando imperio/exornandaq; vrbe gloriari potest. Gloriari em̄ solitus erat Diuus Augu. Cæsar vrbem se marmoream reddere: quam Lateritiam accepisset: cuius: suasu cum gener Agripp. Asinius pollio. Plautius & Cornelius balbus reliquiq; amici eam variis operibus exornassent: vt nostro tempore Syxtus fecit & tua beatitudo cum Dominico Ruero & Raphaele Riario / Fatioq; Viterb. Cardinalibus additis Francisco sotherino & Ioan. de medic. flor. & aliis amicis tuæ sanctitatis ad ornamentum & vtilitatem Vrbis nouæ & sanitatem corporis non em̄ quotidie pestis in Vrbe: vt prius/ passim auditur/purgatis viis ac delatatis gr̄a domini nostri Iesu christi: qui Iulium pastorem.ii.conseruet cum oībus suis.

De carcere pub.

Arcer a cohercendo quod exire prohibetur. Erat carcer a Tullio rege in radicibus capitolii super foꝝ Ro. versus septētrionem cōstructus & ab ipso Tullio carcer Tullianus dicitur q̄uis & Mamertinus postea a mamertinis populis appellatus sit in quo loco postea fabricata fuit ecclesia quæ hodiæ sancti Petri in carcere nominatur: supra porta cuius sunt literæ cubitales Tyburtino lapide incisæ cū hac inscriptione: scilicet.
C.Vibius.C.F.R.Enius.M.Cocceius.M.F. Neru. Sequentes literæ sunt calce & pictura coopertæ ex altera parte capitolii versus meridiem vbi nūc est ecclesia sancti Nic. in carcere fuit postea ædificatus carcer & a Claudio.x.viro: quem appellauit carcerem plebis Romanæ / in quo loco erāt Latomiæ & lapicidinæ & atrium Titium a Catone censorino extructum/qui & Martium ædificauerat/ teste Liuio de bello Macedonico. Latomia locus erat in carcere Tulliano: teste Varrone. Liuius lib.xxxvi.scribit. Triūviri carceris Latomiaꝝ interiorem custodiam iussi.& Sabinium in Latomias fuisse damnatū scribit. Seneca li.ix. erat & car

cer apud eccl'iam sancti Laurētii i fontana & in aliis locis Vrbis.

De legibus & tabulis æneis.

N vrbe multæ fuerūt leges vt inquit Pom. læt. in opusculo de magistratibus.

Lex aquilia ab ipso aquilio lata de dolo & fraude.

Lex Cynthia a cythio ne quis pecuniam ob causam orandam acciperet.

Cornelia lex a cornelio lata.

Fabia lex a fabio producta.

Lex frumentaria a Sempronio Graccho lata.

Erat & Flauia & Iulia. Manilia. Papia. & Gabinia. & aliæ leges q̃ multæ a latoribus nominatæ.

In ærario & in tēplo Iouis capitolini: vt supra diximꝰ: multæ extabāt æreæ tabulæ affixæ: e qbus vnam tm̄ nr̄o tpe in Lateranēsi basilica ꝓspexi apud Tabernaculū sacratissimi corꝑis xp̄i. latitudo cuiꝰ ped. iiii. lōgitudo vero. vi. in qua cōtinētur infrascripta.

Fœdus ve cum qbus volet facere liceat ita vt licuit diuo Augu: Ti. Iulio cæsari Aug. Tyberioq; Claudio cæsari Aug. Germanico Vtiq; ei Senatum habere relationem facere remittere senatus consulta ꝑ relationem discessionēq; facere liceat ita vt licuit diuo Aug. Ti. Iulio cæsari Aug. Ti. Claudio cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; cum ex volūtate auctoritate ve iussu mādatu ve eius p̄sente ve eo Senatus habebitur. oīum rerum ius ꝑinde habeatur seruetur ac si e lege senatus edictus esset habereturq;.

Vtiq; Cos. magistrum potestatem imperiū curationem ve cuius rei petētes senatui populoq; Ro. cōmendauerit. Quibus ve suffragationem suā dederit promiserit eoꝝ comitis quibusq;/extra ordinem ratio habeatur.

Vtiq; ei fines Pomerii ꝓferre ꝓmouere cū ex re publica censebit esse liceat ita vt licuit Ti. Claudio cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; quecūq; ex vsu rei publicæ maiestate diuinaꝝ humanaꝝ publicarum priuatarūq; rerum esse cēsebit ei agere facere ius potestasq; sit ita vti diuo Augu. Tiberioq; Iulio cæsari Aug. Tiberioq; Claudio cæsari Aug. Germanico fuit.

Vtiq; quibus legibus plebei ve scitis scriptū fuit ve. Dauus Augu. Tiberiꝰ ve Iulius cæsar Aug. Tiberiusq; Claudiꝰ cæsar Aug. Germanicus tenerentur iis legibus plebisq; scitis Impe. Cæsar Vespasianus solui iussit quæq; ex quaq; lege rogatione diuum Aug. Tiberium ve Iulium cæsarem Aug. Tiberiū ve Claudium

Cæsarem Aug. Germanicum facere oportuit ea omnia imp. cæsa ri Vespasiano Aug. facere liceat/
Vtiq; quæ ante hāc legem rogatam acta gesta decreta imperata ab imperatore cæsare Vespasiano Aug. iussu mādatum ve eius a quoq; sunt ea perinde iusta rataq; sint ac si populi plebis ve iussu acta essent. Quæ quidem oīa beatissime pater in rigis lineatis seu prosarum versibus. xxxii. incisa cōtinētur.
Sunt & alia verba in eadē tabula sculpta in lineis quoq; videlicet.

SANCTIO.

Siquis huiusce legis ergo aduersus leges rogatiōes plebis ve sci ta senatus ve cōsulta fecit fecerit siue quod eū ex lege rogatione plebis ve scito. S. ve. C. facere oportebit non fecerit hui⁹ legis er go id ei ne fraudi esto neue quit ob eam rem populo clare debe to neue cui de ea re actio neue iudicatio esto neue quis de ea re apud. ei sintio.
Omittitur particula ex anguli fractura.
Io. an. Viterbensis in. iiii. eius institutione de excisis memoriis mentionem facit de sex tabulis dicens.
Sex tabulæ memoratu dignæ excisæ marmoribus extant de anti quitate & rebus Ethruriæ Duæ sunt Lybiscillæ. Duæ cybelariæ. Vna tuscaniēsis & altera vrbana. & q̄ sequūtur.

De laudibus nōnullorum Ro.

ANimi præstātissimum arbitror inquit Plinius. C. cæsa rem dictatorem. Nec virtutem cōstantiāq; nūc cōme moro; nec sublimitatem oīum capacem q̄ cœlo cōtinē tur: sed propriū vigorem celeritatēq; quodā igne vo lucrum scribere/ & legere simul dictare & audire solitū accepim⁹ epistolas veru. tantarum rerum quaternas pariter librariis dicta re aut si nihil aliud ageret septenis. Idem signis collatis quinqua gies dimicauit. Solus cū Marcū marcellum trāsgressus/ q vnde quadragies dimicauerat. Nam p̄ter ciuiles victorias vndecies cē tum & nonaginta duo milia occisa p̄liis ab eo nō quidem in glo ria posuerim. Tantam etiam cohactam humani generis iniu ria/ quod ita etiam confessus est ipse: bellorum ciuilium stragem non prodendo: vt iustius Pompeio Magno tribuatur: octingen tas quadraginta sex naues pyrhatis ademisse cæsari propriū & peculiare fuit præter iam supradicta clementiæ insignia: cui cōpa rari nō possit aliud. Spectacula cū edita effusasq; opes aut ope rum magnificētia in hac parte enumerare luxuriæ fauētis est: illa

fuit vera & incomparabilis inuicti animi sublimitas captis apud pharsaliam Pompei magni scriniis Epistolarum: iterumq; apud Tapsum Scipionis ea optima concremasse fide atq; non legisse.
Sequuntur verba Plinii in pompei magni laudem: Verum ad decus imperii Ro. non solum ad viri vnius pertinet Victoriam: Pōpei magni titulos omnes triumphosq; hoc in loco nuncupare/ æquato non modo Alexandri magni rerum fulgore: sed etiā Herculis prope ac liberi patris. igitur Sicilia recuperata: vnde primū syllanus in rei pub. causa exorses auspicatus est. Aphrica vero tota subacta & in dictionem redacta: magniq; nomine spolium inde capto eques Romanus id quod antea nemo curru triumphali reuectus est: & statim ad solis occasum transgressus excitatis in pyreneo tropheis oppida octingenta. lxxvii. ab alpibus ad fines hyspaniæ vlterioris in dictionem redactā victoriæ suæ ascripsit/ & maiore animum certorium domuit belloq; ciuili: quod omnia concutiebat externa extincto: iterum triumphales currus eques Romanus induxit totiens imperator anteq̄ miles. Postea ad tota maria & deinde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus vincentium: neq; enim ipsi coronantur sed patrias suas coronant. Hos ergo honores Vrbi tribuit in delubro Mineruæ: quod ex manubiis dicabat Gn. Pompeius magn⁹ imp. bello. xxx. annorum confecto fusis fugatis occisis/ in dictionē acceptis hominum centies vicies semel octoginta tribus millibus Depressis aut captis nauibus. dcccxlvi. Oppidis/ Castellis mille quingentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a Meothis lacu ad rubrum mare subactis votum merito Mineruæ. Triumphi vero quem duxit. iii. kal. Octob. M. Messala. & M. Pisone consulibus. præfatio hæc fuit. Cum oram matutinam a prædonibus liberasset & imperium maris popu. Ro. restituisset ex Asia Pontho Armenia Paphlagonia Capadocia Cilitia Sitia Scythis Iudeis Albanis Hiberia insula Creta Basternis & super hæc de regibus Mitridate atq; Tigrane triumphauit summa summarum in illo gloria fuit vt ipse in conditione dixit. cum de rebus suis dissereret Asiam vltimam prouinciarū accepisse: eandemq; mediam patriæ reddisse. Siquis econtrario simili modo velit percensere Cæsaris res/ qui maior illo apparuit: totū profecto terrarum orbē enumeret/ quod infinitum esse conueniet.
Sequunt̄ & verba Plinii vbi agitur de Fortitudīe. L. Dētati qui Tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. Thermo Coss. haud mul-

to post exactos Reges innumerosissima suffragia habet centies vicies preliatus: octies ex prouocatione victor. xlv. cicatricibus aduerso corpore insignis nulla in tergo. Item spolia cepit. xxxiiii. donatus hastis puris duode viginti: phaleris. xxv. torquibus tribus & octoginta. armillis. clv. coronis. xxxvi. Cuneis. xiiii. Aureis. vii. Muralibus trib⁹. Obsidionali vna. Fisco æris. x. Captiuis. xx. millibus. Imperatores nouem ipsius maxime opera triumphantes sequutus. Prætereo quod optimum in operibus eius reor vno ex Ducibus. L. Romulo ex consultatu ad populum conuicto male acti imperii rei militaris: haud maiora forēt Manlii Capitolini decorani perdidisset illa exitu vitæ: ante. xxii. ānos bina ceperat spolia. primus omnium equus Coronam muralem acceperat. vi. Ciuitas. xxxvii. Dona. xxxiii. cicatrices aduerso corpore exceperat. P. Seruilium magistrum equitum seruauerat. si non regno suo seruasset. Verum sunt in his quidem virtutis opera magna: sed maiora Fortunæ. M. Sergio vt equidem arbitror nemo quemq̄ hominum: iure prætulerit: licet pronepos Catilina gratiam non derogarit. Secundo stipendio dextram manum perdidit. Stipendiis duobus ter & vicies vulneratus est: ob id nam manu neutro pede satis vtilis vno tantum seruo plurimis postea stipēdiis debilis miles bis ab Hannibale captus: neq3. n. cum quolibet hoste res fuit. bis vinculorum eius profugus. xx. mensibus nullo non die in cathenis aut compedibus custoditus: sinistra manu sola quater pugnauit: duobus equis suffossis. Cremonam ab obsidione exemit. Placentiam tutatus est duodena hostiū castra in gallia cepit/ quæ omnia ex Oratione eius apparent habita cum in prætorio sacris arceretur a collegiis vt debilis. Quos hic coronarum aceruos cō structus hoste mutato. Etenim plurimis refert inique cuiusq3 virtus tempora inciderit: quas Trebia Ticinusq3 aut Trasimenus ciuicas coronas debere? Quæ cannis corona merita: vnde fugisse summum opus fuit. Cæteri profecto victores hominum fuere Sergius vicit etiam fortunam. Ingeniorum gloriæ quis posset agere delectum per tot disciplinarum genera/ & tātarum rerum operum q3 varietate? nisi forte Homero vate græco nullum feliciorem extitisse conuenit siue operis fortuna siue materia extimetur. De viris peritis & excellētissimis Ro. longū esset narrare. Opera enim illorum adhuc extant.

De diuitiis Ro.

Arcus Crassus negabat diuitẽ nisi qui redditu annuo legionẽ tueri posset. scribit. n. plinius lib. xxxiii. C. Asinio Gallo. & C. Mario Cytino Cos. vi. kl. Feb. Caius cecilius claudius Isydorus testamẽto suo edixit/ q̃uis multa ciuili bello perdidisset/ tamẽ relinquere seruorum quatuor millia centum sexdecim. Iuga boum tria millia sex cẽta: reliqui pecoris. cc. quinquaginta septem mill. in numerato pondo sex centa millia/ qui funerari se iussit sextertiis vndecim millib⁹. Caluus vero orator querebatur vasa coquinaria ex argento fieri: at nos dicit plini. Carrugas ex argẽto celare inuenimus/ & lectos mulierũ iam pridem totos operiri argento & Triclinia quædam quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius folio eques Ro. Idẽ & aureos fecit lancesq̧ e centenis lib. argẽti/ quas tunc sup quingentas numero Romæ fuisse constat & alia multa incredibilia.

Narrat denique plinius lib. xxxvii. A uctoritatem Catulli poetæ vidẽtis consulem ciuem dicens Auulq̧ Seruilii Nouiani quem cõsulem vidimus illeq̧ proscriptus fugiens hunc e fortissimis suis omnibus Annulum abstulit secum/ quem certum est sextertiis viginti millibus extimatum.

Quid præterea dicendum est de. p. Clodio/ quem Milo occidit sextertiis centum quadraginta septem millibus domo empta habitasse. Itaq̧ & ipsum Milonem sextertia septingenta millia æris alieni habuisse.

Omitto multa de Cæsare Aug. de quo Suetoni⁹ ait. Aedes sacra vetustate collapsæ aut incendio assumptas refecit: easq̧ & cæteras opulentissimis donis adornauit/ vtpote qui in cellã capitoli Iouis sexdecim millia pondo auri gemmasq̧ ac margaritas quingenties sextertium vna donatione contulerit.

Quid dicam de nobilissima & potentissima Fabiorũ familia/ quæ propriis sumptibus bellum contra Veientes sumens in vno conflicto sex supra trecẽtos eiusdem familiæ milites patritii ordinis viros amisit.

Diues apud Romanos habebat: q exercitũ Ro. poterat ex ꝓpriis alere sumptib⁹/ ꝑut. M. crassus aluit & alii q̃ plures fecere. Quis præterea in Italia est beatissime pater Iuli nostro tp̃e priceps seu ciuis tam potẽs tantaq̧ præditus suppellectili. vt erat Lucull⁹ ip̃e Roman⁹ quẽ cicero Xersem appellauit/ qui ad vigintiquinq̧ mil. hominũ honorifice suscipere poterat: nec tñ Lucull⁹ sol⁹ ea in Vrbe diues habebatur teste Plinio/ cũ etiã viginti ciuiũ millia & co

amplius in Vrbe Romana fuissent/qui cũ Lucullo de diuitijs cõtendere potuissent. Clodi⁹ vero Aesopi tragedi filius Romæ singulos vniones ac preciossimas margaritas in conuiuio magnificentiæ causa ad sorbendum dedit.
Ancus autem Martius salis modios sex millia in congiario dedit Po.Ro. qui primus salinas instituit.
T.petroni⁹ iuris cõsultus moritur⁹ inuidia Neronis principis/vt mẽsam ei⁹ exheredaret Trullã mutinã trecentis sextertiis emptam fregit. Sed Nero (vt par erat) prĩcipes vicit omnes.cccc.sextertiis fragmenta emit/& cupidinem vnam parauit qua potaret.
Omitto Trullam cristallinam centum quadraginta millib⁹ empta a matre familias nec diuite. Opera ipsa ædificiorum diuitias Ro. ciuium demonstrarunt.

De nonnullis triumphantibus.

IVlius Cæsar quinquies trumphauit.
Primus excellentissim⁹ triũph⁹ fuit gallicũ. Sequẽtem vero egit Alexãdrinũ. Deĩde põticũ. Proximũ Aphricanũ. Nouissimũ vero Hyspaniẽsem diuerso quẽq; apparatu: ascẽditq; capitoliũ ad lumina.xl. Elephãtis dextra atq; sinistra Lychnos gestãtib⁹/teste Suetonio/Põtico Triumpho ĩter põpæ fercula triũ verborũ pretulit titulũ. VENI.VIDI.VICI.
Quid dicã de Põpeio Magno: q prim⁹ triũphãs Myrrhina vasa inuexit sexq; pocula ex eo triũpho capitolino Ioui dicauit/ quæ primum ad hominũ vsum transiere. Abacis etiam escariisq; vasis inde expetitis. Exercuitq; in dies eius rei luxus Myrrhino. lxxx. sextertiis tres Pompeius ipse magnus in tertio Triumpho trãstulit alueum cum texaris lusorium e gẽmis duabus latũ pedes tres longum vero ped.iiii.& lunam auream pondo. xxx.milliũ tactos triclinares tres vasa ex auro & gemmis abacorum nouem. Signa aurea tria Mineruæ matris & Apollinis/coronis ex margaritis.xxxiii. Montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circundata vitæ aurea. Museum ex margaritis in cuius fastigium horologium erat cum imagine GN. Pompeii e margaritis/& alia q̃ plura spolia aurea.
Omitto triũphũ Scipiõis Aphricani: qui teste Liuio lib. xxxii.in triũpho suo argenti põdo centũ millia.xxii.in pub.ærario posuit ad vrbemq; statuas pulcherrimas & infinitam predam perduxit.
Paulus Aemilius ex vetustissima Aemiliorum patritiorũ familia post victoriam de hugubris habitam profectus est cum exercitu

contra Perseum Macedonum Regem: ipsum tandem cum filiis ac filia captum cũ vniuerso thesauro Macedoniæ Romam dedu- xit: cui. S.P.Q.R. Præparauit triũphum. Omnia templa Vrbis apertis erãt sertis & floribus exornata / & in oĩbus locis Vrbis / per quæ trãsiturus erat arcus lignei triũphales fabricati variis or namentis erecti fuere.

Prima eñ die vix Signis Figuris Collossis Tabulis transmitten- dis suffecit.

Secunda vero die Macedonum arma multis curribus delata fue re sicut erãt scuta galeæ Thoraces Ocreæ oĩa ex auro adornata. Post hæc autem in curribus sequebãtur viri qui nũmismata fere bant argẽtea in vasis.cccl. Quodlibet eñ vas erat triũ talentoꝝ quatuorq́ꝫ viri singula vasa regebãt. alii vero crateras / phialas ar genteas / ornatissimosq́ꝫ calices aureos deferebãt. Tertia vero die stabãt Tibicines classicũ & bellicũ sonum dãtes / post quos.cxx. boues albi deauratis cornibus victis & sertis ornati ducebantur cum patenis & vasis sacrificãdi. Postea vero sequebãtur & viri vt supra portãtes aurea nũmismata in vasis / numerus vasoꝝ trium Talentoꝝ fuit.lxxxiii. cum aurata fiala decem Talentoꝝ pretio- sis Margaritis exornata cum aliis q̃ pluribus vasis aureis magni ponderis lapis ꝑtiosis adornati. Post hæc erat ornatissimus Per- sei regis deuicti curr⁹ cũ spoliis & diademate cũ armis eius in al- tum extensis. Postea vero Darius & Alexãder regis filii cum pe- dagogis & alumnis fortunium suũ pro ætate non intelligentes: quos pulcherrimos paruulos ad lachrimas Senatus populusq́ꝫ vniuersus præ gaudio cõmotus est: omnisq́ꝫ turba regis filios & filiam ad misericordiam cõuersa est. Ipse vero Perseus rex post fi lios demissa facie trepidus ac turbatus incedebat: post quem ami ci eius & duces & potẽtes & familiares ibãt mœsti & lachrimãtes vt spectaculũ letitiæ & doloris visum est: victores & victi lachry- mabãtur. Post eum aureæ coronæ deferebantur: quas a ciuitati- bus Græciæ Aemilius dono acceperat: numerus eñ coronarum erat.cccc. Postremo vero Aemilius ipse triumphãs victor orna- tissimo curru inuectus sequebatur purpurã auro contextã indu- tus laureatus lauriq́ꝫ ramusculũ manu dextra gerẽs: quem trahe- bant quatuor equi cãdore certãtes cum niue. Milites vero subse- quebãtur in ordine canẽtes patria carmina salibus ꝑmixta: non- nulli vero Aemilii laudes & virtutes: currũ subsequebãtur capti- uitate liberati raso capite & pileati deinde equites laureãti. Erãt

bidem & arma victorum laureata in triumpho/qui triumphabant coronam Lauream cum peruenisset ad capitolium post sacrificia ponebat in Iouis gremio.
Iulianus imperator Romam cum triumpho via Flaminia ingressus aureo carpento ciues obuiam factos mira benignitate inspexit & veneratus est dictitans illud Cyneæ Pyrrhi legati verum esse tot se videre Reges in vrbe Roma/quot ciues populum Romanum ad risum concitauit: quod porta vrbis ingrediens celsas & fastigatas: arcusque triumphales peraltos & latos/homo paruæ staturæ/caput inclinaret more anserum/ lesionem veritus. Is praeterea campum Martium cum admiratione inspiciens sepulchrum Aug. cæsaris tot simulachris marmoreis & æneis ornatum. Forum Ro. Iouis Tarpei delubra. Thermas. Porticus in prouinciæ modum auctas Amphiteatrum Tyburthino lapide extructum variis picturis & statuis adornatum tantæ altitudinis. Pantheon. Templum pacis circum maximum tot aquæductus. tot Arcus triumphales. tot statuas per vrbem ad ornatum positas obstupuit ac tandem dixit. Naturam vires omnes in vnam Vrbem effundisse. eadem verba in noua Vrbe cæteris paribus vt alter Iulianus dicere potest. Si enim inspiciamus palatia Pontificum & ædes sumptuosissimas Cardinalium adornatasque vineas maximis ædificiis picturis/& statuis exornatis. Omitto pulcherrimas Domos & vias amplissimas/& templa ipsa instaurata tempore Syxti cum pontibus & tuæ beatitudinis: tamen vt ad inceptum redeam prædictos triumphantes omnes tua sanctitas superauit. deuictis Potentissimis hostibus fidei Christianæ expulsisque tyrannis Ciuitates ecclesiæ occupantibus.
Primus triumphus tuæ sanctitatis fuit de victoria recuperatæ Bononiæ: quam vrbem ingressus more triumphantium sanctitas tua triumphali curru inuecta incedebat cum hymnis & canticis praecedentibus processionibus & magistratibus totius ciuitatis & vicinorum oppidorum. Post quem exornatum triumphum subsequebantur Cardinales Reuerendissimi numero. xx. cum epis. xliiii. & multis prelatis & curialibus.
Erant & milites ipsi variis armis exornati vestibusque sericei auro contexto circum ornati cum insignibus ruereis. Inter quos erat praefectus vrbis & Senogal. nunc vero dux Vrbini nepos tuæ sanctitatis cum exercitu ecclesiæ variis armis exornatus. Erat & nobilissimus Marcus Anto. columna capitaneus Po. florentini cum multis romanis viris expertis. Erant & alii milites Flor. Bononienses/& Perusini/Pistorienses vniuerso populo spectante cum plausu & lætitia conclamantes. Iuli iu

ii. Pater patriæ & conseruator libertatis & po. Bononiensis.
Omitto Templorum ornamēta & Arcus triūphales p vniuersam ciuitatem erectos auro/sertisq; exornatos cū epythaphiis de liberatione patriæ a Tyrānica seruitute. Omitto p̄terea laudes & carmina pluribus in locis affixa & recitata: audiebatur vndiq; Clāgor tubarum & classicū sonitum & bellorum instrumentorum.
Erant p̄terea nōnulli ministri tuæ sanctitatis/qui publice iter plebem ipsam spargebāt aureā pecuniam & argenteā in signū liberalitatis & magnificētiæ quod ipsi Romani triūphātes in eorum triūphis nunq̄ fecisse legitur/mirabilæ dictu/donec ad Templū sancti Petri ventū fuit/in quo pactis solēnibus sacrificiis ad palatiū postea ventū est: vbi & pecunia multa aurea in publica platea militibus sparsa fuit spectaculi gr̄a dataq; benedictione vnusquisq; gaudēs ad propriā remeauit. die. xi. mensis Nouemb. M.D.VI. quo anno & flores rosarum & poma / & tēpora extiua fuere e mēse decēbrio. Et omnes Bononienses dicebāt vere Iulius pater est cœlorum & Planetarum.
Secūdus triūphus fuit recuperatis ecclesiasticis rebus in īgressu magnæ vrbis Romæ: vt tēpla oīa Vrbis aperta variis sertis & floribus exornata erāt vixq; ipse arabicos odores spirabāt: in quibus erāt erecti continui arcus lignei auro exornati/colūnisq; de argētatis suffulti. Erat p̄terea ipse arcus Domitiani in cāpo Martio adeo exornatus ac variis statuis & picturis instauratus a bona memoria Georgii car. Vlixbonensis & ep̄i portuensis ac si nouiter ipse Domitianus iterum triumphasset.
Omitto magistratus & officiales ac totā curiam Ro. cū p̄cessionibus & Clero totius vrbis/qui oēs in die palmarum/occurrerūt obuiam dicētes. Bn̄dictus qui venit in noīe dn̄i liberator Vrbis & ampliator imperii cōseruatorq; libertatis eccl'iæ donec ventū est ad Vaticanū in tēplo diui Petri apostoli/vt alias deo dāte maiora de tua sanctitate scribā/ac Tertium triūphum duobus p̄dictis in meliorem formā redactis addā/quod erit maximū de infidelibus ipsis ac p̄fidis maumethanis.

De magnitudine imperii & triūphis.

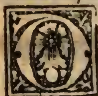

Riūphus nō idē valet q̄d ouatio teste Pōponio læto qui dicit: Domitis multa cæde hostibus habebatur triūphus/& boues cornibus auratis mactabātur: cum vero hostes sine pugna & sanguīe cū ducibus n̄ris cōuenissent/ q̄m res s̄ p̄acta sine cæde esset ouatio erat. pedes īgrediebatur

Vrbem/qui sic vicisset sine ferculorꝝ pompa myrtho coronatus vna cū militibꝰ:tibicines ouātem pcedebāt: q paciferæ choreæ instrumēta sunt in sacris mactabātur oues:vn̄ ouationis nomen. In triūpho clāgor tubarꝝ. In ouatione vero concētus tibiarꝝ.illo Martis hic veneris erat. Scribit ꝑterea de magnitudine iperii romani dicēs. Ab ortu vsq; ad Indos ꝓpagati iperii fines:non Euphrates/nō Tygris vetuere/nō supbæ regū Persarꝝ minæ:a meridiæ Aethiopes p legatos adcersere: ab Aqlone barbareæ: feræ q; legatiōes Sarmatarꝝ domitæ:ab occasu Gensoriacꝰ Occanus admirabilis victoriæ:testis ē simul & Britānicꝰ.Igit toto terrarꝝ orbe vndiq; Romana arma illustres victorias adsecuta sociis læti tia pbuere:rebellibꝰ metū terrorēq; pugnare cupiētibus. Porro Persæ armis Ro. cedere cōfessi itra positos termios se tenuerūt. Vergilius namq; Maro.

Imperium sine fine dedi.

De veneratiōe principū Ro.btīssime pr̄ scribere nō audeo.dicit enī pdictꝰ Pōponiꝰ.Dioclitianꝰ vero Ro. principū victoriosissimus diuinos honores ipatoribꝰ Augustis habēdos pcepit.nā cū priores vt Cōsules salutarētur.Primꝰ ipe voluit adorari:velut in eo esset cœlestis maiestas.:fratrē solis ac lunæ se nūcupās.Imperatores ātea manꝰ exosculādas nobilibꝰ pbebāt. postea vero suble uabāt ad oris osculū/vulgꝰ genua exosculabat. Dioclitianꝰ edicto sanxit vti oēs sine generis discrimie ꝓstrati pedes exoscularētur/qbꝰ etiā veneratione quandā adhibuit exornās calciamenta auro & gēmis & margaritis/qđ fecisse āte.C.Calliculā memorāt de triūpho Domitia.ꝓpulchre scripsit Pōponiꝰli.ii.Quid plura? Augusti.tria videre voluisse dicit.s.Romā triūphātem.Paulū pdicātem/& Xp̄m i carne.

De laude ipsius Vrbis.

DE vrbe Roma multa dicēda forēt.paucis tn̄ verbis expediā.Dicit enī Pli.li.iii. Nec ignoro igrati ac segnis animi existimari posse merito.si breuiter atq; i trāscursum i hūc modū dicat. Terra oīum terrarꝝ alūpna/eadem & parēs numine deū electa/q cœlū ipm clariꝰ faceret:sparsa cōgregaret iperia:ritusq; moliret:& tot pplorꝝ discordes ferasq; linguas sermōis cōmertio cōtraheret ad colloqa/& humanitatē hoī daret/ breuiterq; vna cūctarꝝ gentiū in toto orbe patria fieret:Et qd agā tanta nobilitas oīum locorꝝ/qs quis attigerit? tāta rerū singularꝝ populorūq; claritas tenet. Vrbis roma vel sola in ea & digna etiā festa ceruice facies/q tandē narrari debet ope?

Et qualiter Cãpaniæ ora per se fœlixq; illa ac beata amenitas/ vt palam sit vno in loco gaudentis opus esse naturæ. Iã vero tota vitalis ac perhennis salubritatis cœli temperies est tam fertiles cãpi: tam aptici colles/tam innoxii saltus: tam opaca nemora. tam munifica siluarum genera: tot montium afflat?/tãta frugũ & vitiũ olearũq; fertilitas: tãta nobiliũ pecorũ vellera: tot optima thauris colla: tot lacis/tot amnium/fontiũq; vbertas totã eã pfundẽs tot maria/portus: gremiũq; terrarũ cõmertio patẽs vndiq;/& tãq ad iuuandos mortales ipsa auida in mare pcurrẽs: neq; ingenia/ ritusq; ac viros & ligua manuq; sepatas cõmemoro gẽtes: ipsi de ea iudicauere græci/genus in gloriã suã effusissimũ quotam partẽ ex ea Græciã magnã. Scribit præterea. lib. vii. gẽtẽ in toto orbe pstãtissima; vna omni virtute haud dubiæ romana extitit.

Strabo ait. Hos quidẽ prosperos rerũ euẽtus ipsa regiones natura præbet adiecit ei Romanus populus quicquid ex prouidentia consultandum erat.

Nã cũ in cõdẽdis ædificiis græci acuti maxĩe ac solertes fuisse videãtur/cũ pulchritudinẽ & munimẽtũ igeniose prospicerẽt/portusq; & agri feracitatẽ. hi ea maxĩe animaduerterũt: quæ illi parui fecerũt. Hormisdas a Cõstantino imp. quid de Vrbe Ro. sentiret Id tãtũ placere respõdit. quod didicissent ibi quoq; homines mori (vt philosophũ decebat) loquutus est. Quid dicã beatissime pater de ciuib? & populi ro. numero? Censu Romæ agitato iuuenta sunt ciuium ro. lxix. centena &. cxliiii. mil. Olympiade. ccvi. salutis vero Christianæ an. xlviii. Hæc est illa Roma/que genuit Scipiones & Fabios/Metellos/& Lucullos/Sullã & Mariũ/Oratiũ & Mutiũ/Fabriciũ/& Dẽtatũ/Macellos/& Põpeios/atq; ipsum Cæsarẽ & Augustũ. Hæc est illa præclara Vrbs quæ tot excellẽtes ingenio viros edidit Varronẽ. s. atq; Catonẽ: Sallustiũ/Tulliũ. & Hortẽsiũ. Omitto Gracchũ: &. M. Antoniũ/aliosq; multos prudẽtissimos viros. Hæc tãdẽ illa est æterna & potẽs aureaq; Roma q̃ perdomito orbe terrarũ genuit. Sanctissimos põtifices videlicet, Cletũ & Clemẽtẽ Marcellũ & Syxtũ Gregorios & Leones atq; Syluestrũ & alios multos: & ad id summi culminis fastigiũ peruenit vt omniũ populorũ regna: omniũ gentiũ imperia magnitudine/potentia/virtute superauerit. Iuuẽc? hyspanus in euãgeliorũ opusculo heroicis carminibus aureã Romã nominat. Pompo. vero lx. terrarũ deã & gentiũ Reginam appellat/quã Vrbẽ Franc. Petrarca mundi caput & vrbiũ reginã vocat. Hic christus profu

go Vicario fuit obuius hic petrus in crucē actus: hic trūcatus est paulus: hic assatus Laurentius. hic sepultus venienti Stephano Prothomar. locum fecit: hic spreuit feruens oleum Ioannes. hic Agnes post obitum viuens suos flere prohibuit. Sed quo pergo possum ne tibi in hac parua papiro Romā designare? Profecto si possim/ nō oportet: nosti omnia/ nō quia Roman⁹ ciuis: sed quia taliū imprimis rerū curiosissimus ab adolescentia fuisti/ qui. n. ho die magis ignari rerum romanorū sunt: q̄ romani ciues inuitus dico. Nusq̄ minus Roma cognoscit/ q̄ Romæ: qua in re nō igno rantiā solā fleo (q̄q̄ quid ignorantia peius est?) sed virtutū fugam exiliumq̄ multarum. Quis enim dubitare potest quin illico sutre ctura sit: si ceperit se Roma cognoscere? Forliuiensis autem scribit Propria quædā habet Vrbs Roma adeo præclara excelsa & admi rāda: vt nedū alibi in orbe inueniātur. sed nec etiā transferri liceat optari: qui Romā ipsam rerū caput & Dominā nō viderit temere quicquā alicubi admirabitur. Quid plura beatissime pater? Quæ nam est illa vrbs in toto terrarū orbe sub aureo sæculo fundata ni si roma in Latio & Ethruria posita? Plinius. n. libro tertio ait. Sa turnia inquit est vbi nunc Roma. Antipolis vero vbi Ianiculū in parte Romæ. Habet enim sancta Vrbs limina apostolorū petri & pauli & terrā sacro matyrum cruore purpureā & alia loca deuotis sima cū indulgentiis & reliquiis sanctorū & sanctarū dei de q̄bus in sequenti libro nonnulla dicam: secundoq̄ finem imponam.

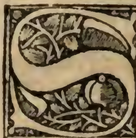
Bartholomeus Cyniscus Francisco Albertino.

Qui cupis euersam iam per tot secula romam
Primeuam in faciem cernere: nostra legas:
His namq̄ inspicies fora cuncta: Theatra: Cloacas:
Aelogya: Eurypos: Balnea: Templa: Vias.
Quicquid quale & vbi septē sub regib⁹: & quid
Induperatorū tempore: & ante fuit.
Hæc mælius nemo est qui concinauerit vnq̄
Quæ vatū mille vix monumenta canunt.

Bart. prædicti Tetrasticon.

I/liber impauidus domini subiturus amici
Iudicium/ hic musas/ hic helicona colit.
Non est quod timeas si tu laudaris ab illo.
Spernere tunc ronchos inuidiamq̄ potes.

De noua Vrbe.

Yxtus Quartus summus & maximus Pontifex cepit Vrbem instaurare. Primus.n. obscuras porticus destruxit. ac vias & plateas vrbis dilatauit & lateritio opere strauit: ecclesiasq; multas dirutas a fundamentis in pristinam formam redegit. Successores vero ipsum imitari conati sunt. Postremo sanctitas tua & syxtum ipsum cæterosq; breui tẽporis spatio superauit: opera enim ipsa dilucide veritatem rei demonstrãt. vt noua vrbs merito appellari possit. Multum tamen differt ab illa prima antiquitate: Nam quanta Roma fuit ipsa ruina docet.

Pompo.lætus lib.ii.Ro.hy.scribit. Badulam qui & Totila flagellũ dei appellatur: post euersam italiam Vrbem ipsam solo adequasse dicit enim Gotthi duce Totila Vrbem romam proditione Isaurici militis.xvi. kl. Ian. porta celimõtana ingressi ĩperio potiti sunt: nec eo contenti bona diripiũt. Mœnia bona ex parte solo æquãt: domos aliquot igni absumunt: incolas omnes cuiusq; gradus atq; ordinis rex potissimum Totila ab Vrbe abire præcepit: ducturus alio in loco coloniam. Multitudo omnis in propinquas Vrbes se recepit/ sine habitatoribus vrbis relicta est: mãsitq; in ea solitudine amplius.xl.diebus.

Hæc sunt tua monimẽta parens romule: hæc est illa æterna Vrbs terrarum dea gentiũq; Roma/ cui par est nihil/ & nihil secundum quæ vndiq; victo pene orbe ad vectos triumphos recepit: cuius imperium occidentis oceano & trans tygritanis regnis terminatum: tu ne illa Roma ad quam tot sunt sub cœlo gentes conuenire ius erat: Tu ne illa/ quæ innumerabiles colonias emisisti: Sed iam ciuili intestinoq; odio eo lapsa es: vt honorificentior habereris: si nomen tuum tantummodo extaret. Scribit præterea incendium in Vrbe surgentibus flammis diebus.xiiii.emicuisse. sed nõ omnia ædificia in cineres iuisse. Verumtamen tres regiones Portam.s.Capenam. Piscinam pub. & Auentinum ipsum adeo cõsumpsisse vt neq; tunc neq; postea restitui poterit/ scribit ꝑterea. Hoc in loco digredi non ineptum putemus/ vt scilicet ostẽdamus episcopum ro. caput catholicæ fidei semper fuisse. Roma ipsa terrarũ dea & gentium regina poscere videtur dei sedes & imperii generis humani/ sed vbi noua roma præsentibus Aug. lacertos extulit absentia principum nostra Roma paululũ imminuta vtraq; tamẽ

Vrbe principatum sibi vendicante & quæ sequuntur. De origine Vrbis & nomine satis ab Igino & Fabio pictore & Beroso dictũ est & perpulchre ab Io. An. Viterb. viro Clariss.

Fabius pictor ait. Denominare. n. aut imponere gẽtibus & locis noua nomina: tantum regiam ducũqȝ ius est. Suscepto igitur Italus italiæ imperio: tum filiam suã Romã nomine: Siculis & aboriginibus in latio præfecit. Quæ relicta capena medium palatinum tenuit/& in vertice vbi hæret exquilio Romam oppidulum condit quod Valentiam sonat. post eius obitum ob paludes neglectũ oppidum fuit vsqȝ ad aduentum Aueandri/qui cũ oppido simul restituit nomen. Quæ quidem Vrbs Syxti & tuæ sanctitatis tẽpore instaurata & in nouam formam redacta est/& quotidie diuersis in locis ædificiis amplissimis exornatur.

De nonnullis ecclesiis & capellis.

E primaria basilica lateranẽsi mentionem nõ faciam: in stationum opusculo satis dictum est ac etiã in palatio Constantini in laterano: tamen pater beatissime: iterũ atqȝ iterum prædictã basilicam cum baptisterio appenditio pene collabente Sãctitati tuæ plurimum commendo antequam corruat.

Basilica diui petri apost. principis in Vatic. a beato Siluestro pa. eiusdẽ nominis primo fuit. quæ centũ marmoreis est substentata columnis: quamquidem nunc tua beatitudo amplificat. excedit enim admirationem & magnificentiã Græciæ in edificatione Tẽpli Aephesiæ Dianæ ducẽtis viginti annis factũ a tota Asia. Templi. n. longitudo. ccccxxv. pedũ Latitudo vero. ccxx. Columnæ. cxxvii. a singulis regibus factæ. lx. pedũ altitudine ex his. xxxvi. cælatæ. teste Plinio. lib. xxxvi. Nil mirandum est Beatissime pater Nã tẽplũ cathedralis ecclesie sancte Mariæ floris nũcupatũ/ciuitatis nostræ Florentinæ e septis quadratisqȝ lapidib⁹ cõstructum cũ nõnullis capellis e musiuo adornatis marmorib⁹ diuersorũ colorũ totũ ĩcrustatũ excedit p̃dictæ Dianæ tẽplũ. Latitudo. n. ipi⁹ est ped. cccIIII. ĩ p̃te crucis/corpis vero. cxlvIII. Lõgitudo toti⁹ ecclesiæ ped. ccccc. Altitudo vero. cxl. Altitudo autẽ marmoreæ testitudinis ĩ medio positæ ped. cccIIII. Turris vero cãpanaꝝ marmorea variis statuis exornata pe. cclxxx. omitto pauimẽtũ marmoreũ inceptũ & sepulchra pulcherrima ipsi⁹ Templi celeberrimi/ q̃ oĩa deo dãte sanctitas tua vult supare ĩ supradicta basilica: quod p̃cla

rum & admirabile opus iam ad sydera tendit fabricæ/cui sancti tas tua Fatium.s.R.E.Car.tit.s.Sabinæ instituit.

Omitto turrim campanarum: quam tua beatitudo plumbeis lami nis exornauit.

Basilica diuæ Mariæ maioris a diuersis pōtificib⁹ ampliata: quā fundauit Ioānes patriti⁹ roman⁹ tpe Liberii.PP. quā postea Syxtus.iiii.ampliauit & musiuo exornauit vt in stationum opusculo dixi. Alexāder vero.vi.laq̄aria aurea posuit supra q̄ hoc āno tua beatitudo tectum cū trabeis īstaurauit: omitto organū & turrim pulcherrimam cāpanaꝝ: quam tua beatitudo plūbea teca & Aurata pila cum cruce exornauit.

Ecclesia sancti Laurentii extra muros quam nuper Reuerendissimus Oliuerius carrapha. Card. Neapolitañ. exornauit & laquearia aurea variis picturis adornata restituit. De aliis ecclesiis prīcipalibus & antiq̄s satis in opusculo stationū dixi.

Eccl'ia.s. Crucis in hier. in nōnullis locis cū pulcherrima capella e musiuo a reuerēdissimo Bernardino hispano ti.car. īstaurata est cū imagine p̄dicti viri doctissimi ac sacraꝝ cerimoniaꝝ erudiss.

Eccl'ia. s. Mariæ de ppl'o a Syxto.iiii.fuit ab ipsis fundamētis cū claustro īstaurata: quā hoc āno tua sanctitas nō degenerās a patruo Syxto āpliauit pulcherrimisq̧ picturis & sepl'chris cū nouis capellis & cœmiterio Iulio exornauit vt dicā inferi⁹ de capellis.

Ecclesia sanctæ Mariæ de pace a Syxto.iiii. fundata postea vero ab Oliuerio carrapha car. neap. exornata.

Ecclesia.s. Mariæ in dñica vulgo ī nauicula antiqua & deuota/ quā nup Reuerēdissimus Ioānes de medicis flor. primarius Diacon⁹ Card. S.R.E. eiusdē tit. collapsam ī pristinā formā restituit. De p̄clarissima familia medicoꝝ satis in stationib⁹ dixi: q̄ q̄dem in locis piis oēs alias familias nr̄i tpis supauit: vt opa ipsa nō solum in Italia multis in locis apparet sed in ipsis ecclesiis & locis terræ sanctæ visunt in laudem p̄dictæ nobilissimæ familiæ auctores multi p̄clarissimi diuersa opuscula publicarūt.

Ecclesia sanctæ Mariæ de Loreta vrbis & ecclesia sancti Rocchi ex elemosinis pub. fundatæ sunt tpe tuæ San.

Ecclesia sanctæ Mariæ de aīa apud ecclesiam pacis a natione almanoꝝ instauratur & amplificatur.

Ecclesia indiuiduæ trinitatis in colle hortuloꝝ a rege Frācoꝝ incepta & a reuerēdissimo Gulielmo maclouiense presbytero card. & ep̄o prænest. exornata qui lapides maioris capellæ ex gallia ad

vrbem propriis sumptibus transferre iussit.
Ecclesia sancti Saluatoris cum ecclesia sancti Ludouici ibidem contigua fundata est a natione Gallorum.
Ecclesia.s.Barbaræ ppulchra cōstructa est a natiōe Anglicorum.
Ecclesia sancti Ioā.baptistæ cum fraternitate Floren.ab ipsis florentinis constructa.
Est & alia ecclesia sancti Io.bap.de misericordia cum hospitale in qua sepeliūtur corpora qui pœnam capitalem merētur a natione Florentinorum fundata apud Velabrum.
Ecclesia sancti Petri in monte aureo siue Ianiculo perpulchra a fundamētis restituta a regina hispaniorum.
Ecclesia.s.Iacobi in circo flammineo a natione hispanorum diuino officio solēniter quotidie veneratur maxima cū reuerētia.
Ecclesia.s.Stephani ī celio mōte & alia ecclesia.s.Theodoli marty.apud palatiū maius a Nicolao papa.v.instaurata.
Ecclesia.s.Saluatoris de pede mōtis ī trās Tyberim cū alia eccl'ia sancti Ioāns.s.Cosmæ & Dam.cū monasterio &.s.Stephani ī columnis tipæi cū alia eccl'ia ppinqua ad radices Auētini.
Et ecclesia sctōrum Quirici & Iulitæ cū ecclesia sancti Vitalis mar. & sanctæ Susannæ & Viti & Modesti marty.
Et ecclesia sanctorum mar.Nerei & Archilei cū ecclesia sancti Stephani in Vaticano cū nonnullis capellis quæ oēs collapsæ a fundamētis Syxtus.iiii.anno Iubilei restituit.
Omitto extra Vrbem ecclesiam sancti Pancratii cum aliis multis/ quibus addidit reliquias & indulgentias.
Ecclesia sancti duodecim Apostolorum cum porticu & vestibulo instaurata fuit a tua beatitudine/vt apparet in epithaphio marmoreo cum his literis:scilicet.
SEDENTE Syxto.iiii.Pont.maxi.Iul.Car.sancti Petri ad vincu.nepos hāc basilicam pene collabētem restituit.
Ecclesia sancti Petri ad vinc.cū habitationibus fratrū a tua beatitudine maxima impensa instaurata est.
Ecclesia sancti Blasii de pānetta apud Iuliani palatium a fundamentis incepta est a tua beatitudine:cui quidem gratiam concedat dn̄s perfinitam videre.
Ecclesia sancti Laurētii in damaso a Damaso.PP.constructa:quā postea collapsam Raphael Riarius Reue.Card.tit.sancti Georgii a fundamentis restituit.
Ecclesia sanctorum Sergii & Bacchi instaurata fuit a Reuerendissi-

mo Gabrieli Cardi. Agriensi.
Ecclesia sanctorum Petri & Marcellini a reuer. Philippo card. Cenoman. collapsa in pristinam formã restituta est.
Ecclesia. s. Marci ab ipso marco. PP. fundata postea a Paulo. ii. instaurata postremo vero a reue. card. de Grimmanis exornata.
Ecclesia. s. Augustini/cũ habitationib⁹ fratrũ constructa fuit anno Christi. M. cccclxxiii. a reuerendiss. Guliermo de Estouteuilla epo Ostiensi card. Rothomacensi &. S. R. E. Camerario.
Ecclesia. s. Anastasiæ deuotissima/ quã collabẽtem partim vero dirutã reuerẽdissimus Robertus vir doctissim⁹ eiusdem ti. p̄sbyteri. cardi. Nantẽ. in pristinam formã restituit ampliauitq̃.
Sunt & aliæ multæ ecclesiæ instauratæ de quibus ne sim prolixus mentionem nõ faciam.
Capella Nicolai. v. & alia secreta Eugenii. iiii. quas frater Ioan. flor. ord. p̄di. perpulchre depinxit in palatio aplico sunt a tua beatitudine picturis & marmorib⁹ ac porta pulcherrima exornatæ.
Capella. PP. Syxti. iiii. in palatio apostolico perpulchra in q̃ sunt picturæ noui & veteris testamẽti cum pontificibus sanctis/manu & arte mirabili nobilium pictorum concertãtium videlicet. Petri de castro plebis & Alexãdri & Dominici & Cosmæ atq̃ Philippi floren. quam tua beatitudo ferreis catenis muniuit: ac supiorem partem testitudic: pulcherrimis picturis & aura exornauit opus p̄clarum Michaelis archãgeli flor. statuariæ artis & pictura p̄clarissimi. Omitto sacrarum locum ab Innocentio. viii. fundatum ampliatum vero a tua beatitudine: in quo sunt ad honorem dei & ornatum prædictæ capelle paramenta gemmis & auro cum vnionibus contexta. sunt & vasa multa aurea & argentea cum pulcherrimis Candelabris deauratis: quæ omnia tua sanctitas donauit.
Sunt ibi præterea reliquiæ & cruces & calices & alia ornamenta a Paulo Syxto & Innocentio/atq̃ Alexãdro Pontificibus instituta. Omitto pluuialem ditissimum/quem magnus presbyter Ioannes indian⁹ dono misit Syxto pont. max. Omitto regnũ triũ coronarum preciosis margaritis a diuersis põtificibus exornatũ. Omitto p̄terea aliud regnum ditissimũ id est insulam pontificalem cum aliis ornamentis/& indumẽtis pont. a tua beatitudine.
Quid dicam de. xii. Apostolis argenteis deauratis a tua beatitudine largitis. Plura: prædictos omnes Pontifices quas sanctitas superauit.
In ecclesia sancti Petri est capella cum choro & pulchertimis co

lumnis porphir. spolia thermarū Domitiani quæ vocatur Syxti capella: in qua est sepulchrum æneum Syxti. iiii. quæ omnia tua sanctitas in minoribus constituta benemerenti patruo posuit: vt dicam in Epithaphiorum opusculo.

Est & alia capella parua sed pulchra in ecclesia sancti Petri ad vincula cum ferreis cathenis beati Petri apostoli/ quā tua beatitudo æneis intrinsecus & extrinsec⁹ sculptis exornauit tabernaculis.

In ecclesia sanctorum. xii. apl'orum est capella maior pulcherrime depicta cū tabernaculo marmoreo, iiii. porphireis colūnis substētato cum alio tabernaculo marmoreo corporis xp̄i & apostolorum Philip. & Iacobi simulachris cū sepulchro Raphael. germano/ quæ oīa posuit tua beatitudo āno salutis Christianæ. M. cccclxxvii. vt apertius dicam in Epytha. Omitto marmoream aquilam inter antiq̄s ruinas reptam/ quā sup portā ecclesiæ. S. tua collocauit.

In ecclesia sanctæ Mariæ de ppl'o sunt multæ capellæ variis picturis & marmorib⁹ exornatæ maiorē vero capellā tua btitudo fundauit/ ac variis picturis exornauit manu Bernadini perusini in q̄ sunt sepulchra pulcherrima vt dicā inferi⁹ de sepulchris. Omitto coronationem Virginis argēteam cū Angelis pōdo lib. cl. quam tua sanctitas dictæ capellæ donauit cū aliis muneribus.

In basilica sancti Petri in Vatic. est tabernaculū marmoreum. iiii. porphireis suffultum columnis: in quo sunt. xii. Apostoli sculpti cum passione martyrii apostolorum Petri & Pauli: manu Mathei pullarii flor. sculptoris præclariss. quod quidem opus mirādum Syxtus. iiii. restituit auroq; exornauit.

In Basilica. s. Mariæ maioris in capella maiori est pulcherrimum tabernaculū marmoreum manu Minii flor. impensa vero reuerendissimi Gulielmi de Estouteuilla Camerario.

In ecclesia sancti Laurētii in Damaso est tabernaculū & capella sacratiss. Corporis Xp̄i variis marmoribus & picturis/ qd' opus societas eius cū domina Theresia Hispana fundauit.

In ecclesia. s. Mariæ sup mineruā est capella in honorem Virgi: Mariæ & beati Thomæ de aqno cōstructa ac dotata a reuer. Oliuerio carraphe. card. Neapo. ep̄us Hostien. quā Phillipp⁹ alteri⁹ Philippi de Lippis pictor excellētiss. Flor. mira arte depinxit vt opera eius Flor. in tēplo diuæ Ma. Nouellæ demonstrāt.

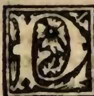
Est & alia capella de Tornaboniis florenti. depicta a Dominico Girlandario floren. vt opera eius flor. in templo trinitatis & Mariæ nouellæ demonstrāt.

mo Gabrieli Cardi. Agriensi.
Ecclesia sanctorum Petri & Marcellini a reuer. Philippo card. Cenoman. collapsa in pristinam formã restituta est.
Ecclesia. s. Marci ab ipso marco. PP. fundata postea a Paulo. ii. instaurata postremo vero a reue. card. de Grimmanis exornata.
Ecclesia. s. Augustini cũ habitationib⁹ fratrũ constructa fuit anno Christi. M. cccclxxiii. a reuerendiss. Gulielmo de Estouteuilla epõ Ostiensi card. Rothomacensi &. S. R. E. Camerario.
Ecclesia. s. Anastasiæ deuotissima/ quã collabẽtem partim vero dirutã reuerẽdissimus Robertus vir doctissim⁹ eiusdem ti. pr̃sbyteri. cardi. Nantẽn. in pristinam formã restituit ampliauitq́ʒ.
Sunt & aliæ multæ ecclesiæ instauratæ de quibus ne sim prolixus mentionem nõ faciam.
Capella Nicolai. v. & alia secreta Eugenii. iiii. quas frater Ioan. flor. ord. p̃di. perpulchre depinxit in palatio apl'ico sunt a tua beatitudine picturis & marmorib⁹ ac porta pulcherrima exornatæ.
Capella. PP. Syxti. iiii. in palatio apostolico perpulchra in q̃ sunt picturæ noui & veteris testamẽti cum pontificibus sanctis/ manu & arte mirabili nobilium pictorum concertãtium videlicet. Petri de castro plebis & Alexãdri & Dominici & Cosimæ atq́ʒ Philippi floren. quam tua beatitudo ferreis catenis muniuit: ac supiorem partem testitudĩs pulcherrimis picturis & aura exornauit opus p̃clarum Michaelis archãgeli flor. statuariæ artis & pictura p̃clarissimi. Omitto sacrarum locum ab Innocentio. viii. fundatum ampliatum vero a tua beatitudine: in quo sunt ad honorem dei & ornatum prædictæ capelle paramenta gemmis & auro cum vnionibus contexta. sunt & vasa multa aurea & argentea cum pulcherrimis Candelabris deauratis: quæ omnia tua sanctitas donauit.
Sunt ibi prætera reliquiæ & cruces & calices & alia ornamenta a Paulo Syxto & Innocentio/ atq́ʒ Alexãdro Pontificibus instituta. Omitto pluuialem ditissimum/ quem magnus presbyter Ioannes indian⁹ dono misit Syxto pont. max. Omitto regnũ triũ coronarum preciosis margaritis a diuersis põtificibus exornatũ. Omitto p̃terea aliud regnum ditissimũ id est insulam pontificalem cum aliis ornamentis/ & indumẽtis pont. a tua beatitudine.
Quid dicam de. xii. Apostolis argenteis deauratis a tua beatitudine largitis. Plura q̃ prædictos omnes Pontifices quas sanctitas superauit.
In ecclesia sancti Petri est capella cum choro & pulcherrimis co-

lumnis porphir. spolia thermarū Domitiani quæ vocatur Syxti capella: in qua est sepulchrum æneum Syxti. iiii. quæ omnia tua sanctitas in minoribus constituta benemerenti patruo posuit: vt dicam in Epithaphiorum opusculo.
Est & alia capella parua sed pulchra in ecclesia sancti Petri ad vincula cum ferreis cathenis beati Petri apostoli/ quā tua beatitudo æneis intrinsecus & extrinsec⁹ sculptis exornauit tabernaculis.
In ecclesia sanctorum. xii. aplorum est capella maior pulcherrime depicta cū tabernaculo marmoreo. iiii. porphireis colūnis substētato cum alio tabernaculo marmoreo corporis xpi & apostolorum Philip. & Iacobi simulachris cū sepulchro Raphael. germano/ quæ oia posuit tua beatitudo āno salutis Christianæ. M. cccclxxvii. vt apertius dicam in Epytha. Omitto marmoream aquilam inter antiqs ruinas reptam/ quā sup portā ecclesiæ. S. tua collocauit.
In ecclesia sanctæ Mariæ de pplo sunt multæ capellæ variis picturis & marmorib⁹ exornatæ maiorē vero capellā tua btitudo fundauit/ ac variis picturis exornauit manu Bernadini perusini in q̃ sunt sepulchra pulcherrima vt dicā inferi⁹ de sepulchris. Omitto coronationem Virginis argēteam cū Angelis pōdo lib. cl. quam tua sanctitas dictæ capellæ donauit cū aliis muneribus.
In basilica sancti Petri in Vatic. est tabernaculū marmoreum. iiii. porphireis suffultum columnis: in quo sunt. xii. Apostoli sculpti cum passione martyrii apostolorum Petri & Pauli: manu Mathei pullarii flor. sculptoris præclariss. quod quidem opus mirādum Syxtus. iiii. restituit auroq exornauit.
In Basilica. s. Mariæ maioris in capella maiori est pulcherrimum tabernaculū marmoreum manu Minii flor. impensa vero reuerendissimi Guliermi de Estouteuilla Camerario.
In ecclesia sancti Laurētii in Damaso est tabernaculū & capella sacratiss. Corporis Xpi variis marmoribus & picturis/ qđ opus societas eius cū domina Theresia Hispana fundauit.
In ecclesia. s. Mariæ sup mineruā est capella in honorem Virgi. Mariæ & beati Thomæ de aqno cōstructa ac dotata a reuer. Oliuerio carraphe. card. Neapo. epus Hostien. quā Phillipp⁹ alteri⁹ Philippi de Lippis pictor excellētiss. Flor. mira arte depinxit vt opera eius Flor. in tēplo diuæ Ma. Nouellæ demonstrāt.
Est & alia capella de Tornaboniis florenti. depicta a Dominico Girlandario floren. vt opera eius flor. in templo trinitatis & Mariæ nouellæ demonstrāt.

Est ibi alia capella Vir. depicta a fratre Io. flor.
Sunt in Vrbe aliæ multæ capellæ ornatissimæ: vt est in ecclesia. s. Mariæ de ara cœli & de pace & . s. petri in monte aureo & . s. Marci & honorii & aliarum ecclesiarum.

De palatiis pontificum.

PAlatium lateranēse a veteribus pont. instauratū est/ in quo nonnullæ antiquitates ro. apparent.
Palatiū apostolicū. s. petri in Vaticano instauratū fuit a Nicolao. iii. Vrsino deīde a Nico. v. & Eugenio. iiii. postea vero a paulo pio. ii. & a Syxto. iiii. qui artiū & bibliotecas & capellā extruxit. ac vt dicā a fundamentis ipsis totum restituit. Deinde vero ab innocentio & Alexandro ampliatum est. Postremo vero quantū a tua beatitudine ampliatū & instauratum sit res ipsa est in promptu. Plus enim tua. S. hucusq̧ fecit quā omnes alii prædicti per annos centū nō fecere: in quo sunt portæ variis marmoribus cum statuis adornatæ a tua beatitudine. Sunt præterea aulæ & Cameræ adornatæ variis picturis ab excellētiss. pictoribus cōcertātib⁹ hoc anno instauratæ. Prætereo faciles ascensus ad cōmoditatē ædiū palatinarū cottile opus ex laterculis & lapide Tyburtino: vt ad summitatē vsq̧ tecti facile possit equitari. Omitto laquearia pulcherrima auro & picturis exornata in ipsis aulis variis marmorib⁹ & porphireticis lapidibus stratis.
Palatium. s. Mariæ maioris a Nicolao. v. inchoatū opus sumptuosiss. & imperfectum quod quidem prout erat tua beatitudo exornauit ac portis ac valuis & fenestris & aliis necessariis rebus muniuit: ecclesiamq̧ ipsam imagine argentea Virginis exornauit tectumq̧ super laquearia instaurauit.
Palatium sanctorū. xii. apostolorū a Martino quinto Colump. inchoatum quod qdē postea tua beatitudo a fundamentis sumptuosissimo ædificio restituit ac statuis variisq̧ picturis & marmoribus exornauit vna cū ecclesia ibidem inclusa quod quidem Reuerē. F. Sotherinus flor. vult perficere.
Palatiū. s. Marci a Paulo. ii. inchoatū. postea vero a Laurētio Cibo Car. beneuētano exornatū. postremo vero a Reuerēdiss. Domi. Grimanno cū ecclesia exornatū est.
Palatiū. s. Sabinæ in quo Honorius. iii. & alter. iiii. Eugenius. ii. Pōtifices habitarūt & antiquum ac deuotū: quod quidē reuerē. Car. montis regalis instaurauit: postea vero a Fatio Sanctor. Viterb. eiusdem tit. Cardi. cū Viridario in nonnullis locis instaura-

tum in quo loco erant ædes sabinæ ro.
Palatiũ cõseruatorũ & Senatoris Vrbis in mõte Tarpeio ampliatum est a diuersis pontificibus.s.a.Bonifacio.ix. Martino.v. Syxto quarto.& Innocentio.viii.multisq́ in locis tẽpore tuæ.S.pulcherrimis picturis exornatũ. In quo sunt monimẽta q̃ plura Ro. S.statua Herculis ænea cum hac inscriptione.
SYXTO.IIII.PONT.NAX.REGNANTE.Aeneum Herculis simulachrum aurea mala secundum viuente Tropeum sinistra gerentis in ruinis Herculis Vict.fori boar.effosum cõseruatores in monumẽtũ gloriæ romanæ heic locandum curarunt.
Est ibi caput Collossi fracti cum hac inscriptione.
Tempore innocentii Pont.Max.viii.
Caput ex collosso Cũmodi Ant.Aug. Alt.tricenum.cubitũ inter ruinas templi pacis in multa frusta reperto cõspiciũdũ conseruatores Vrbis ro.heic iusset.Palatiũ nouũ iuliãnũ cũ ecclesia.s. Blasii de pannetta ibidẽ inclusa habet turres & loca fortissima pro cõmoditate & vtilitate pub.quod quidẽ præclarũ opus a fundamẽtis ipsis tua sanctitas extruxit cum ampla & recta via noua. Omitto aliud palatiũ apud ecclesiã sancti Petri ad Vincula nuper inceptum a tua beatitudine. Sunt & alia multa ædificia diuersis in locis Vrbis a Syxto & tua sanctitate constructa/ que ad vtilitatem pub.& ornatum vrbis pertinẽt.vt alias deo dãte copiosi⁹ scribã.

De domibus Cardinalium.

Omus reuerẽdissimi car.s.Georgii cũ statuis ac picturis colũnis & multis marmorib⁹ suffulta cũ ecclesia ibi dẽ inclusa est perpulchra:quã Reue. Rap.riari⁹ saonẽsis.S.R.E. Camerarius a fundamentis erexit.
Domus Vrsinorum propinqua cum orologio campi Flo.quam eximius Franciscus Venetus Vicecancell.fundauit/postea vero a Reueren.Petro Rhegino siculo præsbytero Cardi.intus & extra variis exornata est statuis atq́ picturis.
Domus reue.Francisci Piccolominei car.senensis non longe est a predicta in qua erant statuæ gratiarum positæ.
Domus cãcellariæ/quã Rhoderic⁹ Borgia vicecãcellari⁹ repauit Galeott⁹ vero nepos tuæ sanctitatis Vicecancell. multis in locis ãpliauit ac statutis marmoreis ac pulcherrimis picturis exornauit
Domus sancti Laurentii in lucina apud arcũ domitiani a plurib⁹

card. āpliata. s. a Io. morinēsi & a Philippo Calēdrino summo pe nitētiario: postremo vero a Io. bap. Cibo & a Georgio vlis bonēsi patria portugall. cardinalibus/ cui quidē Fatius car. sanctæ Sabi næ nōnulla ꝑ cōmoditate addidit prout eius insignia indicant.
Domus. s. marcelli fuit constructa a reue. Io. Veneto epō Pont. card. ti. s. Angeli.
Dom⁹. s. Mariæ in via lata a Reuerēdiss. Gabriele Agriesi Car. ti. s. Sergii & Bacchi fundata fuit. Postremo vero a Reueren. Fatio de sanctoriis Viterbensi Card. titu. s. Sabinæ sumptuosiss. ædificiis ampliata cū atrio & porticu & capellis & aula pulcherrima depicta. Omitto viridaria/ in quibus sunt vasa marmorea sculpta cū sacrificiis & raptu Sabinarū. Omitto aquaꝝ cōseruationē sub terraneā/ & cameras variis picturis & statuis exornatis vt eius insignia palmæ indicāt. Dom⁹ Cardinalis Columnensis apud ecclesiam. s. xii. Apostolorū quā Io. ii. Diac. Cardi. Colum. pluribus in locis instaurauit.
Domus Francisci Portii nō lōge a predicta. quam Reueren. Pet. Fuscherus car. ampliauit.
Dom⁹ reue. Oliuerii carraphæ in Quirinali solatii gratia constructa est ab eodē Reue. Oliuerio card. Neapo. cū vinea & hortulo & aliis locis multis picturis & epiha. exornatis cū epigrā. multis.
Dom⁹ Reue. Io. Stephani Ferr. Pedemōtani car. Bononiē. apud equos marmoreos cū hortulo/ & pulcherrimis habitationib⁹. nō lōge a qua est vinea dn̄i Vlixis de Fano cū domo pulcherrima/ in quo loco effossa fuere multa marmora cū statuis e quibus vnā habet in ædibus suis fractā. Cupidinis vero dormiētis miro artificio sculpta est in palatio mātuæ.
Dom⁹ cū vinea & plurimis hortulis apud ecclesiam sanctæ Agathæ reue. Federici Diac. Car. s. Seuerini: in qua sunt Viridaria per pulchra nō longe a qua est vinea noua reuer. car. de medicis flor.
Dom⁹ Anthonioni Ianuensis epi pnest. & card. S. R. E. tit. s. Praxedis apud ecclesiā tituli pdicti quāquidē Reue. Gabriel de fano eiusdē tituli præsbyteri car. ampliauit.
Dom⁹ sancti Anto. abb. nō lōge a prædicta quā Reueren. Fati⁹ ti. s. sabinæ collabātē restituit cū ecclesia sācti Andreæ penitus destituta ac pauimētū cū tecto renouauit & alia q̄ plura cū hospitali/ & horreis addidit in augmentum & ornatum dictæ ecclesiæ.
Domus reue. Ioannis de medicis flor. primarii Diaconii card. est apud Alexandrinas & Neronianas Thermas nō longe ab eccle-

sia sancti Eustachii/in qua sunt nonnullæ portæ marmoreæ mixtæ: cum pulcherrima Bibliotecą statuis & picturis exornata.
Domus sancti Augustini a Reuerendissimo Dominico Card. Firmiano titu.s.crucis fuit constructa quam postea Reueren. Franciscus Cusentinus car.exornauit.
Domus sancti Apollinaris ædificata fuit a reueren. Gulielmo de estouteuilla Car.Rothomacensi:postea vero ab Hieronimo reuer. epo sabin.& a Leonardo Agē.cardinalibus exornata.
Domus cum turri de Flisco apud puteū albū/quam Vrban⁹ Lauaniæ comes fundauit:postremo vero a Nicolao Lauaniæ comite Cardi.de flisco ampliata est ac variis picturis decorata.
Dom⁹ reue.Iuliani de Cæsarinis Diaconi Card.cū speciosa porta exornata/quam Iulian⁹ eiusdem domus Diac.Car.patru⁹ fundauit/in qua sunt statuæ Ro.super portā vero visuntur insignia reuera cum his carminibus literis aureis.

Iulius auratas reuerenti in robore glandes
Pollicitus pacem iuraqꝫ remqꝫ dabit.

Domus reue.Io.Iacobi apud tinctam Tyberis.
Domus Farnesia ab Alexandro reue.de Farnesio tit.sancti Eustachii amplificata est atqꝫ exornata.
Dom⁹ s.Mariæ trās Tyberinæ: quā reuer.Marc⁹ Saonēt.doctiss. vir eiusdē titu.Cardi. cum horto & aliis habitationib⁹ īstaurauit.
Domus.s.Crucis apud plateam iudeorum site visuntur cum monumentis priscorum ro.
Dom⁹ reue.car.Sabelli ro.non longe ab ecclesia sancti Nicolai in carcere in qua sunt duo sepulchra marmorea cum statuis sculpta & Herculis erumnæ ibidem visuntur. Sub ædibus prædictis est Theatrū Marcelli dorico Ionicoqꝫ more pulcherrime cōstructum prout existunt vestigia.
Domus Laurentii manilii in platea iudeorum variis epithaphiis & picturis Ro.exornata.
Domus bufalorum nō lōge a colūna antonina.Dom⁹ Hieronymi de picis apud ecclesiā sancti Laurentii in damaso nonnullis picturis exornata/atriū cui⁹ lapidib⁹ tyburt. & marmorib⁹ adornatū est. Dom⁹ de valle & saxolis atqꝫ butii & Mapheis nouæ sunt variis picturis & statuis adornatæ.
Est & dom⁹ epi. N.apud turrim argentinā cum scala pulcherrima apud quam Reue. Iulian⁹ .ii. de Cesarinis Diac.car.s. Angeli porticum pulcherrimam cum columna preciosa construxit.

Domus Vrsinorum in monte Iordano & aliis locis positæ.
Domus Bernardini de monte Falco in Aghonis platea cum puteo pulcherrimo.
Domus Mellinorum est apud eccl'iam sanctæ Mariæ de aīa.
Domus Ciuium ro. de sancta cruce cum pulcherr. statuis.
Do. Io. de mōte mirabili epi Vasion. apud eccl'iam sancti Aug.
Do. cum vinea apud portā Septi. Augustini de Chigis Senēsis.
Domus Hadriani ab ipso Hadriano car. fundata.
Domus de Finario: quam Carolus cardi. construxit.
Domus de Sotterinis a reueren. Frācisco florenti. card. vulterano constructa.
Domus pulcherrima sancti Clemētis a reueren. dñico cōstructa/ in qua sunt infrascripta carmina in lapide pario sculpta.
Stet domus hæc donec fluctus formica marinos
Ebibat/ & totum testudo perambulet orbem.
Quam postea. R. Frāc. de Rio card. papien. exornauit.
Do. in platea sancti Petri a. R. Marco Veneto constructa.
Sūt & aliæ multæ dom⁹ in vrbe. de qbus breuitatis causa taceo.
Nullam facio mētionem de Turribus: vnaquæqꝫ em̄ domus reueren. cardinalium turres habet.
Est turris subura in Subura: quæ corrupto vocabulo appellatur turris secura pro subura.

De hospitalibus.

Ospitale sancti Spūs in saxia ædificatū fuit ab Innocētio. iii. postea vero a fundamētis cū ecclesia ope sumptuoso instauratū fuit a Syxto. iiii. Pont. max. in quo Carolam reginā Cypriam recepit a qua munera multa cum sanctis reliquiis accepit vt dixi in stationum & Epythaphiorum opusculo: & dicitur in saxia a vico saxonum: qui saxones tēpore Hadriani primi pontificis in dicto loco ob vrbis & ecclesiæ defensionem recepti fuere.
Est & hospitale digniss. sancti Saluatoris in Laterano.
Est & hospitale. s. Saluatoris & Mariæ de cōsolatione apud capitoliū ex elemosinis cōstructum cū hospitale Ianuēsium a camera ap'lica ampliatum. Omitto hospitale Almanorum/ Anglicorūqꝫ/ & Gallorum/ atqꝫ Hispanorum/ Florētinorūqꝫ & aliarum nationū. Tamen pater Beatiss. nullū ex pdictis inuenio/ vt est illud. s. Mariæ nouæ de floren. ab Eugenio. iiii. cōmendatū/ eccl'iam cui⁹ cōsecrauit/ in quo loco ad min⁹ sunt. ccc. infirmi/ totidēqꝫ mulieres in hospi-

tali coniuncto cum omnibus medicoꝝ subuentionibus. Omitto hospitale præclarum sanctæ Mariæ de misericordia a Pio.iiii.maxime cōmendatum. Omitto præterea hospitale sancti Saluatoris de congregatione presbyteroꝝ/ac sancti Ioan.bapt.de Bonifacio & alia quæ quidem oīa sunt nu.xxxviii.

De Bibliotecis nouæ Vrbis.

IN Palatio apostolico in vaticano est illa p̄clara bibliotheca a Syxto.iiii.cōstructa cū eius imagine/ac pulcherrimis picturis exornata cū his Carminibus.

Templa domum expositis: vicos fora mœnia pontes
  Virgineam triuii quod repararis aquam.
Prisca licet nautis statuas dare commoda portus
  Et Vaticanum cingere Syxte iugum.
Plus tamen Vrbs debet/nam quæ squallore latebat
  Cernitur in celebri bibliotheca loco.

Sunt picturæ doctoꝝ & alia carmina vt dicā in opusculo Epitha. Est & alia bibliotheca apud prædictam/quæ græca dicitur ab eodem Syxto cōstructa cū camera custodū. Est & tertia bibliotheca pulcherrima/in qua sunt codices auro & argēto sericinisq; tegminibus exornati a p̄dicto Syxto cōstructo: in q̄ loco Vergilii opa vidi literis maiusculis cōscripta. Omitto strumēta geometriæ & astronomiæ & alia q̄ in liberalibus disciplinis ptinent auro & argēto picturis exornata. Est p̄terea bibliotheca noua secreta ppulchra (vt ita dicā) Pesilis Iulia: quā tua beatitudo cōstruxit signisq; planetaꝝ & cœloꝝ exornauit/additis aulis & cameris ornatiss. atq; deambulatoriis auro/ & picturis ac statuis exornatis nō longe a capella syxtea. Omitto bibliotecam sancti Petri a diuersis pont. cōstructa & a tua btitudine exornata. In ecclīa sctōꝝ.xii. Apostoloꝝ & sancti Petri ad vinc. sunt bibliotecæ a tua btitudine cōstructæ atq; picturis exornatæ. Præterea sunt in vrbe aliæ multæ bibliotecæ antiq̄ vt apparet in ecclīa.s. Mariæ ara cœli & mineruæ &.s. Augustini & Sabinæ & alioꝝ locoꝝ. Est p̄terea in ædibus Reueren. Io. de medicis flor. primarii diaco. Cardi. bibliotheca pulcherrima codices cui⁹ magnificus Laur. pater ei⁹ ex græcia nōnullos p angelū Politianū trāslatare ac multos Flor. transcribere fecit: in q̄ sunt nōnullæ statuæ marmoreæ cū Satyro pulcherrimo. sunt ibi p̄terea opa multoꝝ philosophoꝝ & poetaꝝ/ oratorūq;. Omitto opuscula infinita diuersoꝝ auctoꝝ in laudē præstātissimi Cosmi de medicis/qui Venetiis bibliotecā pulcher-

rimam construxit in ecclesia sancti Georgii. Vidi prætereà non nulla opuscula in laudē Petri & Laurētii de medicis q̄ oīa Guerrinus vir doctiss. mihi ostēdit. sunt p̄terea opa multa super Platonem a Marsilio ficino flor. Extāt & opa baptiste Leonis de al bertis flor. exq̄sitissimæ doctrinæ: qui libros. x. de architectura cō posuit: q̄s Bernardus eius frater doctiss. vir emēdauit / ac Laurē tio medici (vt erat volūtas auctoris mortui) p̄sentauit cum aliis opusculis: q̄ oīa noster Romulus aretin⁹ efflagitauit vt īprimerē tur: & accepta copia illi⁹ architecturæ lib. Sigismūdo viro doc. & secretario sanctitatis tuæ donauit. in q̄ biblioteca p̄ cōmodo suo qsq; studere pōt non obstāte p̄ntia reuerē. Card. viri doctissi mi græcaꝝ / latinarūq; lraꝝ & musicæ pitissimo. Lilius em̄ Vicēti nus ait. Diuoq; Laurētio basilica ornatissima eximio ope / ac ma gno impēdio a deuotiss. Cosmo mediceo cōstructa cū biblioteca qui & celebrari monasteriū beati Marci euāgelistæ or. s. Dn̄ici a solo ædificauit cū pulcherrima biblioteca latina & græca atq; he brea: aliudq; apud Fesulas canonicorum Regu. vbi bibliotecis adeo pulcherrimis & libroꝝ copia refertis: vt oēs superent: quas suo tempore habuit Italia.

De Castro sancti Angeli.

Astrū. s. Angeli vt supra dixim⁹ in mole Hadriana ab ipso Helio hadriano ipe. constructū fuit. molesq; Hadriani dicebat̄. postea vero turris Crescētii. Postremo aūt castrū. s. angeli p̄pter apparitionē angeli tp̄e Gregorii pa. ob quā cām est ibi capella cū picturis miraculi dedicata vt ī stationib⁹ dixi. & a Bonifacio. ix. cepta muniri. deide ab Alexan. vi. postremo vero a tua btitudie multis ī locis īstaurata: ī qua mole sunt portic⁹ cū viridario & fortiss. turrib⁹ in q̄ loco pōtifices ipsi tuto se defendūt. Sed conq̄ror de fortuna btissime pr̄ / ob grām vero lætor. sum nāq; pr̄e Sancto mr̄e vero āgelica noieq; Frācisco a michael angelo patruo educat⁹ sub tutela vero Xāctæ viduæ nat⁹ florēti. patria īuidi fortuna mihi erūnas & inopiā tribuit cū seruitute volūtaria q̄uis patiētia / duce virtute / sit victrix fortunæ (vt tuæ sæpe accidit sanctitati) quā deprecor vt seruulū Albertinū respiciat / ac semper defendat.

In dicta mole vidi affixa in die coronationis carmina infrascripta aurelii Sereni Munopol.

Oraclo vocis mundi moderaris habenas
Et merito in terris diceris esse deus.

Te nemo superat sancta pietate/ fideq;/
Religione graui/moribus/atq; probis.
Tanta tibi est animi probitas/quod Iulius alter/
Inter pontifices nemo repertus adhuc.
Nullus adhuc fuerat tanto iam nomine dignum
Tu solus Iulii diue secundus ades.

De Beluidere.

Nter Palatiũ apostolicũ & palatiũ Innocẽtii.PP.viii. in loco/q Beluidere dicit.tua.S.cõstruxit ædificiũ pᵱpertuũ ope sumptuoso variis lapidib⁹/ & æneis/marmoreisq; statuis exornatũ. Omitto loca pulcherrime depicta/ in qbus ciuitates Italiæ celeberrime depictæ visuntur. Omitto ꝑterea loca ãplissima & amena dorico more cõstructa cũ turrib⁹ & balneis/& aqductib⁹. Sunt ibi nemora feraꝝ & auiũ cum Viridariis & hortulis/ qbus in locis hoiessolatii causa vagari/debacchariq; possũt. Omitto loca sũptuosissima thermaꝝ more cõstructa: adeo ꝙ eqster ꝑ latũ & altũ parietem tripli͛r ab vno palatio ad aliud facile ꝑuenitur maxĩa pontificũ/cardinaliũq; cõmoditate vna cũ vtilitate & pulchritudĩe. Omitto locũ ꝓ cõclaui designatũ a tua btĩtudine & mõtes ipsos adæq̃tos/& valles ad impletas & alia multa ibidẽ maximis sumptib⁹/breuiq; curriculo tpis cõstructa:q̃ quidẽ oĩa aliã vrbem demõstrãt. Omitto deniq; latũ/& altũ parietẽ recto tramite designatũ a palatinis ædib⁹ ad molẽ vsq; Hadriani cũ amplificatiõe Leoninæ ciuitatis & alia q̃ multa ibidẽ designata a tua sanctitate.

De Porticibus.

N vaticano ẽ portic⁹.s.Pet.duplex:ĩ pariete vni⁹ ẽ nauis fluctuãs cũ ap͞lis e musiuo depicta ab Iocto flor.pictore excellẽtiss.simul cũ architectura:vt apparet in ꝑclara turri marmorea eccl͞iæ florẽtinæ.Opa cui⁹ ꝑ Italiã multis in locis extãt:fuitq; a Bñdicto.xi.pont.max.in Auinionem ad pingendum martyꝝ historias accit⁹ ingẽti ꝑcio/morte interueniẽte opus omisit.In sepulchro marmoreo cui⁹ sunt Car.
Ille ego sum per quem pictura extincta reuixit.
Vt aperte dicam in epitha.opusculo.
In prædicta porticu.s.Pet.visuntur carmina incisa.
Quem liquidos pelagi gradientem sternere fluctus.
Imperitas fidumq; regis trepidumq; labantem
Herigis: & celebrem reddis virtutibus almum.
Hoc iubeas rogitante deus contingere portum.

Apud gradus marmoreos plateæ.s.petri est porticus pulcherrima a Pio.ii.fundata. vulgo Benedictio pontificis dicitur: postea vero ab Alexan.postremo autem a tua Beatitudine ampliata: opus quidẽ necessarium oportet enim ceptũ principiũ cum plateæ latitudine adimplere quod quidem esset opus præclarum.

Est porticus claustralis palatina a Syxto fundata.

Est porticus.s.xii.apostolorum a tua Beati.fundata.

Est porticus sancti petri ad vincula a tua.S.cõstructa/in qua depicta fuere carmina infrascripta. literis aureis apud insignia ruerea.

Astra palatinis quæ tangit ab ædibus hospes.
    Hac primum nata est Iulia quercus humo.

Sunt in Vrbe & aliæ porticus diuersis in locis construc.

De viis & plateis.

Ia pontificum notissima/ per quam pont.ad Lateran. incedit a Syxto.iiii.ampliata/deĩde ab innocẽtio. viii. Postremo a tua Beatitudine multis in locis ampliata.

Via iulia noua a ponte Iulio ad Syxti vsq; pontẽ quã tua Beati.incohauit ad vtilitatem totius vrbis.

Via Alexandrina in ciuitate Leonina ab Alexan.vi.inchoata tuæ vero beatitudinis tempore perfecte cum alia via propinqua non longe a porta viridaria/quam tua Sanctitas hoc anno ordinauit.

Apud pontem.s.Angeli est via Syxtina cum his carminibus in lapide marmoreo incisis.

SYXTI.iiii.Pont.Max. Iussu.
OPT. AC PIIS

Quam bene Xystina hæc quæ propter fluminis vndas
    Actoris meruit nomen habere sui.
Hæc Mariæ quo templa dedit via tramite recto
    Fecit vt a petri sedibus esset iter
Xyste tuum munus iam nunc Xystina vocati.
    Roma potes :minus est condere quam colere.

Via.s.Celsi a Syxto instaurata & a tua Beati.ampliata.

Via iudeorum cũ aliis duobus propinquis a tua.S.amplia.

Via.s.Luciæ in põticis obscuris cum alia ibidem propinqua hoc anno ampliata fuit a tua beatitudine.

Omitto vias multas in cãpo Martio & apud ecclesiam apostolorum & Mariæ super mineruã atq; Nicolai & transtyberinæ regionis quas qdẽ sanctitas tua dilatauit ac lateritio opere strauit.

Sed miror cũ tui p̃decessores beatissime pater minime aliquid ꝑ

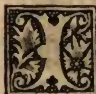
cōmoditate viatorū ac etiā curialiū & viarū ausi fuerint prosternere vel ampliare Bonum esset: vt tua. S. cum tot & tanta in vrbe fecerit in itinere ab vrbe ad Bacchanum vsq; pro vtilitate cōmuni vt perpetua sit tuæ sanctitatis memoria iter sit tutū prostrata via nemore in parte deleto curare. Platea. s. Petri a syxto & Pio & tua beatitudine ampliata est cum platea sancti Celsi & Mariæ Rotundæ & iudeorum & Agonis. Platea. s. Eustachii & martii campi & piscinæ & Laurentii in damaso atq; Marcelli & s. xii. apostolorū & plurib⁹ pōtificib⁹ institutæ ac tpe tuæ. S. lateribus stratæ fuere editis Cloacis. in platea iudeorū vidi lapidē marmoreū cū his literis sculptis.

IVLII. II. Pont. Opt. Max.
AVSPICIIS.

Iacobus Albertinus & Hieronym⁹ picus Aediles. Angustia viæ ad forum iud. offensi coactis regredi domib. ampliand. coerauer. idemq; probauerunt anno Christi. M. ccccc viii.

Omitto plateas transtyberinas & aliorum locorum Vrbis/ quas omnes tua. S. exornauit amplificauitq;.

De sepulchris memorandis.

IN Basilica lateranēsi est sepulchrū æneū variis marmoribus exornatū Martini. P. v. Columpnēsis non longe a quo est lapis marmore⁹ cū inscriptiōe. R. Alberti de albertis flor. Car. titu. sāctæ Crucis. āno xpi. Mccccl v. cū alio sepulchro porphiretico miro artificio sculptū. In ecclesia beati petri iu Vaticano i medio capellæ syxti est perpulchrū æneū sepulchrū variis statuis exornatū: quod qdē tua beatitudo patruo syxto summo pōt. B. M. Pos. an. xpi. Mccccxciii. Nō lōge a quo est aliud æneum sepulchrū quod quidē Laur. Cibo Car. posuit patruo innocētio. PP. viii. B. M. Omitto sepulchra duo Pii. ii. & iii. senen. marmorea manu flor. statuis & picturis exornata.

In ecclesia Diuæ Mariæ maioris est sepulchrū io. Patthii Fūdat. ecclesiæ in labro porphiretico cū aliis sepulchris memorandis.

In ecclesia. s. Mariæ de populo sunt multa sepulchra Cardinaliū variis picturis & statuis exornata.

In maiori vero capella sunt duo sepulchra marmorea pulcherrima q̄ tua sanctitas Ascanio mariæ Vicecācellario/ & Hieronymo saonensi Card. ben. Mer. Pos. manu Andreæ sansuini flor. excel. statuarii. In ecclesia. s. Mariæ Nouæ est sepulchrū marmoreū ad sinistrā maioris capellæ vnionib⁹ exornatū: in quo requiescit cor

pus Reuerẽ. ac sapientiss. Alemanni de admirariis florẽtini card. titu. s. Eusebii. Omitto sepulchra ecclesiarũ multarũ vt est in ara coeli & sanctæ Mariæ super mineruam & Augustini & . s. Pauli & Agnetis vir. extra Vrbẽ. Tamẽ beatissime pater in ciuitate flor. vidi sepulchra multa ænea/& marmorea miro artificio sculpta: de q̃bus mentionẽ faciam vt sanctitati tuæ aliquãtulum delectationis dem. vt est in ecclesia diui Laurentii sepulchrũ mangnifici cosmæ de medicis marmoribus & lapidib9 porphireticis exornatũ cum æneis craticulis & hac inscriptiõe. s. DECRETO Publico pater patriæ. Nõ lõge a quo est aliud præclarissimũ sepulchrũ æneum variis marmorib9 porphireticis exornatũ quod q̃dẽ Laur. & Iul. de medicis posuerũt patri patruoq;. Omitto alia sepulchra mediceca ibidẽ posita variis marmorib9 & picturis exornata.
In ecclesia. s. Io. bap. est sepulchrũ æneũ Io. cossiæ quondã. PP. variis picturis & marmorib9 exornatũ. In ecclesia sanctæ Crucis sunt multa sepulchra marmorea vt dicã in opusculo epitha. Omitto sepulchra Abbatie & . s. Mariæ nouellæ & Trinitatis cũ lapidibus marmorib9 ac porphireticis variisq; picturis exornata. Omitto præterea nõnulla sepulchra e lapide indice cõstructa vulgo peragone maxĩe existimatiõis & pretii auro exornata. In ecclesia sanste Mariæ de Carmino ẽ sepulchrũ marmoreũ statuis & picturis exornatũ quod q̃dẽ Reue. Franc. Car. Vulterr. & magnific9 Pet. de Sotherinis ei9 frater prim9 & p̃petu9 dux & Cõfalonari9. S. P. Q. F. Viri doctiss. atq; ditiss. Thomæ eq̃ti deaurato p̃ri. B. M. posuerũt. Omitto sepulchrũ excell. maxĩe existimatiõis ad honorem sancti Io. gualberti in ecclesia indiuiduæ Trinitatis cõstructum. Omitto sepulchra multa extra vrbẽ vt est in ecclesia. s. Miniatis sepulchrũ marmoreũ Reue. Iaco. car. ti. s. Eustachii vt dicã ĩ epitha. Est & aliud sepulchrũ marmorib9 & porphireticis lapidib9 exornatũ ĩ ecclesia mõtis Oliueti a GulIermo de capponib9 flor. ep̃o cortonensi. cum capella & aliis ædificiis constructum.

De valuis & columnis æneis.

N basilica lateranẽsi stãt quatuor ĩgẽtes colũnæ æneæ q̃ tp̃e Titi (vt circũfert) & vespasiani ad Vrbẽ trãslatæ fuere/aliq aũt credũt eas fuisse colũnas quas Vergili9 ĩ tertio Geor. lib. memorat.
Fulgẽtes ære columnas sub Aug. principe.
Erant & aliæ columnæ multæ in Vrbe.
In baptisterio & sancta sanctorũ sunt portæ æneæ vt in stationib9

dixi. Omitto portas æreas. s. Adriani & Mariæ Rotundæ & Oratorii. s. Petri i Vaticano & alioꝝ locorũ vt i capella. s. Petri ad vincula cũ inscriptiõe Syxti & Iulii. In basilica. s. Petri est pclara porta ænea. quã Eugeni9. iiii. fabricare fecit a præclariss. Anto. flor. eratio sculptore. Tñ pater beatiss. portæ baptisterii diui Io. bap. ĩ ciuitate flor. positæ multũ a pdictis differunt: in qb9 inenarrabili sculpti æris opere noui ac veteris testamẽti hystoriæ apparẽt: vtrarũqꝫ sculptor fuit Lau. cinon9 flor. statuarie qdẽ mirabilis artifex quod opus nõ minore tamẽ spacio quã quinquaginta annorũ tẽpore absoluit. Omitto portas æneas cũ duob9 suggestis & aliis rebus in ecclesia diui Laurẽtii manu Donati florẽ. q & æneũ sepulchrũ Io. pp. in bapt. fabricauit. In Cathedrali est porta ænea manu lucæ de Rubea sculptoris pclarissimi. Omitto statuas pl'cherrimas pub. in locis positas: vt apparet in cathedrali & turri Campanarũ & palatio priorũ libertatis & . s. Michae. & i ædib9 medicceis ac patianis ab ipsis flor. fabrefactæ.

De officina cudendæ pecuniæ.

NOn lõge ab ecclesia. s. Celsi tua sanctitas officinã pecuniæ cudẽdæ cõstruxit: i quo loco Aurũ & argẽtũ deargẽtatũqꝫ Aes florẽtinorũ more pducere facit. Fiũt eñi argẽti nũmi Iulii appellati cũ apostolorũ ac Rueretæ familiæ insignib9 cudũturqꝫ medii iulii ac diuersarũ pecuniarum genera imprimũt/quæ nũq̃ huiusmodi Romæ nec in terris ecclesiæ visa sunt. Omitto aureos nũmos variis caracterib9 ĩpressos cũ æneis triẽtib9 deargẽtatis: q̃ oia ad Vrbẽ ipsam florẽtini transtulerũt mutatis insignib9. Aure9 nũm9 florẽtiæ extẽsus fuit anno xpi Mccccxxiiii. quia lucri gratia/q̃dã aliæ ciuitates illũ extẽdẽtes figurabãt: in quib9 nũmis ab vno latere Christ9 cũ Io. Bapt. baptizan. ab alio vero liliũ: i æneis vero deargẽtatis Ioã. Bap. sol9 ab altera pte liliũ pdictũ. Omitto alias officinas & põticas multas diuersarũ rerũ a tua Bea. cõstructas ad vtilitatẽ & ornatum vrbis.

De fontibus & pontibus.

IN Vrbe plures sunt põtes vt supra enarraui inter pontẽ Syxti Aelii Hadriani erat põs triũphalis/ quẽ nunc tua beatitudo vult ĩstaurare & iã Iuli9 põs a ppl'o Ro. appellat fundamẽta cui9 extãt diruta nõ lõge ab ecclesia sancti Spiritus. de aliis pontibus nullã facio mentionem q̃uis a tua beatitudine multis in locis instaurati sint.

Põs sci Bartho. a Bñdicto ĩstaurato vt apparet ĩ lapide marmoreo.

BENEDICTVS Almæ vrbis summus Senator restaurauit hūc pontem fere dirutū. Pons. s. Mariæ a martino. v. colūnensi instauratus. In platea diui Petri in Vat. est fons variis marmoribus ab Innocētio & Alex. & a tua Beati. instaurat⁹. Est & fons in loco/ qui Beluidere dicitur cū puteo & aq̄ ductibus subterrāneis miro artificio cōstructus milliario. ii. ad Vrbem p̄ductis a tua. S. Est & fons aq̄ Virginis in triuio Fonte in cāpo martio a Nicolao. v. & Syxto. iiii. restitut⁹: in q̄ loco. D. Bartholome⁹ de doxis aduocat⁹ cōsistorialis p̄pulchras ædes fundauit cū Viridario/ & fonte marmoribus exornato/ vbi dicta sapientū sculpta sunt: in parte vero anteriori ædium legitur inscriptionem cū his literis, VIRGINEM Aquā ad. viii. ab vrbe lapidem via p̄nestina collectam. M. I. F. C. Sētio. Sp. Lucretio Coss. adduxit. Prædictam aquā hoc anno nō sine maxīo dispēdio tua. S. instauratis aq̄ductibus restituit. Est & fons marmoreus apud eccl'iam. s. Mariæ trāstyberinæ/ quē Lupes Car. fundauit/ vt carmina sculpta denotant/ & cū desiccat⁹ fuerit Reueren. Marcus Vigerius Saonēsis vir doctiss. eiusdem titu. Car. in pristinam formam restituit. Sunt & alii fontes in Vrbe in campo Martio diuersis in locis vt est in domo Ioan. piccinini & in vinea eiusdem.

De Cloacis & purgatione Aniensis.

MVltis ī locis Vrbis sunt Cloacæ a diuersis pōtificibus cōstructæ: vt co℞ insignia demōstrant: nouissime vero plurib⁹ in locis nōnullas instaurauit ac nouas construxit tua btitudo. Quæ q̄dem alueū Tyberis & Aniēnem ipsum purgare fecit/ vt nauigabilis fieret. Opus q̄dem p̄cla℞ & vtile vrbi Ro. Tyburtinæq; ciuitati: quæ q̄dem oīa miro artificio & īgenio a tua s̄ctitate adinuēta sunt/ vt naues ipse facillime in Tyberim ip̄m p̄ducātur onuste/ maxīa cōmoditate simul cū vtilitate toti⁹ vrbis. De Tybride flumine regali nullā facio mētionem qui sæpe vrbē ipsam inundauit: vt fuit tp̄e Alex. vt apparēt in lapidibus marmoreis apud ecclesiam mineruæ & Mariæ trāspōtinæ & sancti Eustachii: in radicib⁹ Apēnini oritur ab alia vero p̄dicti mōtis parte nascitur Arnus fluuius Regalis.

De ædificiis a Iulio secūdo diuersis in locis cōstructis.

IN vrbe ipsa magnū & admirabile opus basilicę. s. Petri in Vat. Sāctitas tua īcepit āno xp̄i. M. dvii. die. xv. mēsis April. in fundamētis cui⁹ tua btitudo primū lapidem marmoreum cū aureis nūmis solēniter posuit

manu ꝓpria presentibus.xxxv.Cardinalibus & tota curia & po. Ro.cū hymnis & cāticis post missam de Spū sancto a re.Frācisco sotherino flor.card.Vulterano ibidē solēni pōpa celebratā/ ī quo lapide erāt incisæ infrascriptæ lr̄æ a Dn̄ico antonio de chiarellis.
IVLIVS.II.PONT.MAX.AEDEM DIVO Petro dicatam vetustate collabētem in digniorem ampliorēq; formā vt erigat fundamēta iecit anno Christi.M.D.VII.

Omitto cerimonias multas quas eodem die ibidem fieri vidi a Pontifice & Cardina.& Prælatis.

Quid dicā de eccl'ia.s.Mariæ de pplo & istoꝝ.xii.Apl'oꝝ.&.s. Petri ad vinc.&.s.Blasii &.s.Agnetis extra Vrbem ac.s.Mariæ de cripta ferrata:q̄s collabētes.S.tua restituit cū ædibus fratrū.

Omitto palatiū.s.Petri tot in locis instauratū & gimnasium publicū apud eccl'iam.s.Iacobi apostoli ac palatiū nouum Iulianū & aliud palatium.s.Petri ad vincula hoc anno inceptum.

Quid p̄terea dicā de sumptuoso Palatio.s.xii.apl'oꝝ cū Viridario pulcherrimo/qđ qdem opus reuerē.Frācīscus sotherin⁹ flo. vult pficere & iam īcepit? Omitto p̄claꝝ opus cū aq̄ductib⁹ in loco q beluidere dicit/ ac multa alia ædificia extra vrbem cōstructa/vt apparet ī ciuitatib⁹ Hostiæ Tyberinæ ac Portuen̄.& ciuitatis Veteris & Viterb.& aliaꝝ ciuitatum eccl'iæ in qbus palatia Pontificū.S.tua cōstruxit.Omitto arcem ipsam Surrianā & aliorum locorum ædificia.

Quid dicam de ecclesia sanctæ Mariæ de Loreta instaurata?

Omitto palatium magnum in ciuitate propria Sao.construc.

Quid dicā de arce inexpugnabili Bononiēsis ciuitatis a tua beatitudine fundata? Omitto palatiū ep̄ale sancti Petri cōstructū & palatiū pontificis instauratū cū capella pōtificis a tua sanctitate.

Omitto statuā æneam cubitoꝝ.xx.quā Bon.populus tuæ sanctitati posuit manu Mich.archāgeli flor. Quid plura? in galliā vsq; ædificia pluribus in locis construxit sanctitas tua vt apparet in Auinionensi ciuitate quotidieq; nouas incipit fabricas.

Beatissime pont.Iuli.grās agam⁹ dn̄o Deo nr̄o/q fecit victoriā & dedit potestatē humilibus: deposuitq; supbos ac potētes VENETOS de sede ciuitatū ecclesiæ & alioꝝ principum tpe tuæ sanctitatis/quæ qdem nunq̄ tpe alioꝝ Pontificū ea pace & tranquillitate/qua nūc viuūt/extitere:in quibus tēpla ad honorē dei & palatia ad vtilitatem Pontificū & ornamētum ciuitatis ædificanda fore in ipsis visitationibus a tua beati.creditur.

De laudibus ciuitatum Florentiæ & Saonensis.

E ipsa Italia beatissime pater nullam facio mentionem aït em̄ Pli. Hæc est illa Italia diis sacra: q̄. L. Aemilio P.C. Statilio Regulo cōsulibus nūtiato gallico tumul tu sola sine externis vllis auxiliis atq; etiā sine trāspadi nis: equitū octogīta mill. armauit; & q̄ sequūtur. Est em̄ Italia p uincia Europæ & oīum totius orbis celeberrima numine diuino electa: q̄ vt orbem ipm clariorem faceret: sparsa cōgregauit imperia / in qua est æthruria cuius caput est Florentiæ pulchra / de qua: vt in prohemio dixi nonnulla scribam.

Florētia initiū habuisse videt̄ ante dñi. nři Iesu xpi aduētum an nis octogīta trib⁹ Romanoꝝ. Colonia. zaccharias em̄ Lili⁹ Vicētinus ī lib. de situ orbis dicit. Florētia vrbs īclita & nobilissima to tius æthruriæ nūc primaria / q̄ ante xpi aduētū nonagesimo anno a Syllanis militib⁹ cōdita fuit: hāc vrbem oīum Italiæ pulcher rimā Arnus regalis fluui⁹ placidus īterfluit vndis / q̄ atriis & pōti bus nobilissimis tēplisq; deo dicatis / ac magnificis ciuiū ædibus decorat̄ / eam Totilū gothoꝝ Rex p fraudē cepit ac diruit: quam Postea Carolus magn⁹ īpator cū ex vrbe Roma tpe Leonis ī gal liā rediret mœnib⁹ ac portis instauratā maiorem ambitū circūde dit ac nobiles florētinos p vicina oppida diffusos in vrbē ipsam reduxit cum fesulanis eāq; digniss. priuilegiis donatā liberā esse voluit legesq; ac magistrat⁹ cōcessit: in q̄ multi Pōtifices pr̄ bea tissime Conciliū & Synodū fecere / vt fuit tpe Felicis. PP. ii. āno xpi. M.LV. postea vero a pascale. ii. celebrata fuit Synodus anno xpi. M.cv. in q̄ fuerūt. cccxl. epi cōgregati. fuerūt pterea mul ti pōtifices q flor. habitarūt: vt fuit tpe Martini. v. Colūnēsis ro. & Eugenii Veneti. PP. iiii. q p bienniū florētiæ cū Cardinalibus & tota curia cōmorat⁹ est / & cōciliū ibidē celebrauit / in q̊ græci coꝝ īpatore pñte de pcessione spūsancti / idē qđ Ro. tenet eccle sia cōsenserūt maximāq; cathedralē eccl'iam: cui⁹ testudo ī terris singularis Philippi brunelleschi flo. architecto curāte nullis sub stetaculis absolutā pdict⁹ Pōtifex solēni pōpa dedicauit āno xpi M.ccccxxxvi. die vero. xxv. Martii atq; plenariā indulgētiā con cessit: in q̄ basilica iacet corp⁹ Stephani. pp. ix. q obiit florētiæ an no dñi. M.lvii. Ciuitas pdicta obsessa fuit ab Hērico ipe. āno xpi M.lxxx. tñ in pōtificis ptes pseuerauit. Hēricus florētinos iterū obsidet Vrbani. ii. tpe q̄a pōtificis ptes seq̄bātur. De laudib⁹ / & pulcherrimis tēplis & sūptuosiss. ædificiis pdictæ ciuitatis. Alias deo dāte nōnulla scribā. habet em̄ eccl'ias prochiales nūero. xliiii.

cōputatis.xii.prioriis e qbus nōnullæ collegiatæ. Habet pterea Cenobia viroꝝ: ac mulierum sanctimonialiū.lxxvi Hospitalia. xxxviii. Fraternitate spuercꝝ.ix. Viroꝝ vero sine nūero absqꝫ Capellis/& Oratoriis mltis. Omitto pterea ecclias multas & Palatia ifinita apud ipa mœnia Ciuitatis vndiqꝫ cōstructa. Quæ qdem ædificia aliā vrbē demōstrāt. Nūc vero de nōnullis viris excellen. pdictæ ciuitatis mentionē faciā. De viris sanctiss. habuit zenobiū epm ac ciuē flor. q sepi⁹ i Ambrosiana: nūc Do.s.Laur. ecclia dicta missam cū btō Ambr. celebrauit/ac vt alter Martin⁹ viuēs tres mortuos flor. suscitauit. Quid dicā de aliis epis.s. Andrea & Podio atqꝫ Antonio/p merita quoꝝ Deus ostēdit signa multa i pplo? Eugeniū & Crescētiū cōfessores omitto/q crebris miraculis coruscant. Quid dicā de Io.gualber Abb. q prim⁹ ordi. Vallis vmbrosæ istituit: brachiū cui⁹ demōes fugat/ ac lunaticos & ab imūdis spiritib⁹ oppssos p ipositionē ipsi⁹ brachii liberat? Omitto pterea multos viros scōs ord. minoꝝ & pdicatoꝝ/ Seruorūqꝫ &.s.Bndicti & Augustini. De monialib⁹ & sanctiss. Viduis/ac nobilib⁹ matronis ne sim plixior finē imponā. noia qꝛrum scripta sūt i cœlis ac venerātur i terris. De viris excellētib⁹ in theologia & phia Antoniū habuit & Honofriū archiepos flo. Robertū de bardis & Marsiliū ficinū/q nou⁹ Plato a Politiano/ & Lādino appellat⁹ ē. Habuit pterea Leonardū brunū historicū &.L.datū Aloysiū marsilii Barth. lapacinū. Pallā strozīū/& Angelū aciaolum. vtriqꝫ eñ aurati eqtes cū Donato eiusdē familiæ philosophi celeberrimi erāt. In iure vero ciuili Accursiū cū Frāci sco filio Dinū muscellanū Laurētiū de Rodulfis Io.andreā flor. natiōe/Bon. vero adoptiōe. In poesia vero Dātem Aldigheriū & Io boccaciū & Frācīscū petrarchā/ quis nōnulli Aretinū velint. Frācīscū barbarinū omitto/& claudianū (teste zacharia vicetino) modernos vero habuit Aloysiū pulciū & Naldū naldi/a q nōnulla de cōponēdis carminib⁹ didici: primitiasqꝫ fructuū eidē pñtaui/& alia carmīa ad Nicolaū baldellā Cortonēsem cōdiscipulū misi vt dicā i opusculo pōtificū & sapiētū fmaꝝ. Omitto Dnīcum floc. & alios multos. In oratoria vero Baptistā leonē de albertis Poggiū blādolinū & Lapū lr̄is græcis & latinis eruditiss. Guidonē de caualcātib⁹/Gabrie. lādinū. Nicolaū de salutatis in eplis/& Nicolaū de nicolis. Omitto modernos.s. Christophoꝝ Landinū & Mattheū palmeriū/& ābos rinucinos ac beniuenios & Lippos viros doctiss. scipsum Marcellum/& alios multos.

In Geometria Paulū geometra/& petrum mariaz/. Omitto fatiū de Vbertis/de quo io. Anni⁹ ait Fati⁹ de Vbertis flo. optim⁹/atq; eruditiss. Cosmographus/q in sua geographia antiqtatem Viterbę exploratiss. habēs. ait. n. trib⁹ nomīnib⁹ dictā Thuscā Vetuzam/& Viterbū/de qua ciuitate beatissime pater nōnulla scripsi in opusculo de significatione & expositione arboris palmæ dedicato. D. Dñico francisci Viterb. Secretario. R. Cardi. sanctæ Sabinæ. Quæ ciuitas Viterb. habuit habetq; viros multos excellen. Card. & epos. Omitto ipsum Egydiū Generalē ord. s. Augustini: virū doctiss. & predicatorē excellen. Scribit pterea prædictus Anni⁹. Fati⁹ florē. hystoric⁹ simul & pclar⁹ Cosmograph⁹ illustrior Blōdo fuit: vt q īgenio Thusco excelluerit/& explorata loca melius/& certius tenuerit. In Astrononmia Bonactū/sed exula patria Forliuiensem appellari voluit. Omitto Laurētiū Corniū. In Medicina vero phisicos multos habuit excellen. vt fuit Din⁹ de Garbo & alter Din⁹ de gualdo/& Thade⁹/Tursianusq; eius auditor. Omitto Thomā/Nicolaū Falcutiū/ & ianottū manet. quos qdē excellētissimos viros viuere dico: nā cū virtute ipsa/ & gloria diē vltimā clauserūt. In arte vero militari multi fuere peritissimi apud diuersos impatores ac reges & duces/ vt dñs Philipp⁹ scolarius eques flor. apud Sigismūdū imp. honore & auctoritate prim⁹ habebat/hic copiarū Dux fact⁹. xx. ampli⁹ pliis variis tpib⁹ Sarmatas & Thurcos in xpianos/inruētes supauit āno xpi. M.ccccxvi. In expeditiōe vero turcoꝝ Bonaguisi⁹ de bonaguisiis ciui⁹ flor. pfectus gētis Italorū cū multis flor. viris expertis in arte militari prim⁹ fuit in obsidione magnæ Damiatæ ciuitatis/qui cū suis vrbē ipsam prim⁹ introiuit ac insignia Christianorum supra mœnia erexit. Quid dicā de Ioāne Strotio capitaneo Marchionis mantuæ/q gloriosus ad portas vsq; ciuitatis mediolabis cūcta vastauit? Quid pterea de petro Caroli strotio ac petro de Caponibus? Omitto Io. de medicis/& alios multos/qui vt veri antiq. Roma. multis & diuersis pliis hostes superarūt: victoriaq; insignia cum spoliis inimicorū ad priam triūphātes redierūt. In regimine vero & cōsilio habuit ifinitos: vt fuit. D. Nicolaus acciol⁹ vir strenu⁹ ac doctiss. in reb⁹ gerēdis sapiētiss. q in regno Neapoli. noīe ioannæ Reginæ gubernator extitit an. D. M.ccclxvi. Moriturq; Neapo. anno ætatis suæ. lvi. quo mortuo nōnulli tumult⁹ in ipso regno oriri ceperunt. Omitto pterea multos viros ex familia mediceca/strotia/bardea/ atq; albizca. Quid dicā de viris excellētib⁹ in

pictura vt fuit Iost⁹ac Thomas masaci⁹. Stephan⁹symia. Thade⁹ ghadd⁹. Philipp⁹ carmellita. Io.ord.p̄di. Andreas & paul⁹ occellius.& piscell⁹. Omitto modernos.s. Leonardū vinciū. Dn̄icum Gilādariū a quo nōnulla a teneris annis didici. Alex. botticellū. Philippū brādolinū & Laurentiū crediū. In sculptura vero Donatū & desideriū/ac Lucā de Rubea: q terreas statuas cū viro mixtas: vt optim⁹ inuentor prim⁹ fuit. Laurētiū de Cionis. Andreā Varrocchiū: & Antoniū rossellū. Philippū Bru.& Miniū. Omitto Antoniū & Mattheū pullar.& Michaell. archāgelū q & pictura excellētiss. Omitto p̄terea Andreā sansuinū & Antoniū de pōte Seuio. Omitto impressores & miniatores & scriptores infinitos & moniales ipsas: quæ quidē diuersa volumina pōtificibus ac regib⁹ scripsere ac picturis & auro exornarūt. In architectura vero habuit prædicta ciuitas Philippū brunellescū. Bernardū rossum. Frācíscū ciecā. Laurētiū de medicis q & musica & oratoria p̄clarus fuit cū arte militari: ab oībusq; appellabat̄ amator oīum virtutū & pater virorū excellētiss. tpe cui⁹ felicissimo erāt oīa pacata ad quē reges nō solū & principes Christiani aratores & munera mittebāt. sed magn⁹ turc⁹ ac ipse Babiloniæ saladin⁹ oratores & munera balsami & auri sericinasq; vestes & aīalia in his partib⁹ nunq̄ visa cū tētoriis carbasinis & sericeis variis colorib⁹ & auro exornati bis ad Laurētiū p̄dictū miserūt: quæ oīa propriis oculis flor. prospexi. Quid plura. Pontifex summe cælū & terra. viii. die ante obitū ei⁹ p̄digia & signa dedere/ vt oīb⁹ fiorētinis notū est. Quo mortuo: stati vniuersus Orbis ad bella se cōuertit. Italiaq; potēs occasiones vndiq; ac prædatiōes multas sensit: suosq; principes cū regib⁹ p̄didit: q oīa pri⁹ cōsilio magni viri in pace cōsistebāt: redeam⁹ ad architecturā in q̄ fuit perit⁹ & Bart. gargiolus & Anto. ābo architecti Alex. vi. Omitto iulianū gallēsem & alios multos. ī musica vero habuit Frācíscū cæcū. q musica & astronomia nō solū peritus fuit sed & poesia. Nā a Venetorū Duce viro doctiss. coronatus: deīde vero vt poeta a rege Cyprio laureatus fuit. Omitto Antoniū & Frācíscū & alterū Antoniū a quo nonnulla didici (vt ī musicæ opusculo scripsi) Omitto p̄terea Micha. archāgelū & vxorē ac ipsas moniales peritissimas. Sed dolēdū est flēdūq; opa. n. mltoꝝ excellētiss. flor. esse abscōdita inuidiæ cā ac mlta ī bibliotecis pōtificis & mediceis vidi q̄ nō sunt ī pssa. Quid dicā de mercatura vt fuit Cosmas medices/& alii inumerabiles viri ditissimi. Omitto Bartho. melchionē apud fidelissimū regē por

tugal.q nōnullas naues nr̄o tp̄e propriis sumptib⁹ cū regia classe cōtra pfidos īfideles parauit. Omitto agriculturæ peritiss. infinitos. Quid p̄terea dicā de lanificiis & sericinis linteaminib⁹ arte frigia & auro atq; argēto circūtextis vulgo brocchati & ricchami/& aliis cuiuscūq; generis exercitiis: Nō viri tm̄ laudādi sed & mulieres ipsæ laudandæ sunt: q̄ Romā vsq; venere/vt monasteria nōnulla reformarent/nouissime vero iussu tuæ. S. moniales venerūt ad monasteriū. s. Siluestri. Multas calamitates/ac bella ciuilia diuersis tp̄ib⁹ simul cū peste ppessa est florentia. Nā lugubris/& miserāda pestis pene p orbē vniuersum triū annorum spatio vsq; brittanos deseuiit/& āno xp̄i. M. ccc. xl. ampli⁹ sexaginta hoīum millia Florētiæ ītra Vrbē assumpsit: & p agrū cuncta pene deserta reliqt: q̄ ciuitas pri⁹ anno dn̄i. M. clxxvi. duob⁹ īcēdiis magna ex pte cōcremata fuit. Omitto dissensiōes & ciuilia bella & pecuniā infinitā ī emptione ciuitatis Lucanæ. Quid dicam de bellis cōtinuis cū potentatib⁹ italiæ. ipsa. n. in medio multarū ciuitatū tanq̄ cor ipsi⁹ italiæ cōstringit: & semp(vt oīb⁹ patet) viriliter se defensat: habet. n. ecclesia a pte vna/ab alia vero Ianuēses ac Venetos ab alio latere Lucēses ac Senenses: ab altero nāq; Bononienses/& Principes nonnullos cū qb⁹ sæpe pugnat nō sine maximo dispēdio. Decies cētena & ducēta sexaginta sex aurei nūmi millia p sex tm̄ hui⁹ anni. M. cccxci. mēses in mediolanēsi bello a florētino populo īpēsa sunt atq; ītegre psoluta. Omitto pecuniā īnumerabilē datā Stephano bauariæ duci/q venit ī flor. auxiliū/& nil memorabile gerēs ī suā regionē reuertit. Omitto thesaurū infinitū quod Robert⁹ īp. a flo. po. accepit cōtra Galeatiū medio. ducē/qui max. exercitu in Italiā trāsiit/& nulla memorabili gesta re trās alpes ipsas reuertit an. xp̄i. M. cccci. De pisanoꝝ bello nō facio mētionē: ī quo Venetorū milites bis cū īsig. & equitib⁹ a floren. profligati & capti fuere. Quid plura: soli cōtra Venetos & ianuēses ac Lucēses: Senēsesq; ac pisanos atq; ipsum Valētinū Borgiam/ac exules florētinos īpetū vnanimiter faciētes eodēq; tp̄e resisterūt/ ac victoria tādē potiti sunt. Omitto liburnorū obsidionē. Ciuitas ipsa sub ei⁹ īperio benigno nōnullas ciuitates e duodeci. æthruriæ habet: quarū Mezēti⁹ dn̄abat. s. ciuitates pisarū Fesularū & Volaterrarū: & Aretii. habet & pistoriū & alias cū oppidis munitiss. & locis fortiss. Omitto Colonias mltas more Ro. quas emisit & noua oppida fūdauit/Vt placet Leonardo Aretino/q scribit Vrbs vet⁹ a florētinis originē habuit/q̄ oīa Lili⁹ Vicēt. cōfirmat. Senēses pr̄ Beatissime volūt. S. tuā ī numero cōciuiū ac pōt. suoꝝ hr̄e cui

oratores cũ munerib⁹ miserũt. nosq; irridẽt dicẽtes nullũ habuis se põtificẽ. Nõ. n. sciũt oẽs flor. decreto pub. & priuilegio legis ci ues Saon. & ecõuerso que ciuitas p̄clara Saonẽsis habuit habetq; Car. multos & Põt. Senẽses vero (iuit⁹ dico) nũc taceãt absq; car. vllis: lætent̃ vero florẽtini tris. n. hñt cardi. absq; cõciuib⁹ Saon. lætet̃ & inclyta ciuitas Saonẽsis de cõciuib⁹ flor. q vt alter sol vbi q; lucẽt ac florẽt. Bonifaci⁹ nãq; . viii. Põt. maxi. iubileũ ĩdicit & publice prælatorꝝ assẽsu cõcionat⁹ ẽ & recẽsuit seco anno. xii. le gationes quarũ florẽtini extiterãt principes a diuersis mũdi prin cipib⁹ accepisse: & legatorꝝ ĩdẽ nominib⁹ atq; familiis palã exhibi tis iniunxit. ĩ gloriã igit̃ Florẽ. nominis affirmo ĩ gubernatiõe or bis terrarũ Florẽtinos aliud elemẽtũ fore. Vere p̄phetauit: nã in nouo mũdo Albericus Vespulsius Flo. missus a fidelissimo Rege Portugal. Postremo vero a Catholico Hyspaniarũ Rege primus adiuenit noua ĩsulas & loca ĩcognita: vt ĩ ei⁹ libello Graphice ap paret / ĩ quo descripsit sidera / & nouas ĩsulas / vt ẽt apparet in Epi stola ei⁹ de nouo mũdo ad Laurẽtiũ iuniorẽ de medicis. Legit̃ p̄ terea q̄ ipsi Romani a Florẽtinis populares quasdã leges p̄ lega tos anno. Xp̄i. M. cccxxxviii. poposcerũt: qb⁹ qdẽ Flo. populus statuta ipsa (vt bon⁹ fili⁹) maxĩa cũ reuerẽtia cõcessit. Zacharias Vicenti. ĩ descriptiõe orbis dicit: Florẽtia lanifici ac serici merca tura p̄ ceteris illustrat̃ ciuitatib⁹: vitiũ & olearũ fœcunda / ac fru ctuũ oĩs gñis abũdãs vitis q̄q; bonarũ artiũ doctrina p̄ditis: oĩ q; gñe laudis p̄stãtissimis exornat̃. Qua p̄pter Beatiss. P̄r IVLI Ciuitas & ciues p̄ se nobilitate clarẽt & virtutib⁹. nõ. n. opus est vt a me laudẽt̃. Sol⁹ nãq; De⁹ laudãd⁹ & glorificãd⁹ ẽ: cui laus / honor / virt⁹ & gloria / potestas & ĩperiũ sempiternũ. Ex Vrbe die iii. Men. Iun. M. D. IX. in die Sãctiss. & indiuiduæ Trinitatis in ædibus Reuer. Cardi. tit. sanctæ Sabinæ.

Francisci Albertini Distichon.

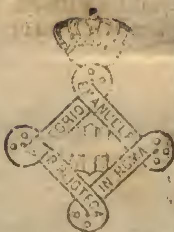
Si nunc errarẽ / fateor me errare libenter:
Nam sine censore nullus in orbe fuit.

Vincentius Rauennas ad libellum.

Mirantur cuncti / ac omnis mirabitur ætas:
Quod rerum summam parue libelle tenes.
Sic te non cupiet doctorum turba virorum
Et dicent omnes tu mihi gratus eris.

Imp̄ssũ Lugd̄. p̄ Ioã. mariõ sũptib⁹ & expẽsis Romani morin bi bliopole eiusdẽ ciuitatis, ãno dñi, M, D, xx, die vero, xxviii, martii.

BIBLIOTECA
VITTORIO EMANUELE
IN ROMA

